

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları / 626

Cep Kitapları / 70

Tashih

İsmail DERİN
Yusuf Apaydın
M. Ali Soy

Grafik & Tasarım

Recep Kaya - Hasan Ekinci
Mehmet Karadağ - Hüseyin Dil

Baskı

Türkiye Diyanet Vakfı Yay.Mat.Tic.Ltd.Şti.
Tel: (0312) 354 91 31

2004-06-Y-0003-626
ISBN: 975-19-3602-0

© ***Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları***

Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı

Derleme ve Yayın Şubesi Müdürlüğü

Tel: (0.312) 295 73 06 – 295 72 75

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

HACCI ANLAMAK

Haccın Hikmetleri ve Yapılışı

Hazırlayanlar / **Doç. Dr. Bünyamin ERUL**

Dr. Ekrem KELEŞ

ANKARA – 2004

Bu eser, Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 24/06/2004 tarih ve 99 sayılı kararıyla basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	IX
GİRİŞ	I

BİRİNCİ BÖLÜM

HACCI ANLAMAK	.6
1. Hacdaki Sembolleri Anlamak	.7
2. Çağrışı anlamak	.8
3. Yolculuğu anlamak	.9
4. Mikat'ı anlamak	.11
5. İhramı anlamak	.12
6. Yasakları anlamak	.17
7. Telbiyeyi anlamak	.18
8. Kâbe'yi anlamak	.20
9. Tavaf'ı anlamak	.21
10. Hacer-i Esved'i anlamak	.25
11. Mültezem'i anlamak	.28

12. Makam-ı İbrahim'i anlamak	28
13. Zemzem'i anlamak	29
14. Sa'yi anlamak	30
15. Arafat'ı anlamak	33
16. Vakfe'yi anlamak	34
17. Müzdelife'yi ve Meş'ar-i Haram'ı anlamak	37
18. Mina'yı anlamak	39
19. Şeytanı taşlamayı anlamak	41
20. Kurbanı anlamak	43
21. Tıraş olmayı anlamak	45
22. Ziyaret ve Veda tavafını anlamak	46
23. Hira'da inzivayı ve vahyi anlamak	48
24. Sevr'de stratejiyi ve hicreti anlamak	49

İKİNCİ BÖLÜM

HACCIN YAPILIŞI	52
A. Temettu Haccı'nın yapıışı	54
1. İhram	54
2. Kutsal İklima Giriş	55
3. Tavaf	56
4. Sa'y	58
5. Tıraş Olup İhramdan Çıkma	58

6. Hac İçin İhrama Giriş ve Arafat'a Çıkış	59
7. Arafat	60
8. Müzdelife	62
9. Cemerât'a Taş Atma (Şeytan Taşlama)	63
10. Hac Kurbanı (Şükür Hedyi)	65
11. Tıraş Olup İhramdan Çıkma	65
11. Ziyaret Tavafı	66
12. Veda Tavafı	67
B. İfrad Haccı'nın yapılışı	68
C. Kıran Haccı'nın Yapılışı	68
D. Hacda Kadınlarla İlgili Bazı Özel Durumlar	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDİNE'Yİ YAŞAMAK	70
------------------------------------	-----------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAC DÖNÜŞÜ VE SONRASI	86
EK 1: Hz. Peygamber'in Veda Haccı	95
EK 2: Hac Takvimi [Temettu Haccına Göre]	97
EK 3: Hacda Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar	98
EK 4: Krokiler	101

ÖN SÖZ

Allah’a ve gönderdiği dine inanan insanın, Yaratıcısına karşı sorumluluğu “ibadet” kavramıyla ifade edilir. İbadet, en geniş anlamıyla, mü’minin bütün hayatını, Allah’ın arzu ettiği şekilde tanzim etmesi iken, dar anlamıyla da namaz, oruç, zekat, hac ve kurban gibi çeşitli şekillerde Yüce Allah’a yöneliştir. Her bir ibadetin kendine has bazı özellikleri ve hikmetleri olup, bunların bilinerek yapılması o ibadetleri daha da anlamlı kılar. Özellikle, neredeyse tamamı sembolik eylemlerden oluşan haccın, tarihî, ahlâkî ve kültürel boyutlarının bilinmesi, hikmetlerinin ortaya konulması, haccın ruhunun yakalanabilmesi açısından çok önem arz etmektedir.

Toplumu Din konusunda aydınlatmakla görevli bulunan Başkanlığımız öteden beri hac ibadetini yerine getirmek isteyen vatandaşlarımıza da sorumluluk alanı çerçevesinde ve imkanları ölçüsünde hizmet sunmaya çalışmakta ve bu hizmetlerin geliştirilmesi için çaba harcamaktadır.

Hac vazifelerini yapacak Müslümanların, bu görevlerini usul ve erkanına göre yerine getirmeleri hususunda Başkanlığımız hizmetlerinin önemli bir başarı düzeyine ulaştığına inanıyoruz. Bu hizmet düzeyini daha da yükseltebilmek amacıyla, Başkanlığımız elinizdeki kitapçığı hazırlamıştır. Bu kitapçıkta amaç, haccın farzlarını, vaciplerini, sünnetlerini, mekruhlarını vb. fikhî boyutunu anlatmak değil, hacılarımızın haccın anlamını ve özünü daha iyi yaşayarak görevlerini yapmalarına ve bu önemli olayın hayatlarında olumlu anlamda bir dönüm noktası teşkil edebilmesine katkı sağlamaktır. Dolayısıyla bu çalışmada öncelik ve ağırlık, haccın anlamına ve anlaşılmasına verilmeye çalışılmıştır.

Giriş bölümünde ibadet ve hacla ilgili olarak dikkat çekilen birkaç önemli husustan sonra, “Hacçı Anlamak” başlığını taşıyan birinci bölümde, hac fiil ve davranışlarından her birinin hikmetleri ve anlamları üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

“Haccın Yapılışı” adlı ikinci bölümde ise, fıkâh ihtilaflara ve ayrıntılara girmeksizin yalın bir anlatımla hac görevlerinin nasıl yapılacağı geçmiş tecrübelerin ışığı altında uygulama sırası dikkate alınarak özetlenmiştir. Konunun fıkâh boyutu ve ayrıntıları ise, yine Diyanet İşleri Başkanlığı’nca hazırlanmış olan Hac İlmihali’nde bulunabilecektir.

“Medine’yi Yaşamak” başlığı altındaki üçüncü bölümün ise, mana ve muhteva bakımından faydalı olacağına inanıyoruz. Burada okuyucuyu zihnen ve ruhen Hz. Peygamber’in yaşadığı günlere, Asr-ı Saadet’e götürmek ve O’na komşu olmanın, civarında bulunmanın anlamı üzerinde düşündürmeye çalışmak hedeflenmiştir.

Hac dönüşü ve sonrası ile ilgili son bölümde de, hac vazifesini tamamlayan kardeşlerimize hac sonrasındaki hayat yolculuğuna ne şekilde devam edeceklerine dair bazı tavsiyelere yer verilmiştir.

Hacılarımızın, bu kutsal bölgede ve özel zaman dilimlerinde yapacağı çeşitli görevlerin manevi iklimini zenginleştirmek, şeklin mana ile buluşmasını sağlamak en büyük arzumuzdur. Eserin hacçı anlamak, yaşamak ve orada kazandıklarını hayatında yeni bir dönemin ışığı yapmak isteyen herkese yararlı olması temennisiyle.

Diyanet İşleri Başkanlığı

GİRİŞ

***“Ben insanları ve cinleri,
ancak bana kulluk etsinler
diye yarattım.” (Zâriyât, 56)***

İnsanın hem Allah, hem de diğer insanlar ve varlıklarla ilişkilerini düzenleyen ve hayatına yön veren, onlarla ilgili davranışlarına esas olacak kurallar bütününe “din” denilmektedir. Din duygusu insanların fitratında, yani yaratılışında vardır. Ruh ve bedenden oluşan insan, yapısı itibarıyla dine muhtaçtır. Bu durum, hem bedensel ihtiyaçları, hem de ruh sağlığı bakımından bir zarurettir. İnsan bu ihtiyacını, aynı zamanda bir inanç, ibadet ve ahlak sistemi olan din vasıtasıyla giderebilir.

İnancın pratiğe yansımaları olan ibadetler, hem bireyi, hem de toplumu psikolojik ve sosyolojik olarak huzura kavuşturmayı hedeflemektedir. Bu, ibadet boyutuyla Allah-kul ilişkisini güçlendirirken, hikmet boyutuyla da ruh sağlığı ve sosyal dayanışmayı beslemektedir. Bedenle yapılan namaz ve oruç ibadetinde nefis terbiyesi ağır basarken; mal varlığıyla yapılan zekat, sadaka ve kurban ibadetlerinde dayanışma ruhu öne geçmektedir. Hem bedenle, hem de mal ile yapılan hac ibadetine gelince, o bu özelliklerin hepsini bünyesinde toplar.

Gerçekten de hac, çok yönlü bir ibadettir. Maî ve bedenî bir ibadet olduğu gibi, maddî ve manevî, dünyevî ve uhrevî, ferdî ve ictimaî boyutları da vardır. Bu haliyle o, küllî bir teslimiyetin ifadesidir. Hac ibadetinde zaman kadar, mekan unsuru da çok

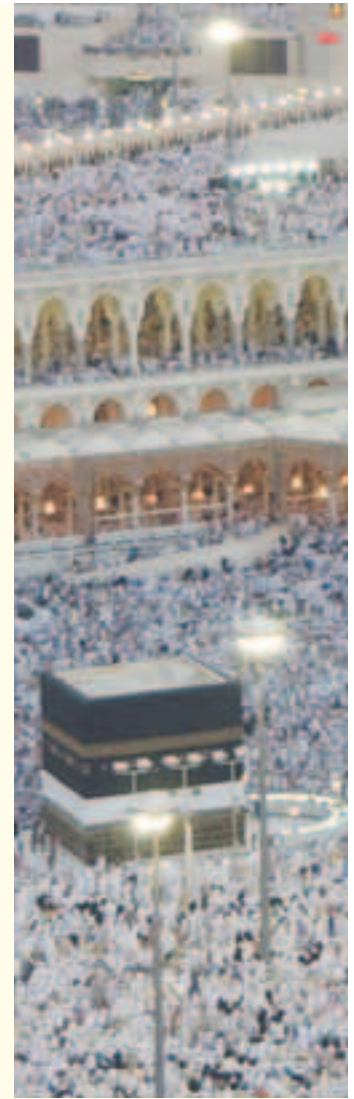
önem arz etmektedir. O bir taraftan maziye yapılmış ibretli bir yolculuk iken, diğer taraftan da geleceğe yapılacak yolculuk için çizilecek hikmetli bir yol haritasıdır.

Hac, bir taraftan Allah'a iman, tevhid inancı, peygamberlere iman, ahiret inancı gibi inanç esaslarını pekiştirdiği gibi, diğer taraftan da müslümanlara takva, sabır, sevgi-saygı, kardeşlik, fedakârlık, cömertlik vb. ahlâkî güzellikleri kazanma ve yaşama imkanı sunar. Bu yönleriyle hac, hem akaid, hem ibadet, hem de ahlâk dersleri yoğunlaştırılmış olan bir eğitim merkezi gibidir.

Haccın tarihçesine bakıldığında, Hz. İbrahim'e ve Hz. Peygamber'e kadar uzanan tarihî bir boyutu olduğu görülür. Nemrud'la olan mücadelesinin sonunda Hz. İbrahim önce Filistin'e gelmişti. Sonra, ilerleyen yaşında eşi Hz. Hacer'le oğlu İsmail'i, su bulunmayan ve ekili olmayan bir vadiye, Mekke'deki Beyt-i Haram'ın yanına yerleştirmişti. O beldenin bereketli olması için dua etmişti. (İbrahim, 14/35-37)

Yüce Allah, Hz. İbrahim'e ve oğlu İsmail'e Beyt'ini, tavaf edenler, namaz kılan, rükû ve secde edenler için putlardan temizlemelerini emretmişti. Bunun üzerine onlar Kâbe'nin temellerini birlikte yükseltmişler ve bunu kendilerinden kabul etmesi, orayı güvenli ve bereketli kılması ve zürriyetlerinden Allah'a teslim olacak bir ümmet vermesi için dua etmişlerdi. (Hac, 26; Bakara, 125-128)

Sonra Allah, Hz. İbrahim'e, yaya olarak veya bineklerle gelip Kâbe'yi tavaf etmeleri, kurbanlarını keserek tevhidi yeniden tesis etmeleri, günahlarından arınıp takvaya ulaşmaları için insanları hacca davet etmesini emretmişti. (Hac, 27-37) Bu ilahi emirler doğrultusunda Hz. İbrahim hacda yapılacak fiil ve davranışları ortaya koyarak Kâbe'nin her yıl ziyaret edilmesini sağlamış ve oğlu İsmail'i orada bırakıp Filistin'e dönmüştü. O tarihten itibaren gelen peygamberler ve ümmetleri de hac uygulamasını sürdürmüşlerdi.

Daha sonraları Kâbe yönetimini ele geçiren Huzaa'ya mensup bazı Yemenli bedevîlerin, beş asırlık hakimiyetleri döneminde putperestlik ortaya çıkmaya başladı. Böylece İbrahimî geleneğe bağlı olarak yapılmakta olan hac ibadetine şirk karışmaya başladı. Nitekim İslam'ın doğuşu sırasında Kâbe'yi tavaf, umre, Arafat ve Müzdelife'de vakfe, kurban kesme gibi âdetler devam ettirilmekte, hac putperest gelenekleriyle birlikte sürmekteydi.

Mekke'nin fethinden sonra Kâbe'nin içinde ve etrafında bulunan putlarla birlikte Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği hac ibadetine bulunmayan şirk unsurları da tamamen temizlenmişti. Gerek hac ile ilgili inen ayetler, gerekse Veda Haccı'nda Hz. Peygamber'in uygulamaları hacca son şeklini vermiştir.

Hac, sözlükte "kastetmek ve yönelmek" anlamına gelmektedir. Fıkıh terimi olarak ise, "Mekke şehrindeki Kâbe'yi ve civarındaki kutsal sayılan özel yerleri, özel vakit içinde usulüne uygun olarak ziyaret etmek ve yapılması gereken diğer menasiki yerine getirmek" demektir. İslam'ın beş temel ibadetinden biri olan hac, hicretin IX. yılında farz kılınmıştır.

Haccın nasıl yapılacağı, bu kitapçığın 'Haccın Yapılışı' başlığını taşıyan ikinci bölümünde kısaca anlatılmıştır. Birkaç cümleyle işaret etmek gerekirse; niyet edip ihrama girerek hacca başlanır. Kâbe tavaf edilir. Yapılan hac çeşidine göre, gerekiyorsa sa'y yapılır. Bundan sonra ifrad ve kıran haccı yapanlar, ihramda kalmaya devam ederler. Temettu haccı yapanlar, umreden sonra ihramdan çıkarlar.

Daha sonra Mina'ya, oradan Arafat'a çıkılır ve Arafat vakfesi yapılır. Oradan Müzdelife'ye intikal edilir ve Müzdelife vakfesi yapılır. Sonra Mina'ya gelinir ve cemerata taş atılır. Sonra temettu ve kıran haccı yapanlar hac kurbanı keserler ve ihramdan çıkılır. Kâbe'ye gelinerek ziyaret tavafı yapılır. Mina'da üç dört gün kalınır. Sonra Mekke'ye dönülür. Mekke'den ayrılmadan önce de 'Veda tavafı' yapılır.

Hac ibadeti, ihram, namaz, telbiye, zikir, vakfe, istiğfar, tavaf, sabır, ilgili yasaklar, kurban, sadaka vb. yoğunlaştırılmış bir dizi ibadet ve taatten oluşmakta ve en az birkaç gün almaktadır. Bu ise, özellikle ibadet için peşpeşe birkaç günün ayrılması neredeyse imkansız hale gelen asrımızda, her türlü iş telaşından uzak, sırf ibadetlerle yoğunlaştırılan birkaç gün geçirme imkanı sunmaktadır.

Hac, aslında manevî ve derûnî bir tecrübedir. Çünkü diğer ibadetlerde olduğu gibi hac ibadetinde de aslanan, aklileştirme değil, içselleştirmedir. Bu ibadetlerin, bazı dînî ve dünyevî faydaları varsa da, aslanan onların sırf Allah istediği için yapılmış olmasıdır.

Hac, belli bir zaman ve belirli mekanlarda gerçekleşen bir ibadet olduğu için müslümanlara zaman ve mekan mefhumunu, dünyada her şeyin belli bir düzen içinde gerçekleştiği şuurunu kazandırır. Buna göre hac, bir ay içerisinde başlayıp biten bir ibadet değildir. Bireyin iç dünyasının evrensel olana açılımı ve toplum hayatının kaynaştırıcı bir mayasıdır.

Hac, müslümanların kuvve-i maneviyelerini güçlendirecek, morallerini takviye edecek, onların izzet ve şerefini artıracak, sorumluluk bilincini geliştirecek, onlara birlikte hareket edebilme yetisi kazandıracak en önemli ibadetlerden biridir. Bu mübarek iklimde müslümanlar, karşılıklı olarak sevgi, bilgi, görgü, tecrübe ve kültürel alış-veriş yapma, birbirlerinden yararlanma cihetine giderler.

Hac, dünyanın her tarafından gelen müslümanların aynı amaç için bir araya gelmelerine ve böylece kolektif bilincin oluşmasına imkan veren evrensel bir olaydır. Dilleri, renkleri, ırkları, ülkeleri, kültürleri, sosyal ve ekonomik durumları farklı olan milyonlarca müslüman, aynı inanç ve aynı duygular içerisinde yek vücut olduklarını, kardeş olduklarını, bir bütün olduklarını yaşayarak idrak ederler. Bu haliyle hac, müslümanlar arası etkileşim ve iletişim için bulunmaz bir fırsattır. Kısa bir sürede ortak duygu, düşünce ve amacın gizemli motivasyonu, aynı toplumun bireyleri olduklarının bilincine vararak, tüm hayatları boyunca unutamayacakları dostluklar kurarlar. Böylece hac, uluslar arası barışın, birlikteliğin ve dayanışmanın da fırsatını bahşeder. Müslümanlar, kardeşlik duygularıyla birbirleriyle tanışıp, karşılıklı görüş alış-verişinde bulunurlar, problemlerine birlikte çözüm ararlar. Bu yönleriyle hac, toplumsal bütünleşme ve kaynaşmanın bir anlamda uluslar arası boyutta gerçekleştirilmesidir. Dünyanın dört bir tarafından gelen müslümanlar, hem dayanışma ruhunu daha derinden ve daha coşku-

lu hissederler, hem de birbirlerinin yanında ve arkasında olduklarını gösterirler, birbirlerini desteklediklerini ortaya koyarak bir anlamda güç gösterisinde bulunurlar.

Hemen bütün ırklara mensup olan, fizyonomileri, ruhi özellikleri, sosyal konumları ve coğrafi bölgeleri farklı bulunan birçok insanın katıldığı hac ibadeti günlerinde Mekke ve Medine'yi dolduran kalabalıkları seyretmek, bu sayede birlik içinde çokluğun ve çokluk içinde birliğin tecellilerine muttali olmak, gerçekten İslam'ın azamet ve mükemmeliyetini müşahade etme sonucunu doğurmaktadır.

Hac, asırlardır farklı bölgelerden gelen âlimlerin buluştukları, tanıştıkları, tartıştıkları ilmî alış-veriş yaptıkları bir ilim merkezi olmuştur. Hac vesilesiyle çeşitli yeni fikirlerden, yeni eserlerden haberdar olan kimi âlimlerin ilmî hayatında ciddi değişim ve gelişim meydana gelebilmiştir.

Hac esnasında dünyanın her tarafından Kâbe'ye gelen müslümanlar, aralarında önceden yapılmış herhangi bir anlaşma olmaksızın aynı fiilleri aynı şekilde gerçekleştirirler. Böylece müslümanlar, birbirlerinden habersiz olarak aynı ideallere yönelik bir gayret içinde bulunduklarını fark ederler. Bu arada kendileri dışında milyonlarca insanın aynı amacı paylaştığının bilincine ulaşırlar. Hac, dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar, bütün müslümanların aynı değerlere sahip oldukları ve bu değerlerin kendileri için ortak bir zemin oluşturduğu gerçeğini ortaya koyar.

BİRİNCİ BÖLÜM

HACCI ANLAMAK

**“Kim Allah’ın sembollerine saygı gösterirse,
şüphesiz ki bu, kalplerin takvasındandır.” (Hac, 32)**

1. Hacdaki Sembolleri Anlamak

İbadetler, Allah nasıl emretti ve elçisi nasıl gösterdi ise öyle yapılır. Çünkü ibadeti yapacak olan Mü’mindir. İnanan ve Allah’a bağlanan bir Müslüman için ibadet bir yük değil, zevkle yerine getirmek istediği bir ihtiyaçtır. Mü’min bu ihtiyacını Allah ve Rasulü’nün sunduğu program dahilinde yerine getirir. Dolayısıyla ibadetlerin şekli ve yapılışı konusunda aklen yapılacak açıklamalar, nihayet bir yorumdan öteye geçmez. Bu alanda akla gelebilecek pek çok sorunun cevabı şudur: “Hz. Peygamber *‘Ben nasıl namaz kılıyorsam, siz de öyle kılın!’*(Buhari, Edep, 27); *‘Haccın yapılışına ilişkin uygulama, fiil ve davranışlarını benden alın!’* (Nesâî, Menâsik 220) buyurmuştur ve onun için bu ibadetler böyle yapılmaktadır.”

Şu kadar var ki, ibadetlerin görünen yönlerinin yanı sıra, çeşitli hikmetlerinin de varlığı inkar edilemez. Dolayısıyla, onların şekillerinin ve yerine getiriliş biçimlerinin öğrenilmesi kadar, hikmetlerinin de anlaşılmasına çalışılması bir ihtiyaçtır. Özellikle de hac gibi bünyesinde pek çok sembolik anlamlı fiili bulunan ibadetlerin özünün ve ruhunun yakalanabilmesi açısından bu ayrı bir önem taşımaktadır. Zira hac, baştan sona sembollerle dolu bir ibadettir. Bir semboller haritasıdır âdetâ. Tavaf, sa’y, şeytan taşlama, Arafat’ta vakfe vb. hac ile ilgili fiil ve davranışların hepsi de sembolik anlamlar taşımaktadır.

Hac, ruhun Allah’a yükselişini temsil ettiğinden, Kâbe hedef değil, belki sonsuzluğa ve bu manevî atmosfere geçişin başlangıcıdır. Dıştan bakıldığında-

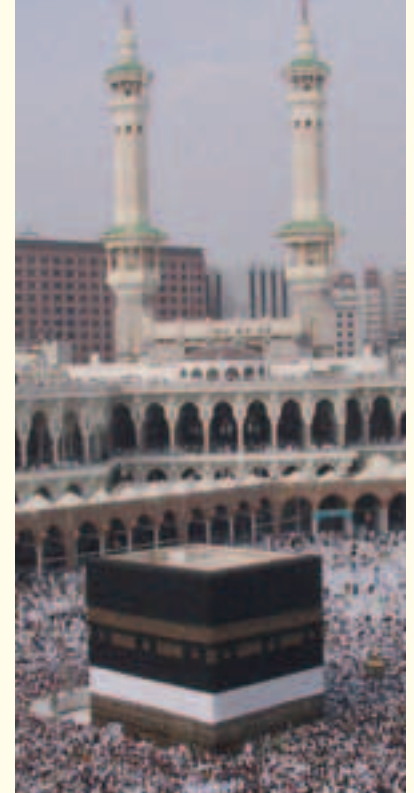
da sembolik davranışlar şeklinde gözüken hacdaki her fiil ve davranışın bir anlamı ve mü'mini eğitici ve bilinçlendirici bir yönü vardır. Aşağıdaki satırlarda, Hacca ilişkin fiil ve davranışlardan her birinin, bizim zihinlerimizde çağrıştırdığı sembolik anlamlar üzerinde durulmaya ve bu manalardan belli hikmetler, belli sırlar dile getirilmeye çalışılmıştır.

2. Çağrıyı anlamak

Yüce Allah'tır bu çağrı emrini veren. Çağırarak emrolunan ilk önce Hz. İbrahim'dir. Çağrılacak davetliler bütün insanlar, davete icabet edenler ise teslim olanlardır. Hz. İbrahim'e Kâbe'yi inşa ettirip namaz kılacaklar için her türlü şirk unsurundan temizlettikten sonra Allah Teâlâ ona, insanları hacca davet etmesini emretmiştir. Son Peygamber Hz. Muhammed ise bu İbrahîmî çağrıyı yenilemiş ve ebedileştirmiştir.

İlgili ayetlere bakıldığında, insanlar, birtakım faydalara tanık olmaları ve Allah'ın kendilerine verdiği hayvanları Allah'ın adıyla kurban etmeleri, etlerinden muhtaçlara yedirmeleri, günah kirlerinden arınmaları, adaklarını yerine getirmeleri, Beyt-i Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etmeleri vb. bazı hikmetler için çağırılmaktadır. (Hac, 27-37) Kısaca bu çağrı, Allah'ı mübarek yer ve zamanlarda anmaya, tevhide ve takvaya bir çağrıdır. Halkımız arasında çok yaygın olan "Hacca çağrılma" deyiimi, buradan gelmektedir. Çağrı, Allah'ın emriyle ta Hz. İbrahim tarafından yapılmış, Veda Haccı'nda ise bizzat Hz. Peygamber tarafından yinelenmiştir. Şayet bir Müslüman hacca gidebilecek güç ve imkanı bulabiliyorsa, o bu çağrının doğrudan muhatabıdır ve fazla gecikmeden bu daveti kabul etmelidir. Nitekim Yüce Allah, *"Yoluna gücü yetenlerin Beyt'i*

"İnsanları hacca çağır ki, yürüyerek veya uzak yollardan gelen yorgun develer üstünde sana gelsinler..." (Hac, 27)

haccetmeleri, insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır" (Âl-i İmran, 97) buyurmuştur. Bu İbrahimî çağrısı duymak istemeyenler, davetin kimden geldiğini, davetçinin kim olduğunu ve davette neler kazanacağını dikkate almalıdır. Aksi takdirde bu çağrıya icabet etmeyip, son çağrıya (ölüm) katılmak durumunda kalmaları halinde, neler kaybedeceklerini de düşünmeleri gerekmektedir.

Her yıl tekrarlanan bu çağrısı "İebbeyk!" diyerek kabul etme bahtıyarlığına eren Müslüman da, bunun herhangi bir ülkeye sıradan yapılmış bir seyahat davetiyesi olmadığını bilmelidir. Bunun çok çok özel bir çağrı olduğunu, kendisinin de Allah'ın seçkin davetlileri arasına girdiğini ve O'nun huzuruna hangi ruh hali ile gideceğini idrak etmelidir. Kısaca, bu çağrısı, niçin ve nereye çağrıldığını anlamalıdır.

3. Yolculuğu anlamak

"(Yol için) kendinize azık alın. Gerçekten en hayırlı azık takvadır." (Bakara, 197) Mekke dışından gelenler için hac, -yakın olsun, uzak olsun- neticede bir yolculuktur. Hangi vasıta ile yapılsa yapılsın, her yolculuğun belli bir heyecanı, stresi ve çilesi vardır. Belki de hac esnasında gerekli olan sabrın ilk tüketileceği, ilk sınavın verileceği kısımdır yolculuk. Daha yakın zamanlara kadar kızgın çöllerde günlerce, haftalarca süren, bin bir türlü güçlüklerle aşılan, veba, soygun, açlık ve susuzluğun yaşandığı hac yolculuklarının yanında, bugün yapılan birkaç saatlik yolculuk için Yüce Rabbimize ne kadar şükredilse azdır.

Her yolculuk için belli bir hazırlık yapıldığı gibi, bu kutsal yol için de çok yönlü hazırlıklar yapılmalıdır. Bu çerçevede hacca gidenler, kul haklarını öder, çevresindeki kardeşleriyle helalleşir, bütün günahlarına samimi bir şekilde tövbe eder, gözü arkada kalmayacak şekilde dua ve niyazlarla Allah’a tevekkül ederek evinden ayrılır. Yol arkadaşlarının, kendisini oraya ulaştıracak vasıtanın, kendisine rehberlik edecek kimseler ile organizasyonun seçiminde dikkat ve hassasiyet gösterir. Yolculuğun huzurlu, verimli ve bereketli geçmesi için elinden gelen gayreti gösterir, herkese iyi davranır, himmet ve hizmet eder.

Allah’a yapılan bir yolculuk olduğunun bilinciyle, sanki bunun, Ahirete giden son yolculuğu olduğunu düşünür. Aslında ölümün nerede ve ne zaman geleceği bilinmediğinden bu ihtimal her yolculuk için söz konusudur. Zira hacca varabileceği ihtimal dahilinde iken, hayat yolculuğunu hiç bilmediği bir anda tamamlayacağı muhakkaktır. Dolayısıyla çok kısa bir süre için çıkılan hac yolculuğuna yapılan hazırlıkların, daha fazlasıyla hayat yolculuğu

için yapılması gerekir. Örneğin, yetmiş yıl süren bir ömür yolculuğunda hac, sadece 3-4 haftalık kısmı oluşturur. Bu yolun 3-4 haftalık kısmında sembolik olarak Kâbe’ye gidilirken, onun öncesinde ve sonrasında kulun Allah’a olan yolculuğu devam etmektedir. Bu nedendir ki, inançlı ve bilinçli bir yolcu, asıl hazırlıklığını bu ebedî yolculuğu için yapmalıdır.

Yüce Rabbimizin Kur’an’da İslam’ı daima bir yol (sebîl, sırât) olarak zikrettiğini, Peygamber Efendimizin de bir hadisinde, “*Dünyada gurbetteymiş gibi ya da bir yolcuymuş gibi*” (Buhârî, Rikâk, 3) olmamızı tavsiye ettiğini bilen gerçek yolcu, gideceği yere hangi azıkla ve hazırlıkla ulaşabileceğini, oraya neler götüreceğini iyi bilmelidir. Yukarıda zikrettiğimiz ayette bu azık şüphesiz “takva” yani, sorumluluk bilincidir. Kısaca hac yolcusu, aynı zamanda Hak yolcusu olduğunu anlamak durumundadır. Hac yolculuğu için bir hazırlanıyorsa, Hak yolculuğu için bin hazırlanmalıdır.

Hac yolculuğunun heyecan veren başka bir tarafı da, onun bir taraftan âdeti Hz. İbrahim’in asrına veya Hz. Peygamber ve Sahabe

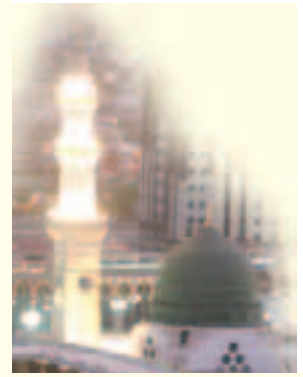
dönemine yani geçmişe; diğer taraftan da hac sonrasında kazandıklarıyla geleceğe yapılan bir yolculuk olmasıdır. Dolayısıyla bu yolcu, âdeti bir zaman tüneliyle Hz. İbrahim ve ailesine, Asr-ı Saadet'e gitmektedir. Sanki Hz. İbrahim'in çağrısını bizzat kulaklarıyla duymuş, âdeti orada onlarla görüşecekmiş gibi bir ruh hali ile çıkar yola.

Nihayet bu yolculukta, ömür boyu her namazda yöneldiği kıblesi olan Kâbe'yle arasındaki binlerce kilometrelik mesafe kalkacak, yıllarca hasretini çektiği Allah'ın evini birkaç metreden dünya gözüyle doya doya seyrederek namaz kılacaktır. Yüce Allah'ın huzuruna çıkacağı, zaman ve mekanın düzüleceği, tarifi mümkün olmayan, ancak yaşayarak tadacağı bir yolculuk yapacaktır.

4. Mikat'ı anlamak

Arapça "vakit" kelimesinden türeyen "Mikât" kelimesi, Kur'an'da yedisekiz defa geçmektedir. Tayin edilen vakit, buluşma vakti, bugünkü tabirle "randevu" anlamına gelmektedir. Bu ayetlerde Allah ile konuşmak üzere Hz. Musa için belirlediği toplam kırk gecelik mikattan, Hz. Musa'nın Rabbi'ni görme arzusundan söz edilir. (A'raf, 142-143, 155) Haklarında hüküm verilecek olan büyük gün de, insanların Allah'a kavuşma vakti (mikât) olarak anılmaktadır. (Nebe', 17; Duhân 44)

Her randevunun belli bir zamanı olduğu gibi, belli bir yeri de vardır. İşte mikât, haccın başladığı yer ve zamanı ifade eder. Dolayısıyla mikât mahalline gelindiğinde, büyük randevu, Allah ile buluşma ve kavuşmayı simgeleyen hac başlar. Mikât mahallinde ve orada niyet edildiğinde artık start ve-

**"Musa, mikatımıza gelip de Rabbi ona konuşunca:
'Rabbim! Bana (kendini) göster de sana bakayım!' dedi." (A'raf, 143)**

rilmiş, milyonlarca hacı arasında yapılacak olan takvâ maratonu başlamış, artık yarış alanına girilmiştir.

Hz. Peygamber tarafından belirlenmiş olan mîkat sınırları, artık randevu bölgesine gelindiğinin habercisidir. Hacı, yıllarca beklediği zamana ve mekana kavuşmuştur. Mîkat'a giren mü'min, kendisini Tur Dağı'na Allah ile konuşmaya giden Hz.

Musa gibi hissetmelidir. Acaba Allah ile nasıl buluşulacaktır? O'nu, rahmetini, azametini nerede, nasıl ve ne kadar görebilecektir? Acaba Allah kendisini kabul edecek midir? Hac, onun için gerçekten ilahî bir randevuya dönüşecek midir?

Peki ya bu mîkat, geri dönüşü olmayan, iyi ile kötünün, hak ile batılın birbirinden ayırt edileceği "yevmu'l-fasl" denilen hüküm günü olarak düşünülürse, acaba o gün durumu nice olacaktır? İyilerden yana mı, kötülerden yana mı düşecektir? Asıl o mîkat gelip çatmadan önce, bu geçici mîkat provası ile gerekli dersleri çıkarmalı, mîkata bu düşüncelerle başlamalıdır.

Randevularda belirlenmiş olan zaman ve mekanda olmak önemlidir. Ancak bu sadece buluşmayı sağlayan bir araçtır. Amaç ise, randevunun sonucudur. Dolayısıyla mîkat mahalline girmek, sadece belirlenen yerde, belirlenen zamanda hacca başlamaktır. Randevunun sonucunu ise, niyet, sabır, gayret, samimiyet ve bu kutsal iklimi en verimli bir şekilde değerlendirme belirleyecektir.

5. İhramı anlamak

"İhram", aslında yapılması caiz olan bazı söz, fiil ve davranışların, hac ve umre yapacak kişiler için belli bir süre Allah ve Rasûlü'nün getirdiği yasaklar

çerçevesinde “haram kılınması” demektir. Söz konusu yasaklar, hac veya umre için niyet edip ihrama girmekle başlar. İhrama giren erkekler, başlarını açarak ve normal giysilerini çıkararak “izâr ve ridâ” denilen dikişsiz iki parça havluya/beze bürünürler. Hanımların ihramı için ise günlük giysileri dışında ayrı bir kıyafet yoktur. Onların ihramı yüzlerini açık bulundurma zorunluluğu ile simgelenir. Nitekim bir rivayette “Hanımın ihramlı oluşu yüzünde, erkeğin ihramlı oluşu ise başındadır” (Dârekutnî, Sünen, II. 294) buyrulmuştur.

İhrama bürünme şu anlamlara gelmektedir:

Hacca gelenler, sosyal ve ekonomik statülerini gösteren dünyevî elbiselerini, makam ve mevkilerini ortaya koyan üniformalarını, zevklerini, kültürlerini, ve karakterlerini yansıtan her türlü (süs, zinet, makyaj vb.) göstergeleri bırakıp, Allah önünde herkesin eşit olduğunu sembolize eden iki basit giysiye bürünmüş olurlar. Yani ihram ilk önce, Allah nezdinde mal, mülk, madde ve meta’nın bir hiç sayıldığı, bütün Müslümanların bu kutsal iklimde eşit ve kardeş olduğunu ifade eder. Birini diğerinden ayrıcalıklı, üstün gösteren hiçbir emmare yoktur. Artık dünyevî elbiseler çıkartılmış, sadece kimlikler, kişilikler ortaya konulmuştur. Diğer bir ifade ile kişilikleri çoğu zaman örten, şahsiyetleri gizleyen süslü elbiseler atılmış, “takva el-

bisesi” esas alınmıştır. Burada örtülen iki parça da sadece eşitliği sağlamak ve avret yerlerini örtmeye yöneliktir. Mîkat ile başlayan bu kutsal yolculukta asıl giyilmesi gereken elbise ise takva elbisesi, yani sorumluluk bilincidir. Zira Yüce Allah’ın buyurduğu gibi, “Takva elbisesi daha hayırlıdır.” (A’raf, 26)

Başı açık, yalın ayak, aç ve muhtaç, yokluk ve yoksulluk görüntüsü içinde, sonsuz güç ve kudret sahibinin karşısında kendi güç, kudret, makam, mevki ve varlığının bir anlam ifade etmeyeceğini ortaya koymuş bir vaziyette girer. Harem bölgesine. Bu, aynı zamanda insanın millet, sınıf, sosyal statü gibi insanları birbirinden farklılaştırmaya yol açan çeşitli sosyal unsurların henüz teşekkül etmediği ilk yaratılıştaki insanı, Hz. Âdem’i sembolize eder.

İhram, Allah’la buluşmaya niyet edilmesi, tövbe edilerek gelmesi, kulun kendisi için yeni bir sayfa açması, ihram ile birlikte yasakların başlaması, kişinin elinden geldiği kadar bütün günahlardan uzaklaşması gibi değişim nedeniyle, geçici bir süre için âdetâ beyaz kanatlı meleklerle dahil olması şeklinde de anlaşılmaktadır. Öyle ki artık hacı, beşerî özellikler değil, melekî melekeler peşinde olacaktır. Tıpkı melekler gibi, Allah’a asla isyan etmeyecek, ne emrolunmuşsa

onu yapacaktır. En azından hac süresince nefis ve şehvet gibi, beşerî zafiyetlerinden uzak kalacak, elde ettiği yeni melekeleriyle âdeta mekleşecektir.

Giydikleri beyaz örtüler içindeki hacılar, âdeta barış bayraklarını açmış, barışın sembolü olan beyaz güvercinlere dönmüşlerdir. Harem bölgeye, dokunulmazlık alanına, savaşsız bölgeye, barış alanına girmişlerdir. Önce Rabbi'yle barışık olduğunu, sonra kendisiyle barıştığını ve nihayet bütün kardeşleriyle barışmaya geldiğini ilan etmektedir.

Bir yandan barışın sembolü olan ihram, diğer yandan bu barışı sağlamaya yönelik olarak hacının şeytana, şehvetine ve nefsine karşı girdiği görünmez savaşta âdeta bir zırh niteliği taşır. Normal bir zırh, kişiyi karşıdan gelen darbelere karşı korurken, işbu ihram zırhı, sahibini öncelikle nefsine, şehvetine ve şeytana karşı koruyacaktır. Tıpkı Hz. Peygamber'in "*Oruç, sahibi için bir kalkandır*" (Müslim, Sıyam, 162) benzetmesinde olduğu gibi, ihram da kişiyi dahilî ve haricî bütün darbelere karşı koruyacak kadar güçlü bir zırh, güçlü bir kalkandır.

Haccın başka bir boyutu da, ölümü, dirilişi ve mahşeri hatırlatmasıdır. Beyaz kefenlere bürünen

Müslümanlar, âdeta ölüm ve ötesi hayatın bir provasını gerçekleştirirler hacda. Statüleri ne olursa olsun, bütün Müslümanlar aynı kıyafetler içinde, kardeşliklerini ve Allah'ın huzurunda eşit olduklarını gösterirler bedenleriyle. İhramla ölümü tadarlar, Arafat'ta diriliş ve mahşeri yaşarlar ve bu ruh ile Allah'ın huzuruna çıkarlar. Kısaca hem "Ölmeden önce ölme" bilincini, hem de manevî dirilişi kazanmaya çalışırlar. Böylece onlar, önemli bir irade egzersizi yapmak suretiyle ilahî iradeye boyun eğmeye hazır olduklarını kendilerine telkin ederler.

İhram, ölen her Müslümanın giyeceği kefeni sembolize eder. Hacca giden Müslüman, ihrama girerken büründüğü giysi ile, kabre girerken bürüneceği kefenin benzerliğinin şuurunda olarak artık bir bakıma dünya dışı bir düzene ayak uydurduğunu hisseder ve bunun etkilerini duyar. Hacı, dünyada iken ölüm elbisesine, ihrama bürünür, âhirete, mahşer gününe gider gibi kefen giyer. Şimdiye kadar kıymet ölçüsü olarak bildiği her şey; servet, makam, milliyet, cinsiyet, beşerî üstünlükler olarak ne varsa hepsi ihramın rengi içinde erir ve sadece Rabbine kul olduğunu gösterir. Renksiz, dikişsiz, rozetsiz, bayraksız bu elbise, Müslümanları dünyevî bütün güç ve imkânlardan soyutlar. Hac mevsminde bembeyaz ihramlarıyla hacılar, sanki beyaz

kefenleriyle kabirlerinden dirilişı ve mahşerde toplanışı hatırlatır bize. İşte bilinçli bir hacı bu diriliş senaryosunu yaşamak suretiyle bundan sonraki hayatında gerçek dirilişe daha iyi hazırlanma sözünü verir kendi kendisine ve ruhunda kalbî bir dirilişi gerçekleştirir.

İhramla, kefenler giyilmiş, âdetâ cesetler mîkatta kalmış ve harem bölgeye ruhlar devam etmiştir. Bütün “ben” ve “benlik” duyguları, elbiselerle birlikte mikatta çıkartılmış, “biz” olarak ilahi cazibe merkezi olan Kâbe’de birleşmiş ve yekvücut olmuştur.

Şu halde ihram, sadece zahirî bir kıyafet değişikliği değil, insanın yaşama ve davranış biçiminin köklü bir değişikliğe uğraması demektir. Nitekim ihramlı kişi, bu kıyafeti taşıdığı süre içinde başka zamanlarda kendisine meşru olan bir dizi davranıştan uzak durmak zorundadır. Bu program dışı hayat, kişinin kendini geçici kaygı, alışkanlık ve bağımlılıklarından kurtulmasına ve kendisiyle hesaplaşmasına imkan tanıyan önemli bir fırsattır.

Hac esnasında günlük giysilerinden soyunup, bembeyaz, lekesiz ihram örtülerine bürünen Müslümanlar, her türlü gösteriş ve alayıştan uzaklaşmayı, zinet ve servetle böbürlenmemeyi, insanlar arasındaki eşitliği, ölümü ve ötesini hatırlamayı fi-

“Kim Allah’ın yasaklarına saygı gösterirse, o, Rabbinin yanında kendisi için daha hayırlıdır.”

(Hac, 30)

ilen yaşayıp öğrenmeleri yanında, kötü arzu ve alışkanlıklarından da sıyrılıp, tertemiz yeni bir hayata başlama iradesini de sergilerler. İhramlı için konulan yasaklar, hiçbir canlıya zarar vermemeye, bütün yaratıklara şefkat ve merhamet, zorluklara sabır, kısaca kişiye düzenli ve disiplinli yaşama melekesi kazandırır. Böylece bu eğitimden geçen Müslümanlar, önce

zararsız olmayı, ardından da çevresine yararlı olma alışkanlığını kazanırlar.

İhrama giren kişinin elbiselerini bile çıkarıp iki parça beyaz örtüye bürünmesi, âdeta dünya adına taşıdığı her şeyi atıp, Cenab-ı Hakk'a yürümelerini simgelemektedir. Yalın ve yalnız bir şekilde tek başına sadece Rabbine kul olduğunu artık daha rahat görebilir. Böyle bir durumda onu değerli kılacak tek şeyin, Rabbine kulluk olduğunun bilincine varabilir.

Hacda arzu edilen ruhî yenilenmeyi sağlayabilmek için, ihrama girerken yalnızca elbiseleri değil, kişi, içindeki her türlü manevî kir ve pası, ruhuna yük teşkil eden bütün ağırlıkları da söküp atmalıdır. Tüm dünyalık kaygıları bir tarafa bırakıp ruhunu arındırmaya tam anlamıyla yoğunlaşmalıdır.

Elbiselerini çıkarıp beyaz iki parça beze bürünürken o güne kadar ruhuna sıkıntı veren, gönlünü rahatsız eden kalbine ağırlık veren ne varsa hepsinden soyunmalı ve haccın kutsal iklimine öyle girmelidir.

6. Yasakları anlamak

“Hacda kötü söz, çirkin davranış, günaha sapma ve kavga yoktur.” (Bakara, 197) Hacı, sırf ibadet kastıyla, helal ve mübah olan bazı şeyleri ihram ile kendisine yasak etmektedir. Namaza başlarken alınan iftitah tekbiri nasıl kişiye namaz içinde bazı davranışları yapmasını yasaklıyorsa, oruca başlayan kişi nasıl imsak ile yemeyi içmeyi kendisine yasaklıyorsa, ihram ile birlikte hacı da önceden mübah olan bazı şeyleri kendisine yasaklamaktadır. Kur’an, bu konuda üç türlü yasaktan söz etmektedir:

- 1- “Rafes” kapsamı içine girecek cinsel arzularla ilgili konuşma dahil, her türlü şehvî yasaklar,
- 2- “Fısk ve fusûk” kapsamı içine girecek her türlü günah, kötülük ve masiyetler,
- 3- “Cidâl” kapsamına girecek başkalarıyla kavga, kapışma, tartışma, sövüşme, dövüşme vb. bütün olumsuz davranışlar.

Dikkat edilirse bu üç çeşit yasaktan ilki, kişiyi şehvetine, ikincisi nefsine, üçüncüsü de başkalarına karşı korumayı amaçlamaktadır. Bunun anlamı kişi, hac esnasında ne şehvetiyle, ne nefsiyle, ne de kardeşleriyle en küçük bir problem yaşamamalı, barış içinde olmalıdır. İnsanların genellikle birçok günaha girmelerine sebep

olan bu üç cephedir. Bunlardan darbe almamalıdır. Hac süresince kazandığı bu deneyimle hac sonrasında da, kendini bunlara karşı korumalıdır. İşte Hz. Peygamber, bu yasaklara riayet ederek hac yapabilen kimsenin annesinden doğduğu günkü haline döneceğini müjdelemektedir. (Buhari, Hac, 4),

Kur’ân-ı Kerim’de belirlenen bu temel yasaklardan başka hadislerde de bazı ihram yasakları yer almıştır. İhram süresince erkeklerin, -ayaklarına geçirdikleri terlik ve büründükleri iki parça havlu hariç- başka hiçbir giysi giyememeleri; ihrama girildikten sonra güzel koku kullanılmaması, av hayvanlarının avlanmaması, Harem bölgesinin doğal bitki örtüsüne zarar verilmemesi bunlardandır. Harem bölgede her ne sebeple olursa olsun kan dökmek, kayıp bürosuna verme dışında bultuntu bir eşyayı alıp sahiplenmek de bu yasaklardandır.

İhram yasakları, sadece Müslümanları veya insanları değil, canlı ve cansız hemen her şeyi kapsamaktadır. Bütün hayvanlar, bütün bitkiler ve hatta Allah’ın mü’minlere bahşettiği bütün tabiat ve çevre dokunulmaz bir sit alanıdır artık. Hiçbir kimseye, hiçbir şeye zarar vermeyeceksiniz, bu bölgenin otunu, çiçeğini bile kopartamayacaksınız, kuşunu dahi korkutmayacaksınız. Bırakın o mübarek yerlere tükürmeyi, insanları rahatsız edecek herhangi bir çöpü dahi sağa-sola atamayacaksınız. Zira, böyle bir çöpü başka yerlerde bile yol-

dan kaldırıp atmak “sadaka” yani Allah’a sadakat olarak kabul edilmiştir. Bunun aksini hem de Harem bölgede yapmak, orayı temizlemek yerine kirletmek ise, sadakatsizliktir.

Hac esnasında hiçbir şeye zarar vermemek esas olduğundan insanın çevresiyle ilişkisinde son derece dikkatli davranması gerektiği ortaya çıkar. Özellikle bitki ve hayvan türünden canlılara karşı gösterilmesi gereken hassasiyet, kişiye başka zamanlarda kazanamayacağı ölçüde bir duyarlılık sağlar. Artık hacı, yeşil bir yaprağa, herhangi bir canlıya bile zarar veremez.

Bunun yanında öfkelenmemek, kimseyi incitmemek ve güler yüzlü olmak gibi ahlâkî davranışlar da, hacı gereği gibi yerine getirenlerin elde edecekleri manevî kazançlar arasında yer alır.

Kısaca, ihram süresince toplumsal barışı ve bütünlüğü bozucu, bencilliği uyandırıcı, geride bırakılan geçici haz ve menfaatleri hatırlatıcı mahiyetteki her türlü eşya ve fiiller yasaklanmıştır.

7. Telbiyeyi anlamak

Telbiye, seferberlik emrine uyararak cephe için gerekli hazırlıklarını yapmış, üniformasını giymiş, silahını kuşanmış bir askerın komutanının huzuruna çıkarak “Emret komutanım!” tekmili vermesine benzer. İhram zırhını giyen hacı “Buyur Allahım buyur! Emrindeyim buyur!” derken Kâbe’sine çağırın Rabbinin tam önündeymiş,

**Lebbeyk Allâhümme lebbeyk!
Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk!
İnne’l-Hamde ve’n-Ni’mete
leke ve’l-Mülk, lâ şerîke lek!”**

“Telbiye” denilen bu sözlerin anlamı şudur:

**“Buyur Allahım buyur!
Emrindeyim buyur!
Buyur Allahım!
Senin hiçbir ortağın yoktur.
Buyur Allahım!
Şüphesiz hamd sana mahsustur.
Nimet de senindir, mülk de senin.
Senin hiçbir ortağın yoktur.”**

huzurundaymış gibi hisseder kendisini. “Davetini duydum, emrine uydum, huzuruna geldim, bütün benliğimle ve içtenliğimle emrindeyim!” der ve günlerce bunu birçok davranışıyla ispatlamaya çalışır.

Bu sözler, dünyanın dört bir tarafından gelen, renkleri, dilleri, ülkeleri ve kültürleri farklı, fakat hedef ve gayeleri aynı milyonlarca Müslümanın hep birlikte seslendirdikleri ortak bir and, ortak bir parola olarak kutsal iklimde sürekli yankılanır. Tevhid inancına bağlılığı ve Allah’tan başkasına asla kul köle olunamayacağını anlatan bu sözler, İslam dininin mü’minlere kazandırdığı en önemli ortak noktalardan birini dile getirir.

Hacı, haccın en önemli sloganı ve şiarı olan telbiye ile, Hz. İbrahim vasıtasıyla kendisine yapılan ve Hz. Muhammed tarafından yenilenen çağrıya koşmuş ve kayıtsız-şartsız, kaygısız ve endişesiz bir şekilde teslim olduğunu “Buyur Rabbim! Emrine âmâdeyim!” diyerek hem sözüyle, hem de fiiliyle ortaya koymuştur. Her ne emrolunduysa yapmıştır. Haramları terk etmekle kalmamış, ihramla birlikte bazı helalleri de terk etmiştir. O’nun rızasını elde edebilmek için tavaf ve sa’y edecek, Arafat’ta, Müzdelife’de vakfeye duracak, Mina’da şeytanı ve taraftarlarını protesto edecek, kurban kesecektir. Bütün bunları, sırf Allah emrettiği için, mahza ibadet kastıyla yapacaktır.

Telbiye ile hacılar, dünyanın dört bir tarafından Kâbe’ye gelerek iman ve teslimiyetlerini fiili olarak göstermiş olurlar. Allah çağırdı, onlar nice zorluklarla huzuruna geldi. Kendilerine emredilen hac ibadetlerini Hz. Peygamber’in öğrettiği gibi yaptılar ve her şeyiyle O’nun emrinde olduklarını kanıtladılar. O’nun buyruklarına boyun eğmenin, gerçek kulluk olduğunu, nefislerinin esaretinden ancak bu şekilde kurtulabileceklerini “Lebbeyk: Emrindeyim Allahım!” diyerek hem söylemleriyle, hem de eylemleriyle ispatladılar. Tıpkı şehid olacağını çok iyi bildiği halde, dini ve vatani uğruna canını seve seve vermek isteyen bir askerin, düşman kalesine sancağı dikme emri karşısında hiç tereddüt etmeden çok sevdiği-saydığı komutanına “Emret komutanım!” demesi gibi bir teslimiyet ifadesidir telbiye.

Müslüman, telbiyeyi orada belli yerlerde ve zamanlarda söyler. Ancak bunu, hacdan sonra hâl diliyle sürekli söylemeli, kendisine hayat verecek her türlü ilahî buyruk karşısında sürekli “Emret Allahım, emrin olur Allahım!” bilinciyle hareket etmelidir. Namaz, oruç, zekat, dürüstlük, emanet, adalet, samimiyet... hepsi için “Emrine âmâdeyim Allahım!” diye bilmelidir.

8. Kâbe'yi anlamak

Kâbe-i Muazzama'yı gördüğü o ân, âdeta durur zaman ve sanki dürülür mekan ve bir uzay boşluğuna düşer insan. Özellikle de bu, ilk karşılaşma veya kavuşma ise...

Hac ibadetinin yapıldığı mekanların merkezidir Kâbe. Allah için herhangi bir mekan söz konusu olmadığı halde, Kâbe için "Evim" buyurmak suretiyle orayı şereflendirmiş, çevresini de çeşitli yasakların geçerli olduğu bir "Harem" bölge ilan etmiştir.

Kâbe ve çevresi için kullanılan "Harem" tabiri, bölgedeki bütün ilişkilerin Allah'ın emir ve yasaklarına saygı esasına göre düzenlendiğini, başta insan olmak üzere ağaç ve bitki örtüsünden hayvanlara kadar bölgedeki bütün varlıkların ilahi koruma altına alındığını ifade eder.

Kâbe, yeryüzündeki ilk ibadet yeri olmasının yanı sıra, özellikle namaz ve hac ile ilgili belirli şartların yerine getirilmesi bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. Kâbe'nin bulunduğu yöne, kibleye doğru yönelmek namazın şartlarından olduğu gibi, hac ve umre ibadetinin rükünlerinden biri olan tavaf da Kâbe'nin etrafında yapılır. Ayrıca Kâbe'nin, bütün Müslümanları bir noktada toplayan, her birinin ortak istikameti olma gibi birleştirici, bütünleştirici sembolik bir anlamı da bulunmaktadır.

Hacı, Kâbe'yi gördüğünde, âdeta Kâbe'nin Rabbini görüyormuşçasına tazim etmelidir. Hz. Peygamber'in "ih-

"Allah, saygın ev Kâbe'yi insanlar için bir dayanak yaptı."

(Mâide, 97)

"Orada apaçık belgeler, İbrahim'in makamı vardır. Kim oraya girerse güvende olur."

(Âl-i İmran, 97)

san" derecesinden söz ederken dediği gibi "Sen O'nu göremesen de O seni görür." (Buhari, İman, 38) İşte bu bilinç içerisinde, kendisine dünya göz-
züyle Beyt'i gösteren Allah'a şükredip, ahirette de
cemalini göstermesi için dua etmelidir.

Yıllardır binlerce kilometre uzaklardan yöneldi-
ği Kâbe, artık tam karşısındadır. Aradan mesafe
kalkmış, vuslat gerçekleşmiştir. Kulun Kâbe'ye ka-
vuşması, Rabbine kavuşmasını hatırlatır. Kim bilir
ne zaman, nerede ve ne hâlde? Önce son nefesle
varış, sonra diriliş ve huzura çıkış... Acaba hangi
yüzle, hangi yönden ve hangi sermaye ile?

Kâbe'ye her gidişte abdestli bulunmak, sükû-
net ve huşû içerisinde Kur'an tilaveti, dua, istiğfar,
tesbih, tehlil ve tekbirle meşgul olmak, mümkün
mertebe konuşmamak, başkalarını rahatsız etme-
mek, geçiş yerlerinde oturarak veya namaz kılarak
izdihama sebep olmamak, -namaz içerisindeyken
dahi- Kâbe'yi doya doya gözyaşları içerisinde te-
maşa etmek tavsiye edilen âdâb arasındadır.

Hacılar, "Duyûfu'r-Rahmân" yani "Rahman'ın
misafirleri" dir. Evet gerçekten de hacılar O'nun
birkaç günlük veya haftalık en kıymetli misafirleri-
dir. Dolayısıyla, önce hacı kendisinin bir misafir ol-
duğu, hem de Rabbine misafir olduğu bilinci içe-
risinde geçirmeli bu kıymetli zamanını. Ayrıca ge-

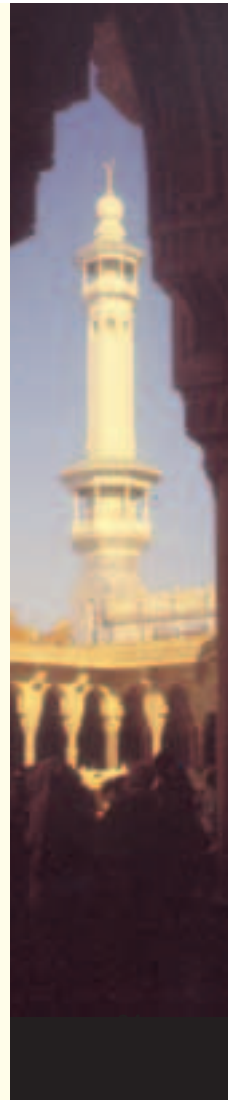
rek hâne sahibine karşı, gerekse O'nun diğer mi-
safirlerine karşı saygı ve hürmette kusur etmeme-
lidir.

Kâbe bir semboldür. Bu sembole yaklaşırken
Rabbimize yakınlığımızı ölçmeliyiz. Mesele yalnız-
ca fizikî planda Kâbe'nin yanında olmak değildir.
Önemli olan kişinin bu fizikî yakınlığı Rabbine olan
manevî yakınlığını artırmaya vesile kılabilmesidir.
Nerede olursa olsun yüzünü Kâbe'ye çevirirken
gönlünü de Allah'tan başka her şeyden çevirme
bilincine ulaşabilmesidir.

Yeryüzünün ilk mabedinin etrafında, ibadetle-
rin özü olan ihlâsın en güzel örneklerine tanık olu-
nur. Burada içtendir yakarışlar. Müslüman, af için
Rabbine nihaî başvurusunu burada yapar. Burası,
affedilmeden ayrılmama noktasıdır. Onun için da-
ha ötesi düşünülemezcek bir rahmet ortamında
eller açılır Rahmetin sahibine...

9. Tavaf'ı anlamak

Tavaf, sözlükte bir şeyin etrafında dönmek ve
dolanmak demektir. Evrende maddenin en küçük
parçası olan atomdan, en büyük galaksilere varın-
caya kadar her şey tavaf halindedir. Atomda elekt-
ronlar bir kalp mesabesindeki çekirdek etrafında

“Sonra manevi kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Afk’i (Kâbe’yi) tavaf etsinler!” (Hac, 29)

baş döndürücü bir hızla dönerken, galaksiler de milyarlarca yıldız sistemleriyle galaksinin merkezi etrafında akıl almaz bir hızla dönmektedirler. Sanki hepsi kendilerini var eden ve yaratan Yaratıcı’ya ibadet etmektedirler. Kur’an’da ifade edildiği gibi, her biri bir yörüngede seyretmektedir. (Yâsin, 40)

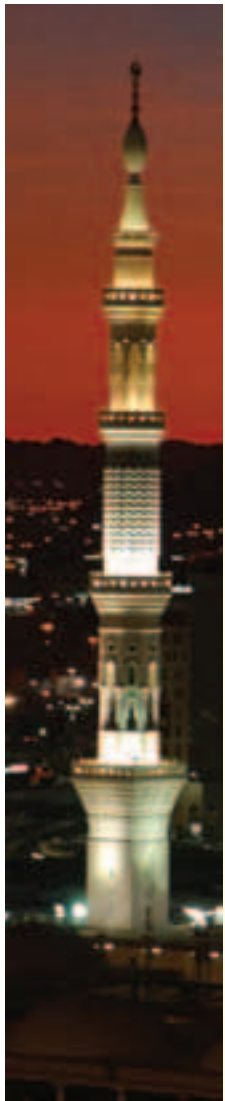
Kâbe’nin etrafında tavaf eden on binlerce Müslümanın oluşturduğu tablo, bir galaksinin, milyarlarca yıldızıyla dönüşünü andıran bir manzara gibidir. Bu bakımdan tavaftaki manevi hazzı tam anlamıyla elde edebilmek için kendini yörüngeye bırakmak gerekmektedir. Zaten Kâbe’nin çekim alanında yörüngeye girebilen bu manevî akışa kendini bırakır ve mü’minler denizinden bir damla olabilmenin zevkine erer. Kâbe etrafında dönerek gerçekleştirilen tavaf, kâinatın ve yaratılışın özeti, teslimiyetin ve ilahî takdire boyun eğişin sembolü sayılır.

Erkeklerin tavafin ilk üç şavtında daha heybetli yürümelerine **Remel**, tavafta ihramlıyken sağ omuzlarını açık bulundurmalarına **Iztıba** adı verilir.

Burada yapılan üç davranışın da tarihi anlamı, hasımlara karşı güç ve gövde gösterisiydi. Mekke’li müslümanlar Medine’ye hicret edince, oranın havası kendilerini olumsuz etkilemiş ve biraz zayıf düşmüşlerdi. Aradan yedi yıl geçtikten sonra üç günlüğüne geldikleri umre ziyaretinde Mekkeliler tarafından bu durumları dile getirilince Hz. Peygamber, ashabına, o müşriklere karşı güçlü görünmelerini, onların oturduğu tarafa dolandıklarında daha çalım ve güçlü görünmelerini emretmiş ve onlar da bunu yapmıştı.

Şüphesiz o gün için onların bu hareketi güçlü olduklarını ifade etmeye yetmekteydi. Ya bugün hacılar kendilerinin, Müslümanların güçlü olduğunu nasıl gösterebilecekler? Maddi güç, manevi güç, moral güç... Neleri, nerede, nasıl kaybettik ve nasıl kazanacağız? Hiç şüphesiz hac yaparken bunu da düşünmeliyiz.

İbn Abbas’a göre başlangıçta tavaf esnasında sırf Kureyşlilere karşı gösteri amacıyla yapılan remel (heybetli yürüyüş), Hz. Peygamber’in ve-

da haccında, tavafın ilk üç şavtında yapmasıyla sünnet olmuştur. Yine Hz. Ömer, Hacer-i Esved'le ilgili sözünün devamında: *"Biz neden hâlâ bu remele devam ediyoruz ki? Çünkü vaktiyle biz, bu remel ile (bizim zayıf düştüğümüzü söyleyen) müşriklerle karşı (güçlü) görünmek istedik. Hâlbuki Yüce Allah onları helâk etmiştir"* dedikten sonra, *"Ama biz, Hz. Peygamber'in yapmış olduğu bir şeyi terketmek istemeyiz"* demiştir. (Buhari, Hac, 57) O, müşriklerin helâkiyle bu gerekçenin kaybolduğunu düşünmesine rağmen, Hz. Peygamber'in yapmış olduğu bir uygulamayı terk etmek istememiş ve aynen ittiba etmiştir. Belki de düşmanları karşısında her dönemde nasıl güçlü olmaları gerektiğini Müslümanların hiçbir zaman unutmamaları için...

Tavafa Kâbe sola alınarak başlanır. Bunun da simgesel bir anlamı vardır. Nazargâh-ı ilâhî olan insanın kalbi, 'Beytullah' yani Allah'ın eviyle karşı karşıya gelir tavafta. Allah, insanın şekline, kalıbına, malına mülküne değil, kalbine bakar. Bu yönüyle Kâbe ile insan kalbi arasında dikkat çekici bir ilgi vardır. Bu sebeple tavafta kişinin kalbi Kâbe tarafında yer alır. Bunda aynı zamanda tavafın ne kadar kalpten ve gönülden yapılması gerektiğine de bir işaret vardır.

Kâbe'nin etrafında mü'min olmanın zevki yaşanır. Allah'a yakın olmanın tattırdığı bu zevki bir başka yerde bu

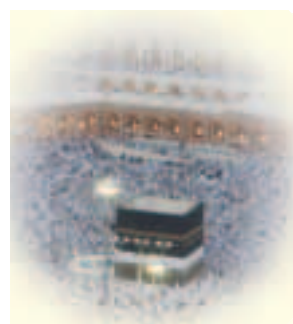
kadar canlı ve bu kadar coşkulu bir şekilde yaşamak çok zordur. Bu kutsal mekanda tanık olunan yakınlaşma duygusu, hacıya kendi evinde olduğu hissini verir. Burada hacı kendini sılaya kavuşmuş gibi hisseder. Çünkü Kâbe'nin yüzü kendisine öylesine tanıdık, kokusu öylesine bildik, sıcaklığı öylesine kuşatıcı gelir ki mü'min için, başka hiçbir sevgi bu denli çekici olamaz.

Tıpkı namaz kılarken olduğu gibi, Kâbe'nin etrafında tavaf eden insanlar arasında hiçbir ayırım yoktur. Burada müminler eşitlenir. Kişiyi diğerlerinden ayıran hiçbir işaret veya alâmet yoktur artık. Orada tevhidin simgesi olan birlik vardır. Burada mü'minler denizinde kaybolmak ve toplulukta erimek gerekmektedir.

Birisinin etrafında dönmek, âdeta onun etrafında pervane kesilmek, sembolik olarak yürekte bağlılığı ve onun için her şeyini feda edebileceğini gösteren bir harekettir. Bu bakımdan Beyt-i Atık'ı tavaf, yalnızca Yüce Yaratıcı'ya yönelmenin ve yalnızca onun huzurunda eğilmenin ve ondan başkasına ibadet etmemenin fiilî bir göstergesidir.

Tavafta hacı, Allah'ın huzurunda olduğunun bilinciyle, O'na yaraşan bir ta'zim ve hürmet, korku ile ümit arası bir muhabbet içerisinde olmalıdır. Tavaf eder-

ken, Hz. İbrahim oğlu İsmail ile, Allah'ın evini nasıl döne döne inşa ettirirse, hacı da aynı şekilde döne döne iman evini, gönül evini yani kalbini yeniden inşa etmelidir. Kâbe Allah'ın evi, kalpler de O'nun nazargâhıdır. Hacı orada sürekli Kâbe'ye bakar, onu seyreder, onun yüceliğini temaşa eder, Allah da daima kulun kalbini gözetir, onu dikkate alır. Hz. Peygamber'in veciz bir şekilde ifade ettikleri gibi *"Allah sizin şeklinize şemalinize ve mallarınıza bakmaz, aksine kalplerinize ve amellerinize bakar."* (Müslim, Birr, 33) Bu dünyada da böyledir, ahirette de. Hani şairin Şuarâ, 88. ayeti esas alarak söylediği gibi, hiçbir şeyin fayda vermeyeceği kıyamet gününde Yüce Allah, altın ve gümüş değil, teslim olmuş bir kalp istemektedir:

Sanma ey hâce, senden zer u sîm isterler,

"Yevme lâ yenfeu"da kalb-i selîm isterler.

Nitekim, kültürümüzde sufiler, Kâbe'yle ilgili Kur'an'da ve hadislerde geçen bütün sıfatları insanın kalbi için kullanmışlar ve ona Beytullah demişlerdir. Yahut Beytulharam demişler ve bunu da insanın gönülü için kullanmışlardır. Çünkü gönül, Allah'ın evidir ve sevgiliden başkasının oraya girmesi haramdır, demişlerdir.

Nitekim Allah Rasûlü'nün Kâbe'yi tavaf ederken söylediği şu hadis bunu teyit etmektedir:

"(Ey Kâbe!) Ne kadar hoşsun, kokun ne kadar da güzel! Şânın, hürmetin ne kadar da yüce! Ama, canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah nezdinde malıyla, canıyla mü'minin hürmeti (dokunulmazlığı), senin hürmetinden daha büyüktür!" (İbn Mâce, Fiten, 2)

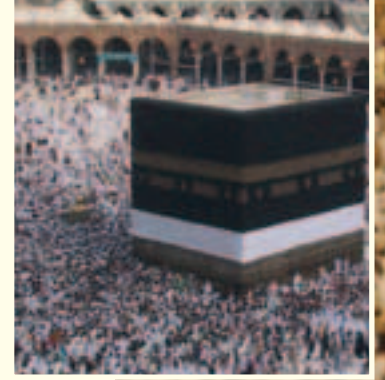
Bu hadisten, mü'min kalbinin, Kâbe kadar hürmete layık olduğu, saygınlığının, dokunulmazlığının bulunduğu anlaşılmaktadır. Kâbe'ye kalplerini kuvvetlendirmek için gidenler, bunun ilk ve temel şartının mü'min kardeşinin kalbini kırmamaktan, bu dokunulmazlığı çiğnememeden geçtiğini iyi bilmelidirler. Tıpkı Yunus Emre'nin dediği gibi:

**Ak sakallı bir koca
Bilinmez hâli nice
Emek vermesin hacca
Bir gönül yıkar ise**

**Yunus Emre der hoca
Gerekse var bin hacca
Hepisinden iyice
Bir gönüle girmektir**

“Biliyorum ki sen bir taşsın.
Ne zarar, ne de fayda verirsin.
Eğer, Rasûlullah’ın sana dokunduğunu
görmeseydim sana el sürmezdim.”
(Hz. Ömer)

10. Hacer-i Esved’i anlamak

Tavafin başlama noktasını göstermek gibi pratik bir faydası da bulunan bu taşın menşei, tarihçesi, mahiyeti ve manevi değeri hakkında, birçoğu zayıf, bir kısmı sembolik anlam taşıyan çok sayıda rivayet vardır. Bu rivayetlerde umumiyetle Hacer-i Esved’in aslında beyaz iken insanların günahları yüzünden karardığı, cennetten indirildiği, Nuh tufanı sırasında Ebû Kubeyr Dağı’nda korunduğu ve Hz. İbrahim’in Kâbe’yi inşası esnasında oradan yerine getirilerek konulduğu, onun Allah’a verdiği sözü yerine getirenlere şahitlik edeceği gibi hususlar dile getirilmektedir.

Risalet öncesi Kâbe’nin onarımı esnasında Hacer-i Esved’i yerine kimin koyacağı konusunda kabileler birbirlerine düştüklerinde Hz. Peygamber hakem seçilmiş ve onu bir örtü üzerine koyup, her kableden bir kişiye örtüden tutturduktan sonra, onu kendi elleriyle yerine yerleştirmişti.

Hz. Peygamber, müsaitse Hacer-i Esved’i öper, değilse eliyle veya elindeki baston vb. ile selamlayarak tavafa başlardı. O, güçlü kuvvetli birisi olan Hz. Ömer’i, zayıf bünyeli kimselere eziyet verebileceği gerekçesiyle, Hacer-i Esved’i öpmek için izdihama dalmaması konusunda uyarmış, eğer boş ise istilam

etmesini, aksi takdirde tehlikeli ve tekbir ile geçmesini söylemişti. Hz. Peygamber'in bu tavsiyesinden sonra o, izdihamın olduğu hallerde istilamı terk edip geriden selamlamakla yetinmiştir. Nitekim

İbn Abbas da *"Hacer-i Esved kalabalık olduğu zaman kimseye eziyet verme! Eziyet de çekme, geç!"* tavsiyesinde bulunmuştur.

O zamanlar şimdiki kadar fazla kalabalık olmamasına rağmen, izdiham olması durumunda Hacer-i Esved'in öpülmemesi, bu hususta başkalarının rahatsız edilmemesi tavsiye edilmiştir. Günümüzde milyonlara varan mahşeri kalabalıkta, hacının sünnete uyma adına kardeşlerine eza cefa etmesi asla tasvip edilemez. Kaldı ki, burada sünnet olan, mutlaka Hacer-i Esved'i öpmek değil, onu bir şekilde selamlamaktır. Hacer-i Esved'i öpmek için kardeşleriyle itişip-kakışmak, ne sünnettir, ne de ibadet! Bu konuda hem Hz. Peygamber'in örnek davranışına, hem de onun uyarı ve tavsiyesine uyulmalı, izdihamlı durumlarda uzaktan selamlama ile yetinmelidir.

Sahabe, Hacer-i Esved'i selamlarken "Allahım sana inanarak, Kitabını ve Peygamberinin sünne-

tini tasdik ederek/Peygamberinin sünnetine uyarak" derlerdi. Burada asıl olan taşın kendisi değil, Hz. Peygamber'in sünneti, örnek davranışdır. Zira Hacer-i Esved, önce Hz. İbrahim'in sonra da Hz. Peygamber ve ashabının hatırasını yâd etmeye vesile olan bir semboldür.

Nitekim bir defasında Hz. Ömer Hacer-i Esved'e seslenerek *"Biliyorum ki sen bir taşsın. Ne zarar, ne de fayda verirsin. Eğer ben, Rasûlullah'ın sana dokunduğunu görmeseydim, sana el sürmez/öpmezdim"* (Buhari, Hac, 57) dedi ve ona eliyle dokunarak selamladı/öptü. O, Hacer-i Esved'e bu şekilde seslenirken, bir taşla karşı yaptığı bu davranışın, cahiliye dönemindeki putlara tapınma gibi olmadığını, bunun sadece Hz. Peygamber'in sünnetine uyarak Allah'a ta'zim ve yaklaşma için yapılan sembolik bir davranış olduğunu vurguluyordu.

Hacer-i Esved'i selamlama, Allah'a vermiş olduğu ahdi yenileme anlamına gelmektedir. Kul, ruhlar âleminde verdiği kulluk sözünü, amelleriyle ortaya koyduğu iman akdini bu defa Beyit'te, Beyt'in sahibinin önünde bu hareketiyle temsilî olarak yineler ve pekiştirir. İşte Hacer-i Esved'i selamlama, ahdi, bey'atı tazelemeyi, sözünde durmayı sembolize eder.

Hacer-i Esved'i selamlama, Allah'a vermiş olduğu ahdi yenileme anlamına gelmektedir. Kul, ruhlar âleminde verdiği kulluk sözünü, amelleriyle ortaya koyduğu iman akdini bu defa Beyit'te, Beyit'in sahibinin önünde bu hareketiyle temsili olarak yineler ve pekiştirir.

11. Mültezem'i anlamak

Mültezem, Hacer-i Esved ile Kâbe kapısı arasında kalan kısımdır. Bazı hacıların gözyaşları içerisinde yapışıp inleyerek dua ettikleri yerdir. İster Kâbe'nin kapısına veya eşiğine, isterse Kâbe'nin duvarlarına veya örtüsüne sarılarak ağlasın, hacının ağlaması, en içten duygularla Mevla'ya yakarması, tıpkı yaramazlık yapıp da annesine kendisini affettirmek için göz yaşları döken çocuğun durumuna benzer. Anne onu önce kabul etmese de, eteğini bırakmayan yavrusuna sonunda yüreği dayanamaz ve affeder, kucaklar, bağrına basar. Acaba merhametlilerin en merhametlisi olan Allah, Kâbe'sinin etekleri etrafında defalarca tavaf eden, evinin perdelelerine sarılmış ve bütün benliğiyle "Hatalarıma rağmen başka bir yere değil senin kapına geldim; benim günahım çok, ama senin merhametin daha çok! Beni affetmeden buradan ayrılmam ya Rabbi!" diye niyaz eder de Rahman ve Rahim olan O ev sahibi affetmez mi? İşte bu duygu ve düşüncelerle hacı -izdihama neden olmamak kaydıyla- Kâbe'de kendisini affettirmek için içtenlikle yalvarır, yakarır, göz yaşları döker. Şüphesiz böylesi içten bir yöneliş Yüce Allah tarafından karşılık görülecektir.

"Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka hüsrana uğrayacağız!" (A'raf, 23)

12. Makam-ı İbrahim'i anlamak

Kâbe kapısının birkaç metre karşısında, sarı bir mahfaza içinde yer alan Makam-ı İbrahim denilen taş, Hz. İbrahim'in, oğlu İsmail ile birlikte Kâbe'yi yeniden inşa ederken üzerine basıp iskele olarak kullandığına inanılmaktadır. Bir başka inanışa göre o, Hz. İbrahim'in insanları hacca davet için üzerine çıktığı taştır.

Bunlardan her ikisi de mümkün olabilirse de, bizim açımızdan önemli olan, ilk defa Hz. Ömer

"Kâbe'yi insanlar için toplanma ve güven yeri kılmıştık ve 'İbrahim'in makamını namazgâh edinin' demiştik." (Bakara, 125)

tarafından “Keşke Makam-ı İbrahim’de namaz kılsak?” diye dile getirilen talebin hemen ardından orada namaz kılınmasını emreden yukarıdaki ayetin inmesidir. Gerek bu emir, gerekse Hz. Peygamber’in Makam-ı İbrahim’i Kâbe ile arasına alarak namaz kılması sebebiyle, tavaf sonrası kılınan iki rekat namaz izdihamın olmadığı durumlarda orada veya oraya yakın bir yerde kılınmaktadır. Hz. Peygamber, Makam-ı İbrahim’de kıldığı iki rekat namazında Allah’ın birliğini, tevhidi içeren Kâfirûn ve İhlâs surelerini okumuştur. Ancak, hac zamanı çok kalabalık olduğu için, bu namazın tam orada değil de, tavaf edenleri engellemeyecek şekilde başka bir yerde kılınması daha uygun düşmektedir.

Hacı, kılacağı bu namaz öncesinde veya sonrasında, Hz. İbrahim misali, Allah’ın nazargâhı olan kendi gönül/kalp evini yeniden inşa ederken hangi iskeleleri kullanacağını, ayağının hangi sağlam temellere basması

gerektiğini düşünmelidir. Hz. İbrahim için insanları hacca davet ederken böyle bir taşın üzerine çıkması yeterli olmuştu. Acaba hacı, insanları Allah’a davet ederken hangi seviyeye çıkmalı, nasıl bir dayanak veya basamak kullanmalıdır? Bu iskele veya basamak, ilim mi, ahlâk mı, mal mı, samimiyet mi, gayret mi, emanet mi, ehliyet mi olmalı? Yoksa hepsi mi? Allah nezdindeki mevkiin yükselmesinde, iman evinin yeniden inşa edilmesinde kullanmak zorunda olduğu iskeleler ve insanları hayra ve Hakk’a çağıracağı minberleri neler olmalı? Bunu düşünmelidir.

13. Zemzem’i anlamak

Zemzem, Allah’ın Hz. Hacer ve oğlu Hz. İsmail’e ihsan ettiği mübarek suyun adıdır. Hz. İbrahim, Allah’tan aldığı vahiy ile eşi Hacer ve henüz süt emmekte olan oğlu İsmail’i Zemzem’in bugünkü yerine bırakıp gider. Henüz Kâbe yapılmadığı ve Mekke

**“Zemzem suyu, ne için içilirse, o yararı sağlar.”
(Ahmed b. Hanbel, III. 357)**

şehri kurulmadığı için orada yaşayan birileri de yoktur. (İbrahim, 37) Çok geçmeden yanındaki suyu biten Hz. Hacer, yavrusuna su bula bilmek için, annelik sevgisi ve şefkatiyle sağa sola koşuşturmaya başlar.

Su temin edebilecek birilerini görebilir miyim diye Safa ve Merve diye bilinen bu iki tepe arasında gidip gelir. İki tepe arasındaki vadiye indiği zaman çocuğunu göremediği için orayı koşarak geçer. Bu su arayışı, ilahî iradenin hemen Kâbe'nin yanı başından Zemzem suyunu ikram etmesine kadar devam eder.

Zemzem, halen Kâbe'nin 20 m. kadar doğusunda, Makam-ı İbrahim'e yakın bir yerde bulunan tavaf alanının altındaki kuyudan çıkmaktadır. 2003 yılında, tavaf alanını genişletmek amacıyla Zemzem kuyusuna iniş yeri kapatılmış, bunun yerine tavaf alanı etrafındaki Zemzem içme yerleri çoğaltılmıştır.

Hız. Peygamber'in Zemzem hakkında: *"Zemzem ne niyetle içilirse o yararı sağlar"* (İbn Mace, Menasik, 78) buyurduğu rivayet edilmektedir. Çeşitli rivayetlerde onun doyurucu ve şifa verici özelliklerinden söz edilmektedir. Medine'ye hicret ettikten sonra Hız. Peygamber'in Mekke'den Zemzem suyu getirttiği de nakledilmektedir. Zemzem içerken, *"Allahım! Sen-*

den yararlı ilim, bol rızık ve her dert için şifa istiyorum" diye dua edilir.

Hacı, tıpkı Hız. İbrahim ile oğlu İsmail'in Kâbe'yi ibadet için temizledikleri gibi, tavaf ederken gönül evi olan kalbini takva ile tertemiz yapar. Kalbindeki kirleri yıkar, yakar, yok eder ve Zemzem suyuna gelir. Orada ise bu defa o mübarek su ile midesini temizler. Bir daha haram lokma, şüpheli rızık girmeyecek hale gelinceye kadar arındırır. Nefsini, açgözlülüğünü doyuracak kadar içer. Haramdan beslenme hastalığına şifa verecek kadar doyasıya içer. Tamahkâr nefsi susuncaya, vicdanı takva kararını duyuncaya, ruhu onunla doyuncaya kadar içer. Böylece, haddan sonra bir lokma da olsa, Zemzem'le pâk eylediği midesini ifsad etmemeye, kazancını haramlarla kirletmemeye, çocuklarını haksız kazançla besletmemeye söz vererek içer bu arınma suyunu.

14. Sa'yi anlamak

Önce yalçın kayalarla dolu, sert ve yüksek birçok dağa nisbetle hayli mütevazı iki küçük kaya tepeciği olan Safa ve Merve'nin "Allah'ın sembolleri" olduğu gerçeğini hatırlatmamız gerekiyor. "Ne özelliği var? Niçin bu iki küçük kayalık seçilmiş?" denilmemeli. İlahî irade o ikisini sembol olarak belirlemiş o kadar!

“Şüphesiz Safâ ve Merve, Allah’ın sembollerindendir.” (Bakara, 158)

Kur’an, Safa ile Merve’yi, “Şeâirullah”, yani “Allah’ın sembolleri” olarak kabul etmiştir.

Koşmak, hızlı yürümek anlamına gelen “Sa’y”, bir canlılık, bir arayıştır. Terim olarak, hac ve umrede Kâbe’nin doğu tarafındaki Safa Tepesi’nden başlayarak Merve’ye dört gidiş, Merve’den Safa’ya üç dönüş olmak üzere bu iki tepe arasındaki gidiş-gelişe denir. Sa’y esnasında Safa ile Merve arasında vadinin en derin kısmında (iki yeşil direk arasında) daha canlı ve hızlı yürümeye ise **Hervele** denilmektedir.

Hacda yapılmakta olan sa’yın aslı, Hz. Hacer’in henüz kendisini emmekte olan oğlu Hz. İsmail için su ararken bu iki tepe arasında koşması hadisesine dayanır. Sa’y, Hz. Hacer’in bu hatırasının canlandırılmasıdır. Safa ile Merve arasında yapılan sa’y, Allah’ın rahmetinin en büyük tecellilerinden biri olan anne sevgisi ve şefkatinin Hz. Hacer validemizde kendini gösteren şeklinin yâd edilmesidir. Annelik şefkat ve sevgisine, bu yüce duyguya İslam’ın verdiği değeri simgeleyen temsilî bir harektir.

Safâ ile Merve arasındaki gelip gitmelerde işte böyle bir düşünceden kaynaklanan bir duygu seli yaşanır. İnsan sa’y alanındaki koşuşturmasıyla, Hz. Hacer’e somut bir şekilde uzanan ilahî rahmetten bir şeyler elde edebilme arzusundadır.

Sa’y, Müslümanların sırf hac fiil ve davranışlarından olduğu için, ibadet kastıyla katıldıkları bir yürüyüştür. Müslüman bu sayede kendisi gibi aynı yola girmiş, aynı niyet ve duyguları taşıyanlarla beraber koşmanın ne demek olduğunu fark eder.

Safa ile Merve arasında sa'y ederken hacı, ma-nen kurtuluşu aramak için tıpkı Hz. Hacer validemiz gibi koşar. Beşerî olandan ilâhî rahmete koşar. Nefes nefese bütün uzaklıkları yakınlaştırarak, Yüce Yaratacı'nın kendisine ne derece yakın olduğunu hissede-rek koşar. Hz. Hacer validemizin telâşıyla umuda, Zemzem'e koşar ve sonunda ona kavuşur ve ondan kana kana içer. Birlik içinde yok olarak susuzluğunu gidermeye çalışır.

Sa'y, tıpkı Hacer validemizin kızgın güneşin altın-da susuzluktan kıvranan biricik İsmail'ine hayat verecek suyu arayışı gibi bir arayıştır. Ve orada hacı, Ha-cer rolünü canlandıracaktır. Yedi defa canla-başla, telaşla, heyecanla arayacaktır kendi İsmail'lerini kur-taracak olan o mana suyunu, eskilerin tabiriyle âb-ı hayatı. Memleketinde bıraktığı ciğerparelerinin açlı-ğını, susuzluğunu giderecek olan o hayat suyunu arayacaktır. Aylardır bir damla su görmediğinden çatlayıp paramparça olmuş toprak misali, kafalarda, kalplerde açılan çatlakları kapatacak, orada ahlâkı, maneviyatı, ilmi, hayrı, hakikati ve hizmeti yeşerte-cek, kısaca nesillerimize hayat verecek manevi Zem-zem'i arayacak. Şayet İsmail'lerine acilen bu suyu te-darik edemez ve o âb-ı hayatı bulamazsa, onların bedenleri yaşamaya devam etse dahi, çoğunun ru-hu ölecektir.

Hz. Hacer'in İsmail'i, Cebrail'in yerden çıkardı-ğı su ile kurtulmuştu. Aynı şekilde bizim İsmail'leri-miz de Cebrail'in getirdiği su ile, ama bu defa yer-den değil, semadan getirdiği âb-ı hayat ile yani Kur'an ile kurtulacaktır. O hakikat pınarından ne kadar içebilirse, Kur'an ahlâkından ne kadar nasip-lenebilirse, Kur'anî öğretiyi ne kadar yaşayabilirse, susuzluğunu Allah'ın ayetleriyle ne kadar giderebi-irse o oranda hayat bulacak, hem bedenleri, hem de ruhları yaşayacaktır. İşte bu duygu ve düşünce-lerle yapılan bir sa'y, sembolize ettiği arayışın amacını gerçekleştirecek-tir. Orada bu arayışın ne kadar çok yapılması ge-rektiğinin ifadesi olarak yedi defa koşarsa da, as-lında nesillerinin muhtaç olduğu o kurtuluş suyu için yedi defa değil, yet-miş defa hatta yedi yüz defa koşar, arar, sorar. Buluncaya kadar, tatmin oluncaya kadar, ciğerpa-releri kurtuluncaya kadar arayışını sürdürür.

15. Arafat'ı anlamak

Kelime olarak Arafat, “bilme, anlama, tanıma” ve “güzel koku” gibi manalara gelen bir kökten gelmiştir. Dünyanın her tarafından gelen insanların bu yerde birbirleriyle görüşüp tanışmaları veya günahlarını itiraf ederek Allah’tan af dilemeleri, affedilmelerinden sonra günah kirlerinden temizlenip Allah katında güzel bir kokuya sahip olmaları sebebiyle bu ad verildiği ileri sürülmüştür.

“Hac nasıl (olmalı)dır?” diye sorduklarında Allah Rasûlü’nün verdiği cevap kısa ve gayet net idi: “*Hac, Arafat’(ta olmak)tır*” (İbn Mace, Menasik, 57) Hac, hakikati bilmek, tanımak, anlamak, kavramaktır. “Hac, Arafat’tır” yani ârif olmaktır; marufa, marifete, Marifetullah’a ermektir. Dirilişi, mahşeri, mahkeme-i kübra öncesi bekleyişi, ölmeden önce ölmeyi, hesaba çekilmeden önce muhasebe yapmayı bilmektir. Arif olan anlar, Arafat’ı idrak eden, hacı olur, Arafat’ı kavrayan marifeti bulur. Arafat, ârif olma yeridir. Arafat marifeti yakalama yeridir. Arafat önce kendini bilme, kendini bulma deneyi-

midir. Ve “*Kendini bilen, Rabbi’ni de bilir*” fehvâsınca, önce kendini tanıma, ardından da Rabbini tanımadır. Yunus’un dediği gibi:

*“İlim, ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir...”*

Tıpkı Allah’ı unutanların, kendilerini unuttukları ve neticede Ahirette Allah tarafından unutuldukları gibi (Haşr, 19), Arafat’ta kendini ve Rabbini tanıyanlar da, mükafat olarak Allah tarafından tanınacaklardır.

Arafat, zamanların en bereketlisi olan Arefe günü, mekanların en mübareği olan Arafat’ta, Hz. Muhammed gibi yüzünü Kâbe’ye çevirip, sırtını Cebel-i Rahme’nin (Rahmet Dağı’nın) eteklerine vererek, Rahman’ın rahmetine nail olabilmek, bütün Müslümanların derdine derman bulabilmek, günahlardan sıyrılıp gözyaşlarıyla dolabilmek, cehaletten kurtulup marifetullah ile olabilmek için bir irfan ve marifet mektebidir.

Arefe günü hac ihramıyla Arafat’ta bulunmak, bir Müslüman için en büyük nasiplerden biridir. Çünkü, bu kutsal yerde ve bu mübarek zaman diliminde ya-

pılan dua ve ibadetler geri çevirilmez. Bu itibarla Müslüman Arafat’ta gönlünü her türlü dünyevî düşüncelerden arındırarak, bütün samimiyetiyle Allah’a yönelmeli, el açıp yalvarmalı, içine düştüğü günahları hatırlayıp göz yaşları içinde tövbe etmeli, af ve mağfiret dilemeli, kendisi, anne-babası, kardeşleri, çocukları, yakınları, milletin fertleri ve tüm Müslümanlar için içtenlikle dua etmelidir.

Arafat’ta diğer mü’minlerle bir arada bulunan, kıyafetiyle artık bu dünyayı terk ettiğini gösteren mü’min, haşır ve hesaba çekiliş sahnesini temsili bir şekilde yaşayarak sorumluluğun ve hesaba çekilmenin idrakine varır. Allah’ın huzurunda durmanın manasını, makam, servet ve ilim gibi üstünlüklerin gerçek değerinin hesaba çekileceği zaman ortaya çıkacağını anlar ve üstünlüğün sadece takvada olduğunu kavrar.

16. Vakfe’yi anlamak

Vakfe, duruş, bekleyiş demektir. Arafat vakfesi, bir yandan insanın dünyaya ayak basışını, diğer yandan ise kıyamette Allah’ın huzurunda bekleyişini ha-

“Allahım, Bana Arafat gündüzünü, Kadir gecesini nasip et!” (Bir hacının duasından)

tırla-
tır. Vak-
fe, uzun
soluklu bir
duruştur, du-
ruşmadır, duru-
laşmadır, sabahdan
akşama kadar heyecan-
la, korku ve ümit arası bir bek-
leyiştir. Arafat, birkaç saat hoşça va-
kit geçirilen bir dinlenme yeri, piknik yeri
değildir. O, mü'minin, Rabbi'nin huzurunda imanla, sebatla, umutla gerçekleştirdiği bilinçli bir duruştur. Vakfe,
inanınların, nefislerine karşı, birbirlerine karşı, başkalarına karşı ortaya koyduğu vakarlı ve kararlı bir duruştur. Bütün Müslümanların kardeş olduklarını, Hz. İbrahim'in milleti olan tek bir din ve millet olduklarını, yek vücut olduklarını ispatlayan şanlı, asaletli bir duruştur.

Allah Rasûlü, Arafat'a varınca meşhur Veda Hutbesi'ni burada okumuştur. Müslümanlar için bir çeşit 'insan hakları beyannâmesi' niteliğinde olan Veda Hutbesi aslında Hz. Peygamber'in duruşunun en açık göstergelerinden-

dir. O gün, yüz bin kişiye hitap eden Allah Rasûlü, hutbesinde hem kendi duruşunu, hem de Müslümanların duruşlarının nasıl olması gerektiğini deklare etmiştir:

1. Müslümanların canları ve malları, içinde bulundukları kutsal zaman ve mekan kadar saygın ve dokunulmazdır.
2. Kadınlar, Allah'ın emanetidir ve onların hakları, iffetleri ve ihtiyaçları konusunda bu sorumluluk bilinci ile hareket edilmelidir.
3. Kan davası ve faiz gibi cahiliyye gelenekleri kaldırılmıştır.
4. Sapıklığa düşülmemeleri ve sınıksız sarılmaları için Müslümanlara Allah'ın Kitabı'nı bırakmıştır.

Allah Rasûlü, Arafat'ta öğle ile ikinci namazlarını Mescid-i Nemire'de öğle vaktinde birleştirerek kıldıktan sonra, doğru Rahmet Tepesi'ne gitmiş, kibleye yönelerek tam güneşin batışına kadar dua, niyaz ederek yapmıştır vakfesini. Âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olan o rahmet elçisi, orada öğleden akşama kadar saatlerce kim bilir ne yakarışlarda bulunmuştur... İşte bilinçli bir vakfe, bilinçli bir duruş, vakarlı, kararlı, umutlu bir bekleyiş bu bilinçle duruştur.

Arafat'ta vakfe bütün dünya Müslümanlarını temsilen gelen heyetlerin oluşturduğu dünyada eşi benzeri görülmeyen bir zirvedir. Sadece halkı Müslüman olan ülkelerden gelenlerin değil, diğer ülkelerde yaşayan Müslümanların da katıldığı "Dünya Müslümanları Kongresi"dir. Geçmişte olduğu gibi, dinî, ilmî, ictimai ve de siyasî meselelerini konuşup çözüme kavuşturabilecekleri modern anlamda organizeli, düzenli, disiplinli bir kongre olmasa da, gönüllerin, ruhların konsensüsü vardır orada. Dilleri, ırkları, tenleri, renkleri, kültürleri ve coğrafyaları farklı olmasına rağmen, inançları, duygu-

ları, dertleri, dilekleri ve duaları aynı olan milyonların yürekleri ve yanık yakarışları vardır vakfede. Bu milyonların içinde nice Allah dostu, gönül eri, takva ehli, haram lokma nedir bilmez, duları reddolunmaz "hacc-ı mebrur" sahibi kimseler vardır kim bilir!

Allah'tan niyazımız odur ki, sözünü ettiğimiz kongre, yakın bir gelecekte organize- li ve programlı olarak bütün Müslümanları temsil eden ilim, fikir ve siyaset adamlarının aktif katılımlarıyla gerçekleşir ve Müslümanların ortak problemlerine o mübarek zaman ve mekanda acil çözümler aranır, gerekli kararlar alınır, yıllık raporlar yayınlanır. Böylece hem Müslümanlara, hem de bütün insanlığa barış, esenlik mesajları verilir.

"Arafat'tan akın edince Meş'ar-i Haram'da Allah'ı anın." (Bakara, 198)

17. Müzdelife'yi ve Meş'ar-i Haram'ı anlamak

Müzdelife, Harem sınırları içinde Arafat ile Mina arasında kalan bir bölgenin adıdır. Şeytana ve taraftarlarına karşı ertesi gün yapılacak sembolik protestoda atılacak küçük taşlar, genellikle Müzdelife'de toplanır. Burada ikinci kez durulan vakfe, Allah'ın huzurunda bilişmeyi ve bilinçleşmeyi pekiştirir.

Mealini verdiğimiz ayette "akın edince" diye çevirilen "ifâda" tabiri,

bir nehrin taşmasını, sel sularının coşkulu bir şekilde akmasını ifade eder. Arafat vakfesini yerine getirmenin sevinci ile hacıların coşkulu bir tarzda âdetâ bir insan seli gibi akması, ayette böyle ifade edilmiştir.

Yukarıdaki ayette geçen Meş'ar-ı Haram da buradadır. Bu ayette *"O'nu size gösterdiği biçimde anın"* şeklinde ikinci kez zikrin emredilmesinden, bu bölgenin Allah'ın zikredileceği bir mekan olduğu anlaşılmaktadır. Arafat'tan Müzdelife'ye geldiği andan itibaren başlayan bu zikir süreci sabah namazı sonrasına kadar devam eder. Buradaki zamanın, zikir için en uygun bir zaman dilimi olduğu şüphesizdir. Arafat'ta gündüz yapılan vakfe, burada gece veya sabahın alaca karanlığında yapılmaktadır. Arafat'taki marifet ve bilme vakfesi, gündüzün aydınlığına; Meş'ar'daki Allah'ı anarak bilinçleşme ise gecenin karanlığına ayrılmıştır.

Hz. Peygamber Arafat'tan ayrılınca, akşam namazını yatısı vakti girdikten sonra birleştirerek burada kılmıştır. Geceyi istirahatla geçirdikten sonra, sabah namazının peşinden buradaki vakfesini yapmıştır.

Meş'ar, şîâr ve şuur yeri-zamanı demektir. Hacı

orada beklenen bilinç düzeyine, gerçek şîârına erişecektir. Kâbe'de kalbini vesveselerden temizler, Zemzem'le midesini yıkar, Arafat'ta ârif olur, marifet bulur, Meş'ar'da şuura erer, Mina'da ise temenni ya da temennaya, yani aşka varır. Diğer bir deyişle, Kâbe'de imana, Zemzem'de takvaya, Arafat'ta bilgiye, Meş'ar'da bilince ve Mina'da sevgiye ulaşır.

18. Mina'yı anlamak

Müzdelife'den ayrıldıktan sonra, Muhassir Vadisi sağına alınarak Mina'ya geçilir. Muhassir bölgesi, filleriyle Kâbe'yi yıkmak üzere gelen Ebrehe ordusunun, sürü sürü kuşlar tarafından atılan taşlarla hüsrana uğratıldığı

yerdir. Fil Suresi'nde anlatıldığı gibi, küçücük taşlar, güçlü Ebrehe ordusunun planını nasıl boşa çıkarmışsa, Cemerât'ta atılacak taşlar da, şeytanın ve taraftarlarının bize karşı kurduğu tuzakları boşa çıkarması düşüncesi ve duasıyla atılır.

Mina, aşırı istek, arzu demektir. Mina, Hz. İbrahim ile oğlu İsmail'in, Allah'a olan aşklarının sınandığı yerdir. Bu sınavda Hz. İbrahim, ahir ömründe kendisine verilen biricik oğlunu Allah için kurban etmek; İsmail ise, bu uğurda canını vermek gibi çok ciddi bir sınavdan geçmektedirler. Bir tarafta Allah'ın emri ve aşkı, diğer tarafta ise ciğerparesi vardır ve her ikisi de sınanmaktadır. Allah sevgisi mi, evlat sevgisi mi? Allah sevgisi mi, yaşama arzusu mu?

Hz. İbrahim durumu oğluna açar ve görüşünü sunar. Hz. İsmail'in cevabı kısa ve nettir: *"Babacığım! Sana emredileni yap! Beni sabredenlerden bulacaksın!"* (Saffât, 102) Bu cevap üzerine Hz. İbrahim, sevgili oğlunun Allah yolunda kurban etmeye karar verir ve Mina yolunu tutar. Allah'ı her şeyden, herkesten daha çok sevdiğini, Allah'a olan aşkının her şeyin üs-

"Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin, Allah'tan bağışlanma dileyin!" (Bakara, 199)

tünde olduğunu ispat etmek üzere çıkar yola. Ancak, peygamber de olsa, baba olabilmek için neredeyse tam bir asır bekleyen bir insan olan Hz. İbrahim'in karşısına o esnada şeytan çıkar. Bu kez, bir tarafta Allah'ın emri, diğer tarafta şeytanın vesvesesi vardır. Ve İbrahimî kararlılık ağır basar. Hz. İbrahim, tercihini Allah sevgisinden, ebedî aşktan yana kullanır. Kendisini Allah'a yaklaştıran yolda karşısına çıkan şeytanı, bugün taşlamanın yapıldığı yerlerde defalarca taşlar. Neticede baba-oğul ikisi de Allah'ın emrine teslim olurlar ve bu ağır sınavı kazanırlar. (Saffât, 103-107)

İşte Mina, can, mal, mülk, mesken, evlat, eş, kardeş, ticaret, aşiret, mevki, makam, rütbe vb. fanî sevgilerin aşıldığı, Allah sevgisinde zirveye ulaşıldığı yerdir. Artık Mina'da sadece Allah temenni edilecektir. Allah sevgisi mi, diğerleri mi? Bu nimetler ve imkanlar, kişileri Allah sevgisine mi götürüyor, yoksa O'nun yolunda birer engel mi teşkil ediyor? Diğer bir ifade ile kişi, Hz. İbrahim ve İsmail misali, en çok sevdiği varlıklarını, Allah sevgisi uğruna feda edebiliyor mu? Bu noktada Allah'ın müjdesine mi itibar ediyor, yoksa şeytanın vesvesesine mi? Aslında Hz. İbrahim ile oğlunun sınavıyla, bugün bizim sınavlarımız pek farklı değildir. Ancak İbrahimî tavır takınmanın çok zor olduğunda şüphe yoktur. Bu zorlu sınavda diğer sevgiler ağır basıyorsa, burada yapılacak şey, Allah'tan istiğfar dilemektir. Nitekim ayette de Allah'tan bolca bağışlanma dilenmesi emredilmektedir. Mina'da bu emri yerine getirip, kalbini Allah aşkıyla doldurduktan sonra, şeytana ve taraftarlarına karşı icra edeceği protesto öncesinde hacı, Mina'da mağfiret miğferini giyer ve Hz. İbrahim'in şeytanla savaştığı savaş alanına onu taşlamak üzere gider.

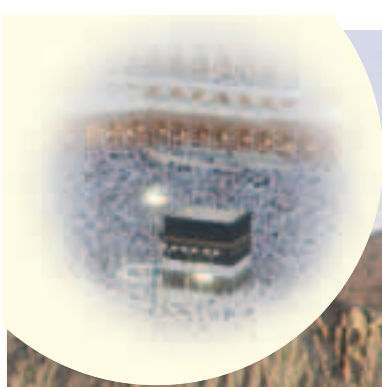
19. Şeytanı taşlamayı anlamak

Taşlama, Hz. İbrahim'in kendisine engel olmaya çalışan şeytanı kovmak amacıyla ona taş fırlatmasını sembolize eder. Bir peygamber olarak ona şeytan gözükmüş ve o da Rabbi ile arasına girmek isteyen, kendisini engellemek isteyen şeytanı taşlamıştı. *"Hacca ilişkin görevlerinizi benden alınız!"* (Nesâî, Menâsik, 220) buyuran Allah Rasûlü de, bu işlemi bizzat yapmış, onu insanlara da öğretmiştir.

Taşlama, bir anlamda şeytana karşı girilen bir savaşı sembolize eder. Attığı her bir taşı, nefesine, şehvetine ve şeytana karşı fırlatır. Kendisini çeşitli hatalara, günahlara sürükleyen bu farklı cepheleri bir bir yok etmeye çalışır. Sahip olduğu her şeyi Allah için feda etme yolunda, karşısına şeytan nerelerden çıkıyorsa, hangi silahları ve cepheleri kullanıyorsa oraları bertaraf etmelidir. Gurur, kibir, mal, mülk, makam, mevki, rütbe, şan, şöhret, benlik, gençlik, evlilik, çoluk-çocuk... Kulluğun ve sorumluluğun önünde engel olan şeyler her ne ise...

"Şeytan, yaptıkları işleri süslü gösterip onları yoldan çıkardı." (Ankebut, 38)

Günümüzde hacı, taşlama yaparken, hem Hz. İbrahim'in rolünü oynamakta, hem de Hz. Peygamber'in sünnetine uymaktadır. Ancak bu rolü oynayan hacı, sembolik olarak taşlarını şeytanı temsil eden taş yığınlarına fırlatsa da, hakikatte kendisini şeytan hangi zayıf noktalarından aldatıyorsa, o tarafı düşünerek atmalıdır. Herkes kendi ayıbını, açığını ve günahını kendisi daha iyi bileceği için, attığı her bir taşla nefsin, şehvî arzusun, kendisini günaha sokan dürtülerine atmalıdır taşları. Orada sembolik olarak ilk gün yedi, sonraki günler kırk dokuz veya yetmiş taş atar. Bu, çokluktan bir kinayedir. Bunun anlamı, artık şeytana karşı sürekli teyak-kuz halinde olmalı, yüzlerce defa karşısına çıksa, ona fırlatacağı binlerce taşı olmalıdır. Artık öteden beri tekrarladığı *"Taşlanmış şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım!"* şeklindeki *"İstiâze"* yani *'Eûzü billahi mine's-şeytani'r-racîm'* i sadece sözüyle değil, daha bilinçli bir şekilde özüyle yapmalıdır. Kimden kime sığındığını fark etmelidir. *"Racîm"* olan şeytandan, *"Rahîm"* olan Allah'a sığındığını kavramalıdır. Şayet bunu kavrayamaz ve sadece sembolde, şekilde takılır kalır da, bunun an-

lam ve hikmetini idrak edemez-
se, “şeytanı taşıdığı” vehmiyle
bir kez daha aldanır o kadar!
Çünkü şeytan orada sembolize
edildiği gibi dışarda değil, Hz.
Peygamber’in benzetisiyle “Ka-
nın damarlarda dolaştığı gibi in-
sanın içinde dolaşır” (Buhari, İti-
kaf 11-12)

*Taşlama, bir anlamda şeytana karşı
girişilen bir savaşı sembolize eder.*

*Attığı her bir taşı,
nefsine, şehvetine ve şeytana karşı
fırlatır.*

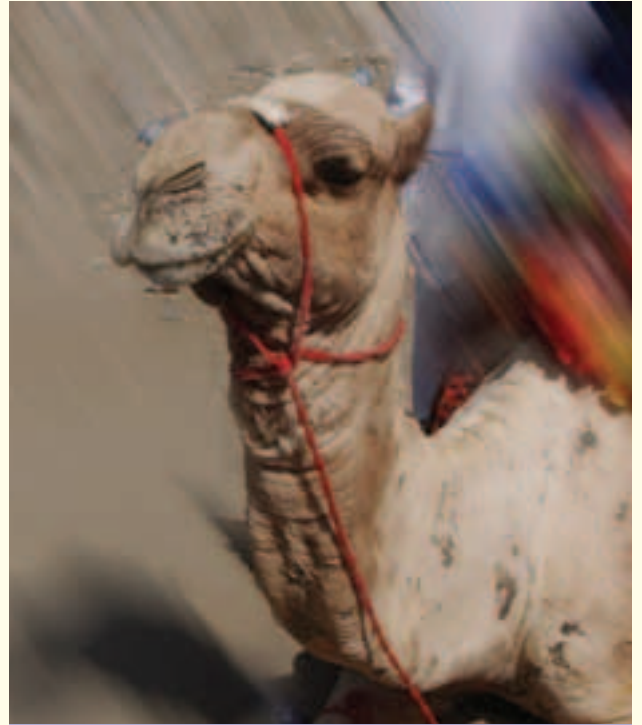
“Kurbanlık develeri de sizin için
Allah’ın sembolleri kıldık.” (Hac, 36)

20. Kurbanı anlamak

Kurban, mü’minin, sırf Allah istediği için malından vazgeçebileceğini ortaya koyduğu ve malını Allah yolunda kurban edebildiğini fiiliyle gösterdiği önemli bir ibadettir. Ihramda bir otu dahi koparmak yasak iken, Allah’a bağlılığın, fedakârlığın bir göstergesi olarak bayramda canlı hayvanlar kurban edilmektedir.

Kurban, bir taraftan hac görevlerini yerine getirebilmenin şükürünü eda etmek için kesilmektedir. Nasıl Ramazan orucunu tamamlayınca Ramazan Bayramı yapılıyorsa, Hac ibadetleri tamamlanınca da Hac kurbanları (Hedy) kesiliyor ve Kurban Bayramı kutlanıyor. Sabır, savaş, şükür ve zafer. Arafat’ta bilgiye, Meş’ar’da bilince, Mina’da sevgiye ve Cemerât’ta zafere kavuşan hacı, kurban hedyi (hediyyesi) ile takvaya, takva ile de Allah’a ulaşmaktadır.

Kurban Bayramı günlerinde getirilen tekbirler “teşrik tekbirleri” diye isimlendirilmiştir. “Teşrik”, cahiliye döneminde kesilen kurban etlerinin kızgın kayalara serilmek suretiyle güneşte kurutulma-

“Onların ne etleri ne de kanları Allah’a
ulaşır. Ama O’na sizin takvanız ulaşır.”
(Hac, 37)

sına denilmektedir. Böylece hacılar, hacda kesilen kurban etlerini güneş ve taşlar üzerinde kurutarak sonraları yemek üzere kendileri için saklamışlardır. Hacı, teşrik tekbirlerini tekrarlarken, sonra kullanmak üzere kendisi için hangi iyi alışkanlıkları, hangi güzellikleri sakladığını, muhafaza ettiğini düşünmelidir. En azından hacca gelirken nasıl takva azığıyla geliyorsa, Mina'dan da geriye yine takva azığı götürmelidir.

Allah için ve Allah'ın adıyla kesilen kurbanlar, zikir ve şükrün, tevazu ve teslimiyetin, dayanışma ve kardeşliğin bir göstergesidir. Özellikle hacıların kurban etlerinden hemen hiç yemeden, tamamının İslam Kalkınma Bankası aracılığıyla yoksul İslam ülkelerine gönderildiği günümüzde, hiç tanımadığı Müslüman kardeşlerine karşı verdiği destek ve sosyal dayanışma hacın en hikmetli bir yönünü oluşturmaktadır. Faraza, ülkemiz hacılarının kurbanlarının, Afrika'da adını bile bilmedikleri bir Müslüman bölgede tüketilmesi ve onların gıyâbî dualarını kazanmaları ne kadar güzeldir!

Hacının kurban ettiği koyun, inek, deve değil; heva ve hevesi, şehvetidir. O'nun rızası için hepsini

kurban etmeli ki bayramı yüreğinde, yakınlığı öz benliğinde hissedebilsin. Çünkü bu bayram Kurban Bayramı, kurbiyyet ânıdır, Allah'a yakınlık bayramıdır. Kurban Bayramı, çok uzak coğrafyalarda olsalar bile hacın anlamını yaşayanların bayramıdır. Burada, bu yakınlışmayı yaşayanlar, kazandığı güzellikleri gittikleri yerlere de taşıyacaktır. Kendi mekânlarında manevî bir kan dolaşımına sebep olacak, tertemiz, ter ü taze kanlar olacaklardır. Daha sonra kimi hacılara hicran yolu, kimi hacılara hicret yolu, kimilerine ise hasret yolu gözükecektir.

Allah için kesilen bu kurbanlardan akıtılan kanlar, kurban sahibinden de günahların döküldüğünü, "kirlerin giderildiğini" (Hac, 29) sembolize eder. Hacı, Allah için kurban keserken, bunun Hz. İbrahim'den kalma bir sünnet olduğunu, Allah yolunda en sevdiği yavrusunun kurban edilmesinden bir bedel olduğunu tefekkür eder. Allah'ın verdiği mal ve evlatların, Allah yolunda engel değil, tam tersine kendisini Allah'a yaklaştıracak birer vesile olduğunu düşünür. Orada Allah için gönül rahatlığıyla herhangi bir canlıyı kurban ederken, memleketindeki çocuklarının da Allah yolunda olmaları, Allah'a yakın ve yaklaştırmacı olmaları için dua eder, hayatı boyunca da bunu gerçekleştirebilmek için gayret eder.

21. Tıraş olmayı anlamak

“Allahım, başlarını tıraş ettirenlere merhamet et!” (Buhari, Hac, 127) Önce şeytana taş atan, ardından Allah’a bir baş kurban eden hacı, daha sonra tıraş olmak suretiyle sembolik olarak kendi varlığının bir parçasını da kurban eder. Bu, bir taraftan, gerektiğinde saçını değil, canını da Allah yolunda verebileceğini temsil ederken, başından dökülen her saç teli, âdetâ dökülen günahlarını simgeler.

Hz. Peygamber, *“Allahım, başlarını tıraş ettirenlere merhamet et!”* diye dua etmiş, sahabeden bazıları, *“Saçlarını kısaltanlara da dua etseniz ey Allah’ın Rasulü?”* demişler, O da dördüncüsünde *“Saçlarını kısaltanlara da”* diyerek onlar için de dua etmiştir. Sahabeden kimileri saçlarını tamamen kazıtmış, bazıları da saçlarını kısaltmıştır. (Buhari, Hac, 127)

Saçların tıraş edilmesi, tevazuyu, “başı açık-yalın ayak” diye tabir edilen muhtaç oluşu sembolize eder. Bu husus, hanımlarda saçların uçlarından bir miktar alınmasıyla sembolize edilir.

22. Ziyaret ve Veda tavafını anlamak

Yukarıdan beri anlatılan çeşitli fiil ve davranışlardan oluşan hac ibadetinin son noktasını ziyaret tavafı oluşturmaktadır. Nefsine, şehvetine ve şeytana karşı giriştiği sembolik savaşını kazanan muzaffer bir askerin, gelip komutanına zaferini müjdelemesi gibi, Kâbe'ye gelen hacı da, Allah'ın huzuruna çıkarak bütün görevleri yerine getirdiğini bildirir. Arafat'ta mahşeri yaşamış ve marifete erişmiş, Mina'da malıyla, canıyla, kısaca bütün varlığıyla Allah'ın yolunda olduğunu göstermiş biri olarak, hayatının geri kalan kısmında da sürekli bu halde olacağını bu ziyaretinde bütün içtenliğiyle tekrar ifade eder. Kâbe'nin huzurunda Allah'a 'Kâlû Belâ'da verdiği kul olma vadini yerine getireceğine dair tekrar söz verir.

Kendisinden istenen görevi başarıyla yerine getirmenin sevinci, şükrü ve bunun Allah nezdinde "mebrur ve makbul bir hac" olması dua ve niyazları vardır hacının dilinde ve gönlünde. Ziyaret tavafıyla hac tamamlandığı için, bu tavaf âdeti bir mühür mesabesindedir. Günlerdir devam eden, iman, itaat, teslimiyet, ahlâk ve ibadetin her türlüşünün hem gönül, hem dille,

hem fiil, hem bedenle ispat edilmeye çalışıldığı çok yönlü bir operasyonun sonuç raporudur ziyaret tavafı. Şeytanı yenmiş, nefisini dizginlemiş, günahlarından arınmış, imanını ve ahdini yenilemiş, kalbini her türlü olumsuz duygu ve düşüncelerden temizlemiş bir vaziyette "kabul edilmiştir" mührünü elde edebilme ümidiyle yapar ziyaret tavafını. "Hitâmuhû misk" olsun diye, yani sonuç, misk gibi güzel olsun diye. Ziyaret tavafında, artık "mebrur bir hac" yapmış olduğu ümidi ile, "annesinden doğduğu gibi bağışlandığı" inancı ile son yakarışlarını yapar

**“Hac ibadetlerinizi bitirince atalarınızı andığınız gibi,
hatta daha güçlü bir anıyla Allah’ı anın!” (Bakara, 200)**

Kâbe’nin etekleri etrafında. Artık, her türlü kirden arınmış, iman, marifet, bilinç, sevgi ve takva ile donanmış tertemiz bir kalp ile yapar son tavaflarını.

Veda Tavaflı, Allah ile karşılaşınca dek yenilediği ahdine sadık kalacağı niyet ve düşüncesiyle Kâbe’ye veda edıştır. Tekrar kavuşmak üzere gözyaşlarıyla ayrılıştır. Her fani insanın ömrünün bitişi gibi, Allah’ın kendisine verdiği bu mukaddes iklimdeki sayılı dakikaların da sonu geliverir bir gün.

Memleketine dönmezden evvel Kâbe ile vedalaşmak üzere yapacağı tavafa veda (Sader) tavaflı denilir. Adı üzerinde bu, vedalaşma tavafidir. Her vedada hüznün vardır. Özellikle kişinin, sevdiğine veda etmesi çok zordur. Birkaç günlük “Rahman’ın misafirliliği” sona ermiş ve huzurdan ayrılmanın zamanı gelip çatmıştır. Hacının kalbi, birkaç hafta önce Kâbe’ye, huzura kavuşmanın heyecanı ile çarparken, şimdi bu mukaddes zamandan ve mekandan ayrılmanın dayanılmaz hüznü ile çarpmaya başlar. Hemen her hacı şunları düşünür bu veda ta-

vafında. Acaba Kâbe-i Muazzama’ya bir kez daha kavuşmak nasip olacak mı? Dünyada Kâbe’ye kavuşma imkanı veren Allah, acaba ahirette de kendisini huzuruna kabul buyuracak mı? Cennet ve cemaline kavuşmak mümkün olacak mı? Acaba Kâbe ile gerçekleşen geçici ve sembolik vuslat, ahirette gerçek ve ebedî vuslata dönüşecek mi? İşte bu duygu ve düşüncelerle, “beyne’l-havfi ve’r-recâ” yani “endişe ile ümit arasında” Kâbe’ye veda eder. Günlerdir gözüyle gördüğü Beytullah’ı, bundan sonraki hayatında gönlüyle görmek, hac esnasında edindiği tecrübeyi gönül bağıyla sürdürmek üzere veda eder. Günlerdir kalbini verdiği Kâbe’yi yükler yüreğine ve beraber döner memleketine.

Hacda takva ile donanmış olanlar, beş vakit namazda hep Kâbe’ye yönelecekleri için aslında fiziken ayrılışlar da kalpleriyle ondan ayrılmış olmayacaklardır. Önemli olan hacının, kutsal iklimde kazandıklarını kaybetmemesi ve bundan böyle verdiği söze aykırı bir hayat tarzına sürüklenmemesidir.

**“Yaratan Rabbinin
adıyla oku!” (Alak, 1)**

23. Hira’da inzivayı ve vahyi anlamak

Hira Mağarası’nı veya Hira Mağarası’nın bulunduğu Nur Dağı’nı ziyaret etmek, hacca ilişkin fiil ve davranışlardan değildir. Ancak hac yapan bir Müslüman Mekke-i Mükerre-me’de bulunduğu sürece Hz. Peygambere ilk vahyin geldiği Hira Mağarası’nın bulunduğu Nur Dağı’nı en azından uzaktan defalarca seyredecektir.

Hira Mağarası, Kâbe’nin yaklaşık 5 km. kuzeydoğusundaki Nur Dağı üzerindedir. Hz. Peygamber, 35 yaşından itibaren burada inziva çekilmeye, orada günlerce kalarak tefekkür etmeye başlamıştır. İlk vahiyler olan Alak Suresi’nin ilk 5 ayeti böyle bir inziva esnasında burada inmiştir.

Mutasavvıflar, O’nun Nur Dağı’ndaki itikafını, Hz. Musa’nın Tur Dağı’ndaki halvetiyle kıyaslarlar, inziva ve itikafın önemini vurgulamak için Hira tecrübesine işaret ederler.

Hakikatı arayış içerisinde olan Hz. Peygamber, Câhiliyye’nin hü-küm sürdüğü Mekke’nin hareketli hayatından uzaklaşıp, kendisini dinleyebilmek, kainat hakkında tefekkür edebilmek amacıyla geli-yordu Hira’ya. Orada inen ilk vahiylerle hem kendisini, hem de Rab-bini bulmuştu. Çünkü o vahiyle, Kur’an’la buluşmuştu.

O günkü Mekke’ye nispetle çok daha fazla yoğun ve yorucu bir

hayatın içinde olan hacı, Hz. Peygamber'in bu inziva-sına benzer bir inziva tecrübesini belki de hiç yaşa-mamıştır. Sürdürdüğü o hızlı tempolu modern haya-tında "inziva" ve "tefekkür" kavramları belki de hiç yer almamıştır. Doğrusu ne kendini dinlemeye, ne hakikatı tefekkür etmeye, ne de Allah'ın gönderdiği vahiyle, Kur'an'la baş başa kalmaya yeterli zamanı ol-mamıştır. Namaza ayırdığı kısa zaman dilimlerinden başka, belki de kafi derecede zaman ayıramamıştır kendini ve Rabbini tanımaya. Yaşadığı modernite, is-ter istemez sürekli uzaklaştırdı ve yabancılaştırdı onu Hira'nın armağanı Kur'an'dan ve vahyin öğretilerinden. Birçokları için bu ve buna benzer gerçekleri düş-şünebilmesi için hac en büyük zaman dilimidir. Ve Hira, bu acı gerçeğe yüzleşmenin bir anlık da olsa düşünüldüğü, hatırlandığı yerdir. Hz. Peygamber'i vahiyle buluşturan Hira, hacıyı da buluşturmalıdır vahiyle, Allah'ın Kitabıyla. Hz. Muhammed'in hayatını değiştiren Hira'nın Kitabı, hacının hayatını da değiştirmeli, ona da hayat vermelidir.

Hira'yı anlamak, vahyi anlamaktır, Kur'an'la yenisinden buluşmaktır. Hira, hakikatı arayan için inzivaya ve tefekküre olan ihtiyacı hatırlamaktır. Hira, aradığını bulmaktır, bulduğunu almaktır, aldığını uygulamaktır. Hira, hakikattir; Hira hayattır.

"Hani o ikisi mağarada iken arkadaşına: 'Üzülme! Allah bizimle beraberdir!' diyordu." (Tevbe, 40)

24. Sevr'de stratejiyi ve hicreti anlamak

Sevr Mağarası'nı ziyaret etmek de hacca ilişkin fiil ve davranışlardan değildir.

Sevr, Yemen yolu üzerinde Mekke'nin 5 km. güneyine düşen hayli yüksek bir dağın adıdır. Mekkelilerin, kendisine suikast düzenleyecekleri haberini alan Hz. Peygamber, sıcak sebebiyle herkes öğle uykusundayken Hz. Ebu Bekr'in evine gelir. Ona hicretle emrolunduğunu söyler ve gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra doğru Sevr Dağı'nın zirvesine çıkarlar. Aslında Medine'ye hicret etmelerine rağmen, sırf suikastçıları şaşırtmak için strateji gereği Medine istikametine değil de, tam ters istikametteki Sevr'e tırmanırlar.

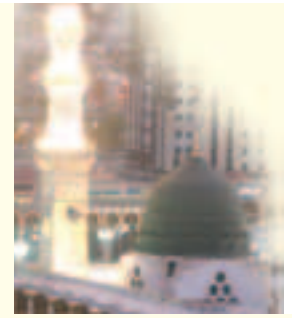
Allah Rasûlü, her zaman olduğu gibi, bu seferinde de her türlü tedbiri almıştır. Yol arkadaşı olarak Hz. Ebu Bekr'i seçmiş, ücretini ödeyerek onun devesini almış, yol için gerekli yiyecek ve su hazırlanmış, kılavuz tutulmuş, arkalarından izlerini kapatması için bir davar sürüsü ayarlanmış ve Mekke'den günlük haber getiren bir haberci kullanılmıştır. Bütün bu tedbirlerden sonra Sevr Dağı'nın zirvesindeki birkaç kayanın üzerini kapattığı üç tarafı insan girebilecek kadar açık olmasına rağmen mağarayı andıran büyükçe bir kayanın altına gizlenmişlerdir. Ancak, her tarafta onları arayan müşrikler üç gün sonra mağaranın ağızına kadar gelmişlerse de, Allah bu iki hicret yolcusunu korumuştur. Kur'an bu sahneyi şöyle anlatmaktadır:

"Hani, o ikisi mağarada iken arkadaşına: 'Üzülme! Allah bizimle beraberdir' diyordu. Tam o sırada Allah ona serinkanlılık indirdi ve onu sizin görmediğiniz ordularla destekledi. Kafirlerin planını da alaşağı etti..." (Tevbe, 40)

Buradan anlaşıyor ki, Hz. Ebû Bekr, müşriklerin

Hız. Peygamber'e bir zarar vermesinden korkmuş, Peygamberimiz ise onu Allah'ın kendileriyle beraber olacağını hatırlatarak teskin etmiştir. Gerçekten de bu kadar tedbiri aldıktan sonra Allah'a tevekkül etmekten başka çareleri olmayan bu iki kulundan Yüce Allah yardımını esirgememiş, elçisine önce "serinkanlılık" indirmiş, ardından da onu "görünmeyen ordularıyla" destekleyerek korumuştur. Kimsenin göremediği ve mahiyetini bilemediği bu ordular, müşriklerin mağaranın ağızından geri dönmelerini sağlamıştır. Onların gitmelerinden sonra bu iki yolcu Medine yolculuğuna devam etmişlerdir.

Sevr'i anlamak, Hız. Peygamber'i doğru anlamakla mümkündür. Her yönüyle "güzel bir örnek olan" Allah Rasûlü, suikastçılardan korunmak için, gayet yerinde bir strateji uygulayarak bu konuda da örnekliğini göstermiştir. Mekke şartlarında yaşayan herhangi bir insanın yapması gerekenleri yapmış, alması gereken tedbirleri almış, eskilerin tabiriyle "esbaba tevessül etmiş", ondan sonra "Allah bizimle beraberdir" diyerek tevekkül etmiştir. "Nasıl olsa Allah beni korur" diye devesine binip doğru Medine yoluna koyulmamış, ters yöne gidip, Sevr'de üç gün gizlenerek müşrikleri yanıltmıştır.

Dikkat edilirse bu yolculukta Allah'ın yardımı tam zamanında yetişmiştir. Zaten, kendisine yardım edenlere Allah'ın da yardım etmesi, O'nun değişmez bir kanunudur.

Sevr'i anlamak, sünneti, hikmeti, basireti, tedbiri, tevekkülü, Allah'ın yolunda olmayı ve Allah'ın yardımını anlamakla mümkündür. Tedbir almadan tevekkül etmek nasıl doğru olmazsa, esbaba tevessül etmeden, gerekli tedbirlere başvurmadan ilahî yardım beklemek de doğru değildir. Kısaca Sevr, sünneti ve stratejiyi anlamak demektir. Ve hacı Sevr'in zirvesinde bunları yeniden anlamaya çalışmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM
HACCIN YAPILIŞI

Ülkemiz hacılarının çoğu Temettu haccını tercih ettikleri için, burada haccın anlatımında Temettu haccı esas alınacaktır.

“Hacca ilişkin görevlerinizi benden alınız!”
(Nesâî, Menâsik, 220) Hac, zaman olarak

Hicrî takvime göre hac ayları denilen Şevval ve Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk on gününde yapılan bir ibadettir. Kelime anlamı itibariyle ziyaret etmek anlamına gelen ‘Umre’ ise, “Belirli bir zamana bağlı olmaksızın ihrama girerek Kâ’be’yi tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa’y yapmak ve tıraş olup ihramdan çıkmaktan” ibarettir.

Hacca, Şevval ve Zilkade aylarından itibaren başlanabilirse de, ulaşım imkanlarının kolaylaştığı günümüzde hac, genellikle Zilhicce ayının ilk on gününde yapılmaktadır. Hac, İfrad, Temettu ve Kıran haccı olmak üzere üç şekilde yapılmaktadır.

İfrad haccı, umresiz yapılan haccdır. Aynı yılın hac ayları içinde, hacdan önce umre yapmaksızın hac niyetiyle ihrama girilir ve yalnızca hac yapılırsa ifrad haccı yapılmış olur.

Temettu haccı, aynı yılın hac ayları içinde önce umre yapıp ihramdan çıktıktan sonra yeniden hac için ihrama girerek yapılan haccdır.

Kıran haccı, aynı yılın hac ayları içinde umre ve hacca birlikte niyet ederek ikisini aynı ihramla yapmaktır.

Ülkemiz hacılarının çoğu Temettu haccını tercih ettikleri için, burada haccın anlatımında Temettu haccı esas alınacak, sonra da Kıran Haccı ve İfrad Haccının farklarına kısaca işaret edilecektir.

A. Temettu Haccı'nın yapılışı

Hava yoluyla doğrudan Mekke'ye gidecekler, uçağa binmeden önce hava limanında ihrama girerler. Önce Medine'ye gidenlerin ise, hava limanlarında ihrama girmeleri gerekmez. Onlar daha sonra Mekke'ye giderken ihrama girerler.

1. Ihram

Ihrama girmeden önce genel bir vücut temizliği yapılır. Tırnaklar kesilir, gerekiyorsa koltuk ve kasık altı temizliği yapılır, saç ve sakal düzeltilir ve mümkünse gusledilir, değilse abdest alınır. Bu gusül temizlik amacıyla yapıldığı için özel durumda olan bayanlar da guslederler. Varsa güzel koku sürülür.

Erkekler, iç çamaşırları da dahil normal giysilerini çıkarır, sadece **"izar"** ve **"rida"** denilen iki parça ihram örtüsüne bürünürler. Bunların beyaz renkli ve yeni olması uygundur. Başlarını açık tutarlar, çoraplarını ve ayakkabılarını çıkarırlarsa da, ayaklarına terlik ve benzeri şeyler giyerler. Bayanlar ise normal kıyafetlerini değiştirmezler. Çorap, ayakkabı ve eldiven giyebilirler. Yüzlerini açık bırakarak başlarını örterler.

Şayet, mekruh bir vakit değilse, iki rek'at "ihram namazı" kılınır. Namazın ilk rek'atında, Fatiha'dan sonra "Kâfirûn", ikinci rek'atında "İhlâs" sûrelerinin okunması güzel olur. Namazdan sonra niyet edilmesi ve telbiyenin söylenmesiyle ihrama girilmiş olur.

Niyet

"Niyet", kişinin, yapacağı hacca zihnen karar vermesidir. Temettu haccı yapacak kişi, ilk önce umreye niyet eder. Niyetin *"Allahım! Senin rızan için umre yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle"* şeklinde dil ile söylenmesi de güzel olur. Niyet yapıldıktan sonra Telbiye'yi söyler.

Telbiye

"Lebbeyk Allahümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk, innel hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek" sözleridir.

Anlamı: *"Buyur Allahım buyur! Emrindeyim buyur! Senin hiçbir ortağın yoktur. Emrindeyim buyur! Şüphesiz hamd sana mahsustur. Nimet de senin, mülk de senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur."*

Özel hallerinde bulunan kadınlar, Mekke'ye varış durumlarına göre şayet âdetleri bitmeden Arafat'a çıkmak zorunda kalacaklarsa, ifrad hacına niyet etmelidirler.

Ihram Yasakları

Ihrama girildiği andan itibaren ihramdan çıkıncaya kadar "ihram yasakları" olarak ifade edilen bir dizi fiil ve davranıştan uzak durulması gerekmektedir. Başkalarına zarar vermek, kavga etmek, sövmek, kötü söz ve davranışlarda bulunmak; Harem denilen bölgenin (Mekke ve çevresinin) bitkilerini kesmek, koparmak; erkeklerin ihram örtülerinin dışında elbise giymesi, başlarını ve yüzlerini örtmeleri, eldiven, çorap, ayakkabı giymeleri; tırnak kesmek, saç sakal tıraşı olmak, vücudun herhangi bir yerindeki kılları koparmak veya kesmek, saç sakal ve bıyıkları yağlamak, boyamak, oje ve ruj kullanmak, vücuda veya ihram örtüsüne koku sürmek ve parfüm kullanmak; eşiyle ilişkiye girmek veya buna yol açacak davranışlarda bulunmak, şehvi duyguları tahrik edici şeyleri konuşmak... Bütün bunlar ihramlı için yasaktır.

Bu yasaklara uymayanlara yasağın durumuna göre birtakım cezalar gerekir. Bu cezalar, en

hafifinden en ağırına doğru bir miktar sadaka vermekten, yapılacak hacın iptal olmasına kadar uzanır ki ihtiyaç durumunda bu hususlar, ilgili kitaplardan veya din görevlilerinden öğrenilmelidir.

Ihramlı iken Yasak Olmayan bazı Fiil ve Davranışlar

Ihramlının yıkanması, kokusuz sabun kullanması, diş fırçalaması, diş çektirmesi, kırılan tırnağı ve zarar veren bir kılı koparması, kan aldırması, iğne yaptırması, yara üzerine sargı sardırması, kol saati, yüzük ve bilezik takması, kemer kullanması, omuza çanta asması, yüzü ve başı örtmeden üzerine battaniye, pike ve benzeri şeyler alması, palto ve benzeri giysileri giymeksizin omuza alması yasak değildir.

2. Kutsal İklim Giriş

Ihrama giren hacı adayları, telbiye, tekbir, tehlil ve salavat-ı şerife söyleyerek ve samimiyetle dua ederek yola devam ederler. Mekke'ye vardıklarında kutsal iklimle ulaştıklarından dolayı Yüce Allah'a şükrederler.

Mekke’de otele yerleştikten sonra kafilenin programı doğrultusunda telbiye ve tekbir getirerek Harem-i Şerif’e giderler. Tavafa başlamadan evvel telbiyeyi kesip, tekbir, tehlil ve duaya devam ederler. Daha sonra “Umre tavafı”nı yaparlar.

3. Tavaf

Tavaf, Hacer-i Esved köşesi hizasından başlayarak usulüne göre Kâbe’nin etrafında ibadet kasdıyla yapılan yedi dönüşten (şavt) oluşmaktadır.

Tavafa başlamadan önce erkekler, vücudun üst kısmına örtülen peştemalin bir ucunu sağ koltuk altından geçirerek sol omuza atıp sağ kolu omuzla birlikte açıkta bırakırlar (Iztıba). Bu sadece peşinden sa’y yapılacak tavaf-larda söz konusudur. Tavaf bitince omuz kapatılır.

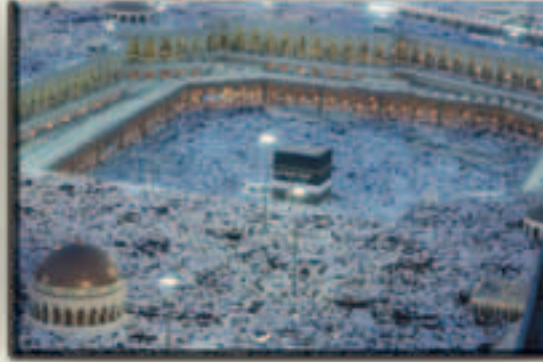
Temettu haccına niyet eden bir kişi, ilk önce umre tavafı yapar. Bunun için Hacer-i Esved hizasına gelmeden: *“Allahım! Senin rızan için umre tavafı yap-*

mak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle” diye niyet eder.

Kâbe kişinin sol tarafında kalacak şekilde Hacer-i Esved’in hizasına doğru gidilir, bu esnada tekbir, tehlil getirilir ve dua edilir. Hacer-i Esved’in hizasına varılınca eller, içleri Kâbe’ye doğru olacak şekilde nama-

za durur gibi omuz veya kulak hizasına kadar kaldırılıp *“Bismillahi Allahu Ekber”* denildikten sonra Hacer-i Esved selamlanır (istilam). Aslında istilam, elleri Hacer-i Esved’in üzerine koyup onu öpmek demek ise de, hac mevsiminde bu mümkün olmamaktadır. Bu sebeple Hacer-i Esved’e uzaktan elle işaret edilir. Hacer-i Esved istilam edilir-

ken durup beklememelidir. Çünkü tavafın akışı içinde Hacer-i Esved’i istilam için bekleyenler, izdihama, bu ise kişinin üzerine kul hakkı geçmesine sebep olmaktadır. Hacer-i Esved’i istilam etmek sünnet, başkalarına eziyet etmek ise haramdır. Sünneti yerine getire-

ceğim, diye insanlara eziyet vermekten ve böylece haram işlemekten şiddetle sakınılmalıdır.

Tavafa başlarken ve her şavtın başında çeşitli dualar okunur. Bu dualar okunmasa da tavaf geçerlidir. Ancak tavafın Kur'an tilaveti, dua ve zikirle yapılması güzel olur. Tavafın, Hatim (Kâbe'nin kuzey tarafındaki yarım daire şeklindeki duvar)ın dışından yapılması gerekir. Tavafın ilk üç şavtında erkekler kısa adımlarla koşar gibi çalımli yürür (Remel). Remel, sadece arkasından sa'y yapılacak tavaflarda yapılır.

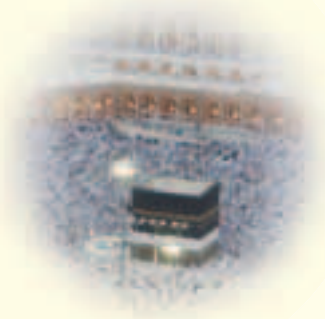
Tavaf esnasında bağırarak dua etmek uygun değildir. Bu durum, orada huşû içinde tavaf yapan bazı insanları rahatsız edebilir. Önemli olan duanın içtenlikle yapılmasıdır.

Tavaf esnasında dua edilir, tekbir ve tehlil getirilebilir. Tövbe ve istiğfarda bulunulur. Yüce Allah zikredilir. Kur'an okunur. Özellikle Kur'an'dan dua ayetleri okunması güzel olur.

"Yemen" köşesine gelindiğinde, bu köşenin de selamlanması güzel olur. Yemen köşesi ile Hacer-i Esved köşesi arasında *"Rabbimiz! Bize dünyada iyilik ver. Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru. İyilerle birlikte cennete koy. Ey mutlak güç sahibi! Ey günahları çok bağışlayan! Ey âlemlerin Rabbi!"* duası okunur.

Böylece Hacer-i Esved köşesinden başlayan 360° lik ilk dönüş, tekrar Hacer-i Esved köşesi hizasına varılınca tamamlanmış olur. Beklemeden tekrar Hacer-i Esved selamlanarak ikinci şavta devam edilir. Diğer şavtlar da aynı şekilde yapılır ve yedinci şavtın sonunda Hacer-i Esved tekrar istilam edilerek tavaf bitirilir. Sonra -izdihama neden olmamak kaydıyla- Makam-ı İbrahim'in arka taraflarında iki rekat tavaf namazı kılınır. Oranın müsait olmaması durumunda

tavaf namazı başka uygun bir yerde kılınır. Tavaf namazının, kerahat vakti değilse tavafın hemen peşinden kılınması daha iyidir.

Tavaf, kesintisiz olarak yapılır. Tavaf sırasında farz namaz için kamet getirilmesi, abdestin bozulması, ya da tavafı kesmeyi gerektiren başka bir mazeretin ortaya çıkması gibi durumların dışında tavafa ara verilmemelidir. Tavaf namazından sonra dua edilir ve zemzem içilir.

4. Sa'y

Sa'y yapacak kişi, Hacer-i Esved'i istilam ederek Safa tepesine yönelir.

"Allahım! Senin rızan için umre sa'yini yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul et" diye niyet ederek Kâbe'ye döner tekbir, tehlil, salavat okur ve içtenlikle dua eder. Sonra Merve tepesine doğru yürüyerek sa'yin ilk şavtına tekbir, tehlil ve dualarla başlar.

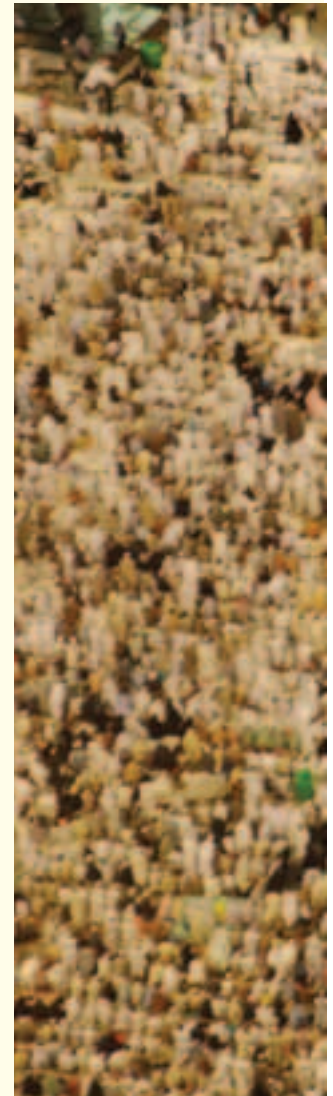
Yeşil ışıklı direklerin arasında, erkekler koşar adımlarla yürür (Hervele). Yeşil direkler arasında her gidiş ve geliş:

"Rabbim! Günahlarımızı bağışla. Bize merhamet et. Bize ikram et. Bizim bildiğimiz ve bilmediğimiz bütün kusurlarımızı biliyorsun, bunları affet. Çünkü Sen mutlak güç, kerem ve ihsan sahibi olansın" diye dua eder.

Merve'ye varınca bir şavt tamamlanmış olur. Burada da yine Kâbe'ye yönelerek tekbir, tehlil ve salavat-ı şerife getirir, dua eder. Sonra Merve'den Safa'ya doğru yürür. Safa'ya varınca ikinci şavt tamamlanmış olur. Diğer şavtlar da aynı şekilde yapılır. Yedinci şavt tamamlandıktan sonra Merve'de Kâbe'ye karşı dönerek dua eder.

5. Tıraş Olup Ihramdan Çıkma

Saçlar tıraş edilmek suretiyle ihramdan çıkılır. Erkekler saçlarını dipten tıraş eder veya kısaltırlar. Kadınlar ise saçlarının ucundan parmak ucu uzunluğundan daha az olmayacak miktarda keserler. Tıraş olduktan sonra umre ihramından çıkmış olur.

İhramdan çıkma aşamasına gelmedikçe ihramlılar, kendilerini de bir başkasını da tıraş edemezler. Bu aşamaya gelmiş ihramlı kimseler ise, birbirlerini tıraş edebilirler.

Bundan sonra Temettu hacı yapanlara, hac için tekrar ihrama girinceye kadar ihram yasakları kalkar. Kıran ve ifrad haccına niyet edenler ise ihramlı kalmaya devam ederler.

Temettu haccına niyet etmiş olanlar böylece umrelerini bitirip ihramdan çıktıktan sonra, hac için ihrama girinceye kadar Mekke’de ihramsız olarak kalırlar.

Hacılar beş vakit namazlarını Harem-i Şerif’te kılmaya ve fırsat buldukça bol bol nafi- le tavaf yapmaya özen gösterirler. Harem-i Şerif’te Kur’an okumaya gayret ederler. Uzak- tan gelenler nafi- le namaz yerine, nafi- le tavaf yaparlar. Zamanlarını iyi değerlendirirler, Mescid-i Haram’da gereksiz sohbetlere dalmazlar.

6. Hac İçin Ihrama Giriş ve Arafat’a Çıkış

Temettu hacı yapanlar uygulamada, hac için ihrama genellikle Zilhicce’nin sekizin- ci (Terviye) günü girerler. Dolayısıyla o gün geldiğinde evlerde ihram için ön hazırlıklar yapılır. Kerahat vakti değilse, iki rekat ihram namazı kılınır. Sonra: *“Allahım! Senin rızan için hac yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle”* diye niyet edilir. Arkasından telbiye getirilerek hac için ihrama girilir. Böylece tekrar ihram yasakları başlamış olur.

Hac için ihrama girildikten sonra, nafi- le bir tavafın ardından haccın sa’yi yapılabilir. So- nunda sa’y yapılacağı için bu nafi- le tavafta “İztıba” ve “Remel” yapılır. Haccın sa’yini bu şekilde önceden yapanlar artık “Ziyaret tavafı”ndan sonra sa’y yapmazlar. Fakat sünnete uygun olan, haccın sa’yinin Ziyaret tavafından sonra ve ihramsız olarak yapılmasıdır.

Bu şekilde ihrama girildikten ve arzu edildiği takdirde haccın sa’yi yapıldıktan sonra kafi- le ile birlikte Arafat’a hareket edilir.

Sünnete uygun olan, Zilhiccenin sekizinci günü yani Terviye günü sabah namazını Mekke-i Mükerreme’de kıldıktan sonra Mina’ya hareket etmek ve Arefe gecesini Mina’da

geçirmektir. Bu takdirde Arafat'a çıkmadan önce Mina'da beş vakit namaz kılınmış olur. Buna göre Arefe günü sabah namazını Mina'da kıldıktan sonra Arafat'a hareket edilir. Fakat günümüzde izdiham sebebiyle bazı organizasyonlarda Terviye günü doğrudan Arafat'a çıkılmakta ve Arefe gecesi Arafat'ta geçirilmektedir. İzdiham sebebiyle bu şekilde doğrudan Arafat'a çıkılmasında bir sakınca yoktur.

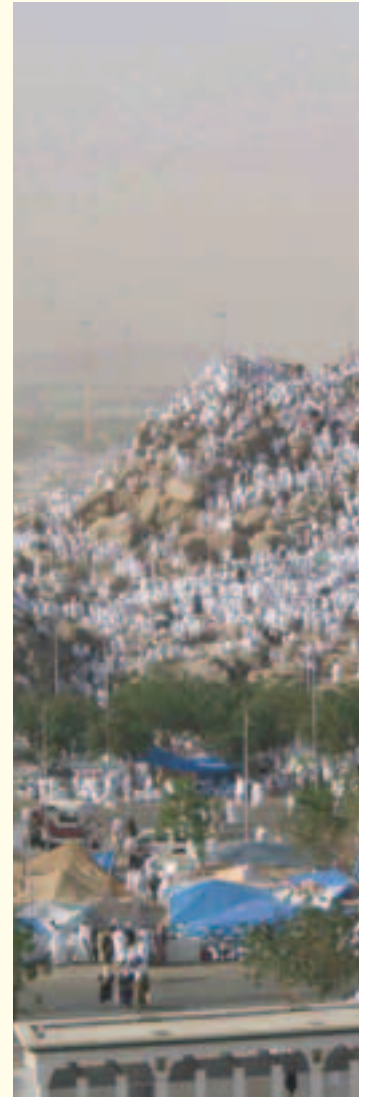
İntikal esnasında telbiye, tekbir, tehlil, salavat getirilir ve bol bol dua edilir. Bu mübarek günlerin bereketinden olabildiğince yararlanılmaya çalışılır. Arafat'a varıp çadırlara yerleşilir. Hacı adayı bir süre istirahat ettikten sonra bütün varlığı ile Allah'a yönelip dua eder; telbiye, tekbir ve tehlil getirir. Kur'an okur, namaz kılar, günahlarına tövbe ederek göz yaşı döker, zikir ve tesbihle meşgul olur. Zeval, yani öğle vaktine kadar böylece ibadet etmeye devam eder.

7. Arafat

Öğle vaktine kadar çadırlarda ibadetle meşgul olunarak bu mübarek mekanın ve zamanın feyzinden ve bereketinden azami derecede istifade etmeye çalışan hacı adayı, öğleye doğru namaz için hazırlık yapar.

Öğle ezanı okunduktan sonra sünnet gereği, öğle ve ikinci namazları birleştirilerek şöyle kılınır (Cem-i takdim):

Önce öğlenin ilk sünneti kılınır. Sonra kamet getirilerek öğlenin farzı eda edilir. Selam verildikten sonra teşrik tekbiri getirilir. Arkasından tekrar kamet getirilerek ikindinin farzı kılınır. Selamdan sonra teşrik tekbiri getirilir. Böylece öğle ve ikinci namazı bir ezan ve iki kametle eda edilmiş olur. Öğle ve ikinci namazları birleştirilerek kılındığında bu iki farz namazı arasında başka namaz kılınmaz. Bu sebeple öğlenin son sünnetiyle ikindinin sünneti terk edilir.

Namazdan sonra haccın en önemli rüknü olan Arafat Vakfesi yapılır. Arafat Vakfesi, süresi içinde Arafat sınırları içinde ihramlı olarak bulunmakla gerçekleşir. Arafat vakfesinin zamanı, Zilhiccenin 9. günü, yani Arefe günü öğleyin Güneş'in tepe noktasına gelip Batı'ya meyiletmeye başladığı andan (Zeval vaktinden) bayramın birinci günü fecr-i sadık dediğimiz tan yerinin ağarmaya başladığı ana kadarki süredir. Bu süre içinde bir an orada bulunan kimse vakfe farzını yerine getirmiş olur.

Uygulamada genellikle öğle ve ikinci namazları birleştirilerek kılındıktan sonra vakfe için ayağa kalkılarak kibleye dönülür ve birlikte dua edilir. Arafat duasının ayakta yapılması müstehaptır. Vakfe esnasında telbiye, tekbir, tehlil, tesbih ve salavat getirilir. Tevbe, istiğfar ve dua edilir. Esas olan herkesin içinden geldiği gibi dua etmesidir. Ancak uygulamada genellikle Arafat duası okunur ve cemaat olarak herkes bu duaya katılır. Bir süre bu şekilde vakfe yapıp bol bol dua edildikten sonra hacılar Arafat'tan ininceye kadar kalan süreyi yine ibadet, dua ve zikirle değerlendirmeye çalışırlar.

Güneşin batmasıyla birlikte Arafat'tan Müzdelife'ye doğru hareket başlar. Yolda yine telbiye, tekbir, tehlil, tesbih, salavat ve duaya devam edilir. Akşam namazı, Müzdelife'de yatsı vaktinde, yatsı namazıyla birleştirilerek (cem-i tehirle) kılınır.

8. Müzdelife

Yatsı vakti girip ezan okunduktan sonra kamet getirilerek ilk önce akşam namazı kılınır. Selam verdikten sonra teşrik tekbiri getirilir. Sonra ezan okunmadan ve kamet getirilmeden yatsının farzı kılınır. Selamdan sonra yine teşrik tekbiri getirilir. Böylece iki vaktin farzı bir ezan ve bir kametle eda edilmiş olur.

Bundan sonra yatsının son sünneti kılınabilir. Daha sonra vitir namazı kılınır.

Sonra vakfe yapılacak zamana kadar ihtiyaç varsa istirahat edilir veya iştiğfar veya ibadetle meşgul olunur. Bu arada şeytana atılacak taşlar toplanır, temiz değilse yıkanır. Taşlar nohuttan büyük, fındıktan küçük olmalıdır. Taşların burada toplanması şart değildir. Başka yerlerden de temin edilebilir.

Müzdelife vakfesi, bayram gecesı, gece yarısından itibaren güneşin doğuşuna kadarki süre içerisinde yapılabilir. Bu süre içinde kısa bir an bile burada bulunan kimse vakfe görevini yerine getirmiş sayılır. Ancak sünnete uygun olan, Müzdelife vakfesinin şafak söktükten ve sabah namazı kılındıktan sonra yapılmasıdır. Şu kadar var ki, izdiham olduğu durumlarda gece yarısından sonra vakfe yapıp ayrılmak mümkündür.

Arafat vakfesinde olduğu gibi, Müzdelife vakfesinde de telbiye, tekbir, tehlil, tesbih, salavat getirilir, iştiğfar ve dua edilir.

Müzdelife vakfesinden sonra Mina'ya hareket edilir. Yol boyunca telbiye, tekbir, tesbih, tehlil ve duaya devam edilerek Mina'da kalınacak çadırlara gelinir. İsteyenler burada bir müddet istirahat edip ihti-

yağ giderir. Daha sonra kafilenin uygun gördüğü bir zamanda halk arasında Büyük Şeytan olarak tabir edilen AKâbe Cemresi'ne taş atmak üzere taşlama (Cemerât) mahalline gidilir.

9. Cemerât'a Taş Atma (Şeytan Taşlama)

Kurban Bayramı'nın 1., 2., 3. ve 4. günlerinde Mina'da bulunan ve halk tarafından "Büyük Şeytan" olarak tabir edilen AKâbe Cemresi'ne, "Orta Şeytan" olarak tabir edilen Orta Cemre'ye ve "Küçük Şeytan" olarak tabir edilen Küçük Cemre'ye usûlüne uygun olarak taşlar atılmalıdır.

Bayramın birinci günü Büyük Cemre'ye 7, ikinci, üçüncü ve dördüncü günlerinde ise her üç cemreye 7'şer ($21 \times 3 = 63 + 7 = 70$) taş atılır. Taşlama küçükten büyüğe doğru yapılır. Ancak, Mina'da kalınmadığı takdirde dördüncü günü taş atılması gerekmez. Uygulamada bayramın dördüncü günü genellikle Mina'da kalınmamakta ve taş atılmamaktadır. ($7 + 21 \times 2 = 49$)

Taşlama şöyle yapılır: Taşların atıldığı kümeye yaklaşarak, atılacak taş, sağ elin baş ve şehadet parmaklarının uçlarıyla tutulur. *"Bismillah, Allahu ekber rağmen li'-şeytani ve hizbih (Allah'ın adıyla...Şeytan ve taraftarlarına rağmen, Allah büyüktür!)"* diyerek atılır. Taşların her biri ayrı ayrı ve kümelerin üzerine veya kümeleri kuşatan havuzlara düşecek şekilde atılır.

Bayramın birinci günü, Büyük cemreye tarif edildiği şekilde "7" taş atılır. Taşlamaya başlamadan önce telbiyeye son verilir. Taşlama, bayramın ikinci günü tan yeri ağarınca kadar devam eder.

Bayramın ikinci günü, küçüğünden başlanarak her üç cemreye 7'şerden toplam

21 taş atılır. İkinci günkü taşlama zeval vaktinde yani öğleyin güneşin tepe noktasına gelip batıya yönelmesiyle birlikte başlar, gece tan yeri ağarıncaya kadar devam eder.

Bayramın üçüncü günü de ikinci günde olduğu gibi küçük cemreden başlamak üzere her üç cemreye 7'şerden toplam 21 taş atılır. Üçüncü günde taşlamanın zamanı zeval vaktinden yani öğleyin güneşin tepe noktasına gelip batıya yönelmesiyle birlikte başlar, gece tan yeri ağarıncaya kadar devam eder.

Bayramın dördüncü günü tan yeri ağarıncaya kadar Mina'dan ayrılmamış olanlar, tan yerinin ağarmasından itibaren güneş batıncaya kadar her üç cemreye "7"şerden toplam 21 taş daha atarlar. Tan yeri ağarmadan Mina'dan ayrılanların bu günün taşlarını atmaları gerekmez. Uygulama da böyledir.

Taşlamalarda, çok kalabalık olan gündüzün izdihamlı saatleri yerine, تنها olan gece saatleri, ya da akşam saatleri tercih edilmelidir.

Küçük ve orta cemrelere taş atıldıktan sonra, mümkünse bir kenara çekilip dua edilir. Büyük cemreye taş atıldıktan sonra beklenmez, orası hemen terk edilir.

Hacda Cemerât'a taş atmanın mazeret sebebiyle terk edilmesinden dolayı bir şey gerekmez. Hastalık, yaşlılık ve sakatlık gibi mazeretlerle taşları bizzat kendisi atamayacak durumda olanlar, vekâlet vererek taşları bir başkasına attırabilirler. Ayrıca vaktinde atılamayan taşların, bayramın dördüncü günü güneş batıncaya kadar atılması mümkündür.

UYARI

Herhangi bir sıkıntı yaşamamak için şeytan taşlama, mutlaka Diyanet İşleri Başkanlığı'nın önerdiği vakitlerde yapılmalıdır. İzdiham sonucunda yaşanan sıkıntı, acı, yaralanma ve hatta ölüm olaylarının hac ibadetinin ruhuyla bağdaşması mümkün değildir. İbadetini yerine getirip sevap kazanmayı uman bazı Müslümanların, birtakım insanların ölümüne sebebiyet vermesinin dinen asla tasvip edilecek bir durum olmadığı açıktır. Bunun temel nedeni, eğitimsizlik, bilgi eksikliği ve tedbirsizliktir. Bu tür üzücü olaylara sebep olmamak için Diyanet İşleri Başkanlığı'nın uyarılarının mutlaka dikkate alınması son derece önemlidir.

10. Hac Kurbanı (Şükür Hedyi)

Temettu ve Kıran hacı yapanların kesmeleri vacip olan kurbanı 'Şükür kurbanı' (Şükür Hedyi) denmektedir. İfrat hacı yapanlar bu kurbanı kesmekle yükümlü değillerdir.

Her ne kadar Sünnete uygun olan hac kurbanının, AKâbe Cemre'sine taş attıktan sonra kesilmesi ise de, bunun duruma göre ve ihtiyaca binaen taş atmadan önce de kesilmesi mümkündür.

Hac kurbanı, Harem Bölgesi sınırları içerisinde, bayramın birinci günü tan yerinin ağarmaya başlamasından itibaren kesilir. Bir kimse hac kurbanını bizzat kendisi kesebileceği gibi vekâlet vererek bir başkasına da kestirebilir. Nitekim İslâm Kalkınma Bankası, bedelini ödeyenlerin kurbanlarını, onlara vekâleten kestirmektedir. Hac kurbanının etinden sahibi dahil herkes yiyebilir.

Hacılar, Kurban Bayramında şartlarını taşıyan her müslümanın kesmekte olduğu kurbanı (udhiyye) kesmek zorunda değillerse de sevap kazanmak için nafil olarak kesebilirler. Bu takdirde vekâlet vererek memleketlerinde kestirmeleri daha uygun olur.

11. Tıraş Olup İhramdan Çıkma

İhramdan saçları dipten tıraş veya kısaltmak suretiyle çıkılır. Bunun için zamanı gelince erkekler saçlarını dipten tıraş eder veya kısaltırlar. Kadınlar ise saçlarının ucundan bir miktar keserler. Böylece hac ihramından çıkışın birinci aşaması (ilk tehallül) gerçekleşmiş olur ve eşiyle ilişki dışında kalan geçici ihram yasakları kalkar.

Sünnete uygun olan şekliyle hacda tıraş olup ihramdan çıkma zamanı, bayramın birinci günü AKâbe Cemre-

si'ne taş atılıp kurban kesildikten sonradır. Bayramın birinci günü, önce AKâbe Cemresi'ne taş atılır, sonra kurban kesilir, daha sonra da tıraş olup ihramdan çıkılır (taş, baş, tıraş). Ancak özellikle günümüz şartlarında milyonlarca insanın kısa bir sürede AKâbe Cemresi'ne taş atamayacakları ve yüz binlerce kurbanın bir anda kesilemeyeceği göz önüne alındığında, taş atmadan ve kurban kesmeden ihramdan çıkılmasında bir sakınca yoktur.

12. Ziyaret Tavafi

Haccın ikinci rüknü olan "İfada tavafi" ya da 'Ziyaret tavafi', tıraş olup ihramdan çıktıktan sonra yapılır. Ziyaret tavafinın vakti, bayramın ilk günü gece yarısından itibaren başlar. Uygulamada ziyaret tavafi, genellikle tıraş olup ihramdan çıktıktan sonra yapılmaktadır. Fakat tıraş olmadan, ihramdan çıkmadan da yapılabilir. Ziyaret tavafinın, bayramın ilk üç gününde yapılması sünnete uygun ise de, daha sonraki günlerde de yapılabilir. Özellikle günümüz şartlarında haccın çok kalabalık olması sebebiyle ziyaret tavafinın daha sonraki günlerde yapılmasında bir sakınca yoktur.

Ziyaret tavafinın tamamlanmasıyla hac ihramından çıkışın ikinci aşaması (ikinci tehallül) da gerçekleşmiş olur ve eşiyle ilişki yasağı da ortadan kalkmış olur.

Özel hallerinde bulunan kadınlar, ziyaret tavafinı bu halleri sona erinceye kadar ertelerler. Hac organizasyonlarında bu durumdaki hanımların, özel günlerinden sonra tavaflarını yapabilmeleri için gerekli düzenlemeler yapılmaktadır.

Arafat'a çıkmadan önce haccın sa'yini yapmamış olanlar, ziyaret

tavafından sonra haccın sa'yini yapacaklarından tavaf esnasında ıztıba ve remel yaparlar. Daha önce haccın sa'yini yapanlar ise, tavafta ıztıba ve remel yapmazlar.

Haccın aslî vaciplerinden olan sa'yin yerine getirilmesinin ardından hacı artık Mekke'de kaldığı süre içinde beş vakit namazı Harem-i Şerif'te kılmaya özen gösterir. Kalan günlerini olabildiğince verimli bir şekilde değerlendirmeye çalışır. Bunun için bol bol nafil tavaf yapar. Özellikle ifrat hacı yapanlar, hacdan önce umre yapmadıkları için, bayramın dördüncü gününden itibaren umre yapabilirler.

13. Veda Tavafı

Hacca Mikat sınırları dışından gelmiş olanlar (Âfâkiler) Mekke'den ayrılmadan önce "Veda Tavafı" yaparlar. Hacıların hacla ilgili olarak yapacakları bu son göreve "Sader Tavafı" da denir.

Veda Tavafı, *"Allahım! Senin rızan için Veda tavafı yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle"*

diye niyet edilerek yapılır. Tavafın arkasından, tavaf namazı da kılındıktan sonra çokça dua edilir, af ve mağfiret dilenir. Nihayet ayrılığın üzüntüsü içinde göz yaşlarıyla Kâbe'ye ve Mescid-i Haram'a veda edilir.

Özel halleri sona ermeden Mekke'den ayrılmak zorunda kalan hanımlar, veda tavafı yapmazlar.

Ziyaret tavafından sonra herhangi bir nafil tavaf yapıp veda tavafı yapılmadan Mekke'den ayrılma durumunda kalınmışsa, yapılan bu nafil tavaf, veda tavafı sayılır.

B. İfrad Haccı'nın Yapılışı

İfrad haccı, umresiz yapılan hacdır. İfrad haccı yapacak olan kişi, ihrama girerken *"Allahım! Senin rızan için hac yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle"* diyerek yalnız hacca niyet eder ve telbiye getirir. Böylece yalnız hac için ihrama girer ve hacdan önce umre yapamaz. Bu şekilde artık bayramın birinci günü tıraş oluncaya kadar hac ihramıyla kalır ve ihramdan çıkmaz. Mekke-i Mükerreme'de bulunduğu günlerini olabildiğince güzel bir şekilde değerlendirmeye özen gösterir, bol bol tavaf yapar.

İfrad haccına niyet eden kişinin Mekke'ye varınca yapacağı ilk tavaf, Kudûm Tavafı'dır. Bunun için *"Allahım! Senin rızan için 'Kudûm Tavafı' yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle"* diye niyet ederek tavaf yapar. Haccın sa'yini Kudûm tavafinın ardından yapabilir. Bu takdirde Kudûm tavafinı yaparken "İztıba" ve "Remel" yapar. Haccın sa'yini Kudûm tavafinın ardından yapmış olanlar, artık Ziyaret tavafindan sonra sa'y yapmazlar.

İfrad haccı yapanların Hac kurbanı (Şükür Hedyi) kesmeleri gerekmez. Ancak arzu ederlerse nafile olarak kesebilirler.

C. Kıran Haccı'nın Yapılışı

Kıran haccı, aynı yılın hac aylarında Umre ve Hacca birlikte niyet ederek ikisini aynı ihramla yapmaktır. Kıran haccı yapacak olan kimse, ihrama girerken *"Allahım! Senin rızan için umre ve hac yapmak istiyorum. Bunları kolaylaştır ve kabul eyle"* diyerek niyet eder ve telbiye getirir. İhrama girdikten sonra bayramın birinci günü tıraş oluncaya kadar ihramdan çıkamaz.

Kıran haccı yapan kimsenin Mekke'ye varınca yapacağı ilk tavaf umre tavafidir. Bunun için, *"Allahım! Senin rızan için umre tavafı yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle."* diye niyet ederek umre tavafinı yapar. Bu tavaftan sonra umrenin sa'yi yapılacağından tavafta "İztıba" ve "Remel" yapılır. Tavaftan sonra umrenin sa'yi yapılır. Sa'ydan sonra tıraş olunmaz ve bayramın birinci günü tıraş oluncaya kadar ihramda kalmaya devam edilir.

Kıran haccına niyet eden kimsenin, umresini tamamladıktan sonra Kudûm tavafı yapması sünnettir. Kudûm tavafindan sonra isterse haccın sa'yini yapabilir. Bu takdirde artık Ziyaret tavafindan sonra sa'y yapmaz. Sa'yi, Kudûm tavafindan sonra yaparsa, tavafta ıztıba ve remel yapar.

Bundan sonra Arafat'a çıkıncaya kadar nafile tavaf ve ibadetle meşgul olur. Beş vakit namazını Harem-i Şerif'te kılmaya özen gösterir.

Kıran hacı yapanlar da, hac kurbanı (şükür hedyi) keserler.

D. Hacda Kadınlarla İlgili Bazı Özel Durumlar

Hac ve umrenin yerine getirilişi açısından kadınlarla erkekler arasında görülen farklar şunlardır:

1. Kadınlar için erkeklerde olduğu gibi özel bir ihram kıyafeti söz konusu değildir. Kadınlar hac esnasında da elbise, baş örtüsü, çorap, ayakkabı gibi her zaman giydikleri kıyafetlerini giyerler. Yalnızca yüzlerini örtmezler.

2. Telbiye, tekbir, tehlil, salavat okurken ve dua ederken erkeklerin yaptığı gibi seslerini yükseltmezler.

3. Remel ve Hervele yapmazlar.

4. İzdiham olan yerlerde mümkün olduğu kadar erkeklerin arasına girmemeye özen gösterirler. Özel-

likle namaz kılarken, erkek safları arasında kalmayıp kadınlara ait yerlerde namaz kılarlar.

5. Âdetliyen ihrama giren veya ihrama girdikten sonra âdet görmeye başlayan hanımlar, tavaf dışında, haccın bütün menasikini yerine getirebilirler. Tavafı özel günleri geçtikten sonra yaparlar.

6. Âdetliyen ihrama giren ve ihrama girdikten sonra âdetleri bitmeden Arafat'a çıkmak durumunda kalan hanımlar, ihrama girerken İfrad haccına niyet etmelidirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MEDİNE'Yİ YAŞAMAK

“Andolsun, Allah’ın Rasulü’nde sizin için; Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.” (Ahzab, 21)

Yesrib... Merkezinde uzun yıllar birbirleriyle kavga-
lı olan Evs ve Hazrec kabileleri ile, etrafında birçok
Yahudi kabilesinin yaşadığı eski bir yerleşim merkezi.
Başta hurmacılık olmak üzere, ziraatın hâkim olduğu,
bitki örtüsü, iklimi, havası ve suyuyla gayet güzel bir
mekan.

Evs ve Hazrec’den gelen birçok bahtiyar insanın I.
ve II. Akabe bey’atlarında Hz. Peygamber’e bey’at et-
meleriyle İslam’la tanışan, daha sonra Mekke’li birçok
muhacirin sığınağı ve hicret yurdu olan, halka halka
yayılması sebebiyle İslam’ın parlayan merkezi... Yes-
rib iken, Hz. Peygamber’in hicret etmesiyle el-Medi-
netü’l-Münevvere olan, yani Allah’ın nuruyla, din ile

aydınlanan şehir... Din, medeniyet ve Medine kav-
ramlarının aynı kökten gelmeleri ve aralarındaki ma-
na ve muhteva birlikteliği sebebiyle din ve medeniye-
tin yeni beşiği. Ve nihayet Hz. Peygamber’in oraya
yerleşmesiyle Medinetü’n-Nebiyy yani Peygamber
Şehri’ne dönüşen hicret yurdu...

Medine’yi yaşamak bir özlemdir. Medine’ye du-
yulan özlemin altında yatan, Peygambere duyulan
özlemdir. Onun getirdiği değerlere duyulan hasret-
tir. Fakirlerin, kimsesizlerin, yoksulların, dulların, ye-
timlerin hiçbir zaman geri çevrilmediği makama; sev-
gi, ilgi ve cömertlik kapısına duyulan özlemdir. İnsa-
na verilen değere, gönülleri kandıran hikmet kapısına

duyulan özlemdir. Kardeşliğe, dostluğa ve samimiyete duyulan özlemdir.

Medineliler tarafından tarifi imkansız bir sevinçle, coşkulu bir şekilde karşılanmıştı günlerdir beklenen hicret yolcusu. O'nu önceden tanıyanlarda depreşmiş bir hasret, ilk defa görüşenlerde ise garip bir heyecan vardı. Sonunda beklenen misafir Yesrib'i teşrif etmiş, böylece Medine'nin bir peygamberi, Hz. Peygamber'in ise bir Medine'si olmuştu.

Hicret, terk ediş demektir. Evi, barkı, doğup büyüdüğü şehri, Mekke'yi terk ediş... Çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği, hatıralarla dolu olan ve her şeyden önemlisi Kâbe'nin bulunduğu bir iklimden ayrılış demektir.

Hicret, bir kaçış değildi. Zorba ve zalim Mekke müşriklerinin baskı ve işkencelerinden kaçış değildi. Hicret, İslam'ın yayılma ve yaşanmasının tıkandığı yerden ayrılıp, rahat nefes alabilecekleri, İslam'ı yaşayabilecekleri Medine'ye göçmektir. Hicret, Allah'ın izni ve emriyle, Allah'ın rızasını alabilmek, dinini güzelce yayabilmek için

O'na gitmektir. Hicret, güçlenip geri dönmek için geçici olarak göç etmektir. Hicret, sırf Allah adına yapılan bir fedakârlıktır.

Medineli Müslümanlar açısından ise hicret, muhacir kardeşlerine kucak açış demektir. Yardımlaşma, dayanışma, paylaşma ve kardeşlik demektir. Din kardeşlerini barındırma, himaye etme ve sahiplenmektir. Bunun için "Ensâr" (Yardımcılar) demişti Kur'an Medinelilere. Hicret, Medineli iki kardeş kabilenin, Evs ve Hazrec'in bile bir türlü geçinemediği mekanda, Ensar-Muhacir'in kardeşliğini gerçekleştirmektir. Evini, iş yerini, hurmalığını, yiyeceğini, sermayesini kardeşleriyle paylaşmaktır.

Aslında Medine'ye hicret, bir anlamda medeniyete hicretti. Cahiliyye'nin ve bedeviliğin egemen olduğu Arap toplumunda, medenî olabilmek, medeniyeti tesis edebilmek, belki de yapılabilecek işlerin en zoruydu. Kültür düzeyi düşük, okuma yazma bilen az olan bir toplumu, medenî bir topluma, Yesrib'i Medine'ye dönüştürmek hiç de kolay değil-

di. İşte Allah Rasulü, bu zoru başarabilmek, bu toplumsal dönüşümü gerçekleştirmek için hicret etmişti.

Hız. Peygamber burada, cahiliye insanlarını medeniyete, hem de su medeniyetine kavuşturmuştu. Hem maddi, hem de manevi temizliği öğretti onlara. Temiz bir toplumun nasıl oluşması gerektiğini hayata geçirerek gösterdi. Kız çocuğunu diri diri gömecek kadar katı-gaddar insanlardan, can taşıyan her varlığa, hatta eşyaya dahi rıfla, merhametle muamele edecek bir Medine toplumu oluşturabilmişti. Kin, nefret ve intika-

mın hakim olduğu nice kalpleri yumuşatarak, onlardan bir sevgi ve merhamet toplumu meydana getirdi. Çıkarıcılığı, çapulculuğu ve fırsatçılığı revaçta olan bir topluma, kendisi için istediğini, kardeşi için de istemeyi, diğergâmlığı, kardeşliği yaşattı. Komşusu aç iken, tok gezilemeyeceğine inandırdı. Dürüstlüğü, güvenilirliği, aldatmama-yı, helal kazancı, alın terini, kul hakkını, hak ve hukuku, hakkaniyeti, eşitlik ve adaleti öğretti. İyiliği, güzelliği, hayrı, ahlâkı, samimiyeti, olgunluğu, takvayı tattırdı. İnsanlara hizmette, emanet ve mesuliyet bilincini, ehil olma esasını getirdi.

Dayanışmayı, yardımlaşmayı, sosyal adaleti tesis etti. Irz, namus konularında hassas olmayı, iffetli, ahlâklı bir toplum kurmayı başardı. İlme, Kur'an'a, hikmete, hakikate ve bilgiye önem verdi ve Mescidin içinde "Ashab-ı Suffa" diye anılan bir üniversiteyi açtı, onları bizzat yetiştirdi. Köle ve cariyeler, insan olduklarını, kadınlar saygınlıklarını, fakirler sâhipsiz olmadıklarını, güçsüzler kimsesiz kalmadıklarını hep ondan, onun uygulamalarından öğrenmişti. Kısaca onlara insanlığı, insanca yaşamı, Müslümanlığı, medeniyeti gösterdi.

Güç ve imkanı olduğu halde, misilleme yerine sabrı, Mekke'nin fethinde olduğu gibi, intikam alma yerine affı onda gördü insanlar. Medine'de Yahudi kabileleriyle birlikte barış içinde yaşama tecrübesini de o gösterdi insanlara.

Hz. Peygamber, asırlardır süregelen bir cahiliye toplumunu, 23 yıllık risaleti süresince saadet toplumuna çevirmeyi başarmıştı. Allah'ın hidayeti ve Hz. Peygamber'in örneği sayesinde cahiliye döneminin kaba, zorba ve müşrik insanlarının, çok kısa sürede gerçekleşen bu toplumsal değişimle, nasıl örnek bir nesil meydana getirdiklerine şahit oldu tarih. İşte bu sebeple olmalıdır ki, bazı usulcülerimiz, "Şayet Rasûlullah (s.a.s.)'ın peygamberliğini isbat için hiçbir mucize olmasa, sadece onun ashabı bile (bunun isbatına) yeter" demişlerdir. Yani, O'nun önderliğinde oluşan bu yeni ve medenî toplumun vücuda gelmesi, âdetâ mûcizevî bir değişimdir.

Medine'ye giderken hacı, âdeta kendisinin de hicret etmekte olduğunu düşünmelidir. Buradaki hicret, hakiki bir hicret değil, mecazi bir hicrettir. Öncelikle Hz. Peygamber'in bir hadisinde buyurduğu gibi, *"Allah'ın yasaklarını terk etme"* (Buhari, İman, 4) anlamında bir hicrettir. Yani hacı bu hicretiyle, Mekke'yi ve Mekkelileri terk etmemekte, Allah'ın kendisine haram kıldığı yasakları terk etmektedir. İkinci olarak hacı ruhen ve zihnen Asr-ı Saadet'e hicret etmektedir. Birkaç günlüğüne de olsa, Medine'ye, Allah Rasûlü'ne ve Ensar'a misafir olmaktadır. Aslında, İslam'ın yayıldığı ve yaşandığı iklimde, İslam Tarihini, Hz. Peygamber'in hayatını, sahabeyi yeniden okuma, yerinde anlama ve tanıma imkanı vereceği için Medine ziyaretinin önemi büyüktür. Hz. Peygamber'in yaşadığı, dolaştığı, namaz kıldığı mekanlarda bulunmak, O'nun teneffüs ettiği aynı atmosferi teneffüs etmiş olmak elbette bir ayrıcalık ve bahtiyarlıktır. Her ne kadar, tarihî doku itibarıyla eski Medine'den neredeyse hiçbir iz kalmamışsa da, hacı orada zihnen on dört asır öncesine hayali bir yolculuk ya-

par ve sahabenin arasındaymış gibi hisseder kendisini. Allah Rasûlû'nün mütevazî hayat tarzına inat mevcut gökdelenler, yaldızlı-yıldızlı lüks oteller, sınırsız tüketimin yapıldığı çarşılar, modern yapılaşmalar, bu zihni yolculuğun önünde büyük engeller olarak dursa da, hacı gönlüyle gerçekleştirir bu hicreti. Altın biriktiren zenginlerle Ebû Zerr'in kıyasıya giriştiği mücadelesine inat, bugün Ebû Zerr Çarşısı'nda onlarca kuyumcu olsa da, o iklime hicret edenler Ebû Zerr ve Ebû'd-Derda'ları hem görür, hem de duyar gönül sokaklarında. Bazen, çeşitli ülkelerden gelmiş kardeşlerini gördükçe o sahabîleri hatırlar, onları görmüş gibi olur.

Mescid-i Nebevî'nin etrafında kümeleşen ve el uzatıldığında yetişecek kadar yükseklikteki çatısız duvarlardan ve kapı yerine örtülerin kullanıldığı, iç- içe küçük küçük odacıklardan ve daracık sokaklardan oluşan eski Medine, aslında sahabenin ne kadar mütevazî ve birbirlerine karşı ne denli samimi olduklarının da göstergesidir. Yüz yıl öncesini tasvir eden bir Medine maketine göre, o günkü yerleşim merkezinin bugünkü Mescid'in dış alanını ancak kapladığını dikkate alırsak, on dört asır önceki Medine'nin sadeliğini ve sıcak komşuluk ve kardeşlik havasını daha rahat anlayabiliriz. Evet, bugün belki de o günkü haline en yakın olan mekanın, içerisinde nice büyük sahabîlerin medfun olduğu Bakî' Mezarlığı olduğunu söylesek mübalağa etmiş olmayız. Bütün bunlara rağmen hacı, kalbiyle uçar ve zemini kumlardan kaplı, kapıları açık, sadece kible tarafındaki ön kısmı hurma dallarıyla gölgelendirilen, kibleye döndüğünde sol duvarına bitişik annelerimize ait odaların bulunduğu ve Ashab-ı Suffa'ya tahsis edilmiş mekanıyla Hz. Peygamber'in o günkü mescidini düşler. Orada nice vahiylerin öğretildiğini, nice hutbelerin okunduğunu, sahabe-i kiramın orada yetiştiğini, kısacası Medine'deki medeniyetin orada tesis edildiğini hatırlar. Medine toplumunun kalbi olan bu mescidin, İslam medeniyetine nasıl merkezlik yaptığını düşünür. Ruhuyla o mes-

cide girer ve sahabenin arasına katılır, onlarla beraber dinlemeye çalışır. Hz. Peygamber'in veciz hutbelerini, âdeti başının üzerinde kuş varmışçasına dikkatli ve de istekli bir şekilde. Zihnen de olsa Allah Rasûlü'nün huzurunda olmanın heyecanı kaplar bütün vücudunu. Gözlerini alamaz o ay gibi parlayan yüzünden ve tek tek duymaya çalışır mübarek dudaklardan dökülen hikmet dolu hadis-i şerifleri. O anda kendisinin konumunu, durumunu gözden geçirir içinden. Bugünkü haliyle, o gün Rasûlü Ekrem'in çevresinde olsaydı, acaba Hz. Peygamber ile ilişkileri nasıl olurdu? Acaba Allah ve Rasûl sevgisi ağır basan, Allah yolunda, din uğrunda her türlü fedakarlığa koşan Ensar veya Muhacirler arasına girebilir miydi? Yoksa çıkar, dünya, ganimet, mevki-makam hırsı ağır basanlar arasına mı düşerdi?

Mescid-i Nebevînin huzurlu ortamında, âlemlere rahmet Allah elçisinin kuşatıcı rahmetinin atmosferi, müminleri hoş bir bahar serinliği gibi sarar. Frekanslarını bu maneviyat ortamına ayarlayabilen âşık-ların yaşadığı manevî zevkin boyutları tahmin kalıplarına sığmaz. Bu manevî atmosfer, ruhen

“Muhabbetten Muhammed oldu hâsıl Muhammetsiz muhabbetten ne hâsıl?”

en kirli insanları bile bir çırpıda arıtabilecek güçtedir. Ancak bu atmosferi soluyabilmek için frekansların bu atmosfere ayarlanması gerekmektedir.

Kibir, gurur, kendini beğenmişlik, başkalarını küçük görme, gösteriş, bencillik, kin, nefret, haset, yalandolan gibi dalgalarla hiç tutmuyor Mescid-i Nebevinin frekansları. İşlenen günahlardan dolayı duyulan pişmanlık, tövbe, istiğfar, mahviyyet, yapılan kötülüklerden ötürü duyulan mahcubiyet, ihlâs, samimiyet, içtenlik, manen arınma tutkusu ve günahlara dönmekten, ateşe girmekten korkarcasına endişe duyma gibi özellikler gerekiyor.

Mü'minler denizinde bir damla olmanın heyecanını yaşayanların ve bu denizin bir damlası olmayı nasiplerin en büyüğü sayanların frekansı tutarken; mü'minlerin derdiyle dertlenmeyen, kendisi için istediğini mü'min kardeşi için de istemeyen, komşusu açken tok yatan ve Allah için sevmeyenlerinki ise tutmuyor. Biraz tutturabilenler ise kısmen duyarlar bu atmosferin zevkini. Birazcık duyunca da daha fazla solumak isterler.

Günahlardan arınarak anasından doğduğu gibi günahsız hale gelmek ümidiyle yola çıkan insanların bu

kutlu yolculuklarının Peygamber Mescidi'ni ziyaret bölümü, manevi hazzın en yoğun tadıldığı kısımlardan biridir. Ancak bunun için Allah Resûlünün getirdiği değerlere karşı susuzluktan çatlamış toprağın, ince ince yağan yağmura karşı özlemi gibi bir özlem ve tutkuya sahip olmak gerekmektedir. Bu değerlere karşı böylesine bir özlemi olmayanlar, söz konusu hazzı yeterince tadamazlar. Şairin dediği gibi:

*"Muhabbetten Muhammed oldu hâsıl
Muhammetsiz muhabbetten ne hâsıl?"*

Hacı, Allah Rasûlü'nün dönemine yetişememişse de, O'nun mekanına ulaştığını, O'nun civarında bulunduğunu, O'na birkaç günlüğüne de olsa komşu olduğunun bilinciyle yaşar Medine'yi. Bunun ne büyük bahtiyarlık olduğunu anlayarak O'nun civarında takılması gereken edebi, olgunluğu, ahlâkı Muhammediyye'yi elde etmeye çalışır. Bunun için doğru Ashab-ı Suffe'ye gider. Hz. Peygamber'in ahlâkını O'nun buradaki has talebelerinde görmeye çalışır, onlardan sorar. Sonra diğer sahabileri arar, evlerine, gönüllerine misafir olur ve onların hayatını, ahlâkını, mizaçlarını gözlemlemeye gayret eder. Düş ve düşünceyle de olsa, sıddıklarla, salihlerle, sahabeyle beraber olmanın, o "güzel arkadaşlığın" hazzını yaşar bir an.

Hz. Ebû Bekr'den teslimiyeti ve tasdik etmeyi, Hz.

Ömer'den adaleti ve medenî cesareti, Hz. Osman'dan edeb ve hayâyı, Hz. Ali'den ilim ve şecaati, Hz. Talha ve Abdurrahman b. Avf'tan cömertliği, Ebû Zerr ve Ebu'd-Derda'dan açık sözlülüğü ve zahidliği, Bilal-i Habeşî ve Ammar b. Yâsir'den sabretmeyi, Abdullah b. Ömer'den Hz. Peygamber'i nasıl izleyeceğini, İbn Abbas ve Hz. Aişe validemizden O'nu nasıl anlayacağını iyice öğrenir.

Ömrü boyunca Kur'an ayetlerinden tanıdığı sevgili peygamberini, bu defa O'nun yaşadığı yerde, dostlarından da dinledikten sonra, O'nun huzuruna çıkmaya niyet eder. Âdeta hayattaymışçasına sükûnet ve vakarla, O'na layık olan bir edep ve hürmetle Kabr-i Saadet'i ziyaret eder. Ruhuyla ve bedeniyle Allah Rasûlü'nün huzuruna varır ve samimiyetle salat ve selam eder. Orada O'nun civarında olmanın ötesinde, huzurunda olduğunu idrak eder. O'na olan inancını, teslimiyetini, bağlılığını, sevgisini ve sebatını ifade eder. İnananlar için örnek, önder ve rehber olmasına rağmen, O'nu hakkıyla ve yakından tanıyamamanın eksikliği, sünnetlerini yeterince yaşayamamanın ezikliği ve her şeyden önemlisi O'na layık bir ümmet olamamanın verdiği mahcubiyetle varır huzura. Tam huzurda iken, O'na inanmak, ümmeti olmak, civarında olmak, huzurunda olmak ve nihayet izinde olmak ne anlama gelmektedir ve nasıl gerçekleştirilecektir diye düşünür.

Sünnete uymanın, sadece şekilde kalan salt bir taklit olmadığını, şekil ile birlikte özün yakalanması olduğunu, her yer ve zamanda uygulanabilecek nebevî ilkelere uymak demek olduğunu düşünür. Sünnetin Mekke'den Medine'ye, medeniyete giden nebevî yol olduğunu, diğer bir ifade ile bir "Medeniyet Projesi" olduğunu hatırlar. Nerede ve ne zaman yaşarsa yaşasın, medenî bir birey olmayı öğretir Sünnet... Emanet, ehliyet, adalet, hakkaniyet, samimiyet, dayanışma, yardımlaşma, kolaylaştırma, kardeşlik, temizlik,

iyilik, dürüstlük, hoşgörü, sevgi-saygı, yararlılık, ahlâkîlik, olgunluk, örnek ve önder olmak, sosyal olmak...vb. hem Kur'an'da vurgulanan ahlâkî öğretiler, hem de bizzat Hz. Peygamber'in altını çizdiği "mekârim-i ahlâk" yani ahlâkî değerler ile temiz bir toplum, medenî bir toplum oluşturabilmektir Sünnet.

Bu duygu ve düşüncelerle, kendi durumunun bir muhasebesini yaptıktan sonra söz verir kendi kendisi-

ne, âdetâ Allah Rasûlü'nün mübarek elinden tutarak bey'at edercesine: *"Hiçbir şeyi Allah ve Rasûlü'nün önüne geçirmeyeceğine"* (Hucurat, 1), *"Allah ve Rasûlü'ne itaat edeceğine"*, bundan böyle bütün hayatında *"Rasûl ile birlikte yol tutacağına"* (Furkân, 27), O'nu kendisine *"güzel bir örnek edineceğine"* (Ahzab, 21) dair söz verir, bey'at eder.

Medine'de kaldığı süre içinde, her namazını Mes-cid-i Nebevî'de kılmaya, fırsat buldukça Ravza'yı zi-

yaret etmeye, Hadiste cennet bahçelerinden bir bahçe olarak nitelendirdiği Hz. Peygamber'in evi ile minberi arasında -izdihama yol açmamak, huzurunda olmanın edebini ihlal etmemek şartıyla- iki rekat da olsa nafîle namaz kılmaya çalışır. Hz. Peygamber'in dünyada en yakın dostları olduğu gibi, ebedî istirahatgâhında da yanı başında bulunan Hz. Ebû Bekr ile Hz. Ömer'e de selam verir ve dua eder. Gerek Hz. Pey-

gamber'in hayatında, gerekse halifelikleri esnasında bu iki büyük sahabînin, İslam'a ne büyük hizmetlerde bulunduğu bir şerit gibi geçer gözlerinin önünden. Yine fırsat bulduğunda aralarında Hz. Osman, Hz. Abbas, Hz. Aişe, Hz. Fatıma, Hz. Hasan gibi ileri gelen sahabîlerin de bulunduğu Bakî' Mezarlığını, orada medfun olan yaklaşık on bin sahabeyi ziyaret eder, onlara da selam verir ve dua eder. Zira Hz. Peygamber de zaman zaman bu mezarlığa gider ve orada yatan müminler için dua ederdi.

Geçmişin hatırasını yâd etmek üzere Medine'deki şu mekanlara da uğrar:

Kuba

Allah Rasûlü'nün hicret yolculuğunda ilk durağı olan ve Medine'ye 5 km. mesafedeki Kuba'ya gider. Hz. Peygamber Kuba'da on dört gün kalmış ve bir mescid yaparak orada namaz kıldırması. Medine'ye yerleştikten sonra da cumartesi günleri Kuba Mescidi'ni ziyaret eder ve burada namaz kıldırırdı. *"Tâ ilk günden takvâ üzere kurulan mescid, elbette içinde namaza durmana daha uygundur. Orada temizlenmeyi seven kimseler vardır. Allah da temizlenenleri sever"* (Tevbe, 107) âyetinde sözü edilen mescidin Kuba Mescid'i olduğu, temizlikleri övülenlerin de Kubalılar olduğu belirtilmektedir.

Kibleteyn Mescidi

Bilindiği gibi daha önceleri Hz. Peygamber, namazlarında kible olarak Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa'ya yönelmekteydi. Aslında gönlünden kıblenin Hz. İbrahim'in kiblesi olan Kâbe'ye çevirilivermesini geçiriyor ve bu doğrultuda bir vahiy bekliyordu. Hatta kendisi Mekke'deyken Kâbe'de kıldığı namazlarda, Rûkn-i Yemâni ile Hacer-i Esved arasından Kâbe'yi önüne almak suretiyle hem Kâbe'ye, hem de Kudüs'e yönelmiş ol-maktaydı. Hicretten yaklaşık bir buçuk yıl sonra arzu-ladığı şekilde Kâbe'ye kible olarak yönelme emrini ve-ren Bakara sûresinin 144. ayeti indi.

*"... Seni elbette, hoşlanacağın kibleye döndürecek-
ğiz. O halde hemen Mescid-i Haram'a (Kâ'be'ye) doğ-
ru dön. (Ey mü'minler) siz de nerede olursanız olun,
(namazda) oraya doğru dönün."*

Bu ayetin indiği haberini işitmeleri üzerine oradaki sahabe, namaz içerisinde yönlerini Kudüs'ten Kâbe'ye çevirdiler. Böylece Kudüs'e yönelerek başlanan namaz, Kâbe'ye yönelerek tamamlandı. Bundan dolayı da bu mescide "İki kible mescidi" anlamına gelen "Kibleteyn Mescidi" adı verildi. Kıblenin değişmesi, Hz. Peygam-ber'e uyanlarla, ökçesi üzerinde gerisin geriye dönen-leri ayırdetmeye yarayan bir imtihanı aynı zamanda. (Bakara, 143)

Uhud

Medine'de ziyaret edilecek en önemli yerlerden bi-ri de Medine'nin 5 km. kuzeyinde yer alan Uhud'dur. Bedir Savaşı'ndan sonra sahabenin yaptıkları ikinci bü-yük savaş burada vuku bulmuştur. Bedir'de bozguna uğrayan müşrikler, intikam almak üzere çıkmışlardı bu savaşa. Hz. Peygamber gördüğü bir rüya üzerine Me-dine'yi içeriden savunmak istemekteydi. Ancak Bedir Savaşı'na katılmamış bazı gençlerin ısrarı üzerine düş-manla dışarıda karşılaşmak durumunda kaldı ve Uhud'a çıktı.

Uhud Savaşı'nda Rasûlullah, Abdullah b. Cubeyr komutasında bir okçu birliğini, stratejik önemi bulu-nan bir boğazın yamacına yerleştirmiş ve onlara, "Bi-zim onları yendiğimizi görseniz bile yerinizden ayrıl-

mayın! Yenildiğimizi görseniz dahi bize yardıma koşmayın!" diye sıkı sıkı tembihlemişti. Buna rağmen, müşriklerin bozguna uğradığını gören bu okçuların birçoğu "Ganimet! Ganimet!" diye bağır-maya başlamışlar; Abdullah b. Cubeyr, onlara Hz. Peygamber'in emrini hatırlatmışsa da, dinlemeyip savaş meydana inmişlerdi. Arkadan dolanan düşman süvari birliğince etrafı sarılan sahabe, iki taraftan da sıkıştırılarak hezimetle uğramıştı. Kur'an'da anlatıldığı üzere onlar, arzuladıkları galibiyeti gördükten sonra za'fa düştüler, (Peygamber'in verdiği) emir konusunda birbirleriyle çekişip isyan ettiler. Kimi dünyayı istiyordu, kimi de ahireti istiyordu. (Al-i İmran, 152)

Hız. Peygamber'in, bu okçu birliğine kesinlikle yerlerini terk etmemeleri direktifini vermesine rağmen, onların çoğu, ganimet sevdasıyla, her şeyin bittiğini, maksadın hasıl olduğunu zannederek bu emri ihlal etmişler, kazanılmış bir zaferin kaçırılmasına, yetmiş kişinin şehit olmasına sebep olmuşlardır. Oysa komutanları Abdullah ile birlikte yerlerinde sebat eden

okçular ise, "Biz Allah'ın Rasûlü'ne itaat edip, yerlerimizde durur, onun emrini terk etmeyiz" diyerek emre itaati, ahireti ve şehitliği tercih etmişlerdir.

İşte Uhud, sahabe için büyük bir imtihan, büyük bir dersti. İki zırh birden giymiş olmasına rağmen, Hz. Peygamber bu savaşta yaralanmış, mübarek dişi kırılmıştı. Komutanlarıyla birlikte sebat eden bu şehitlerin yanı sıra, Hz. Peygamber'in amcası Hamza'nın şehid edilmekle kalmayıp, vücudunun da parçalanması, kulaklarının kesilmesi, kalbinin dahi çıkartılması; Mekkeli zengin bir ailenin çocuğu olan ve Hz. Peygamber tarafından Medine'ye muallim olarak görevlendirilen Mus'ab b. Umeyr'in orada şehid olduktan sonra vücudunu baştan aşağıya kadar örtecek bir örtünün dahi bulunmaması Uhud'un acı hatıralarındandı.

Ve bütün bu acı hatıralara rağmen Hz. Peygamber: "Uhud bizi sever, biz de Uhud'u" diyerek düşman saldırılarından dolayı sığındığı ve âdeti bir şahsiyet gibi gördüğü bu kayalık dağa vefa gösteriyor, cansız varlıklarla dahi bir tür sevgi-hürmet ilişkisi kuruyordu.

Hendek

Kureyş, Hayber, Gatafan, Fezare ve Esed Oğulları gibi müşrik, Yahudi ve münafık gruplardan oluşan müttefik kuvvetlere karşı yapıldığı için “Ahzab Savaşı”; Selmân-i Fârisî’nin İran tecrübesiyle getirdiği teklif sonucu Medine’nin etrafına kazılan hendekten dolayı da “Hendek Savaşı” diye anılan bu savaş, Hicretin 5. yılında meydana gelmiştir. Bir süvarinin geçemeyeceği derinlik ve genişlikte kazılan, Medine’nin hurmalıklarla kaplı bulunmayan cephesini çevreleyen ve hayli uzun olan bu hendeğin kazılması birkaç hafta sürmüş, Hz. Peygamber de, ashabıyla beraber üstü başı toprak oluncaya kadar hendek kazmıştır. Hendek’ten çıkartılan toprak, Müslümanlar için siper olduğundan, ne karşıdan bir at geç-

bilmiş, ne atılan oklar isabet edebilmişti. Seksenli yıllara kadar bu hendekten bazı kesitler mevcut iken, maalesef günümüze kadar korunmamış ve üzerine asfalt dökülmüştür.

Şüphesiz Hendek Savaşı’nda da alınacak birçok dersler vardır. Hz. Peygamber her zaman olduğu gibi, burada da tedbiri elden bırakmamıştır. Gerekli stratejiye başvurmuş, önerilen makul teklifi kabul etmiş, ashabıyla birlikte bizzat hendek kazmış, Yahudi kabilelerinin desteğini engellemeye çalışmıştır. Bazı orduların alt taraftan, bazılarının üst taraftan geldiğini gören sahabenin, şaşkınlıktan gözlerinin kaydığı, korkudan yüreklerinin ağızlarına geldiği, kötü zanlara kapıldıkları ve şiddetli bir sarsıntıyla sarsıldıkları (Ahzab, 10-12) 24 gün süren bu savaşta, şiddetli rüzgar ve görünmez ordularından oluşan ilahî yardım yetişmiş ve yaklaşık bir ay süren ve hayli bunalan Müslümanları kurtarmıştı. Rüzgar ve kum fırtınası karşısında telef olma korkusuyla düşman geri çekilmiş, farklı gruplar dağılmış ve Hendek Savaşı en az zararla atlatılmıştı.

Ahzab Savaşı'nın yapıldığı bu mekanlar ziyaret edilirken, dünyanın çeşitli ordularının daha güçlü ittifaklarla, İslam dünyasının çeşitli bölgelerinde benzer savaşlar yaptığını, ancak ne o bölgelerdeki Müslümanların, ne de diğer Müslümanların ilahî yardıma nail olabilecek gerekli tedbirleri alamadıklarını, birlikte olamadıklarını, yeni hendekler kazmak şöyle dursun, tam tersine birbirlerinin kuyularını kazmaya çalışmalarının nedenleri üzerinde düşünmek gerekmektedir. Bunalan Müslümanları kurtaran bu şiddetli rüzgarların, o görünmez orduların asrımızda niçin yitirildiğini de orada düşünmek gerekir.

Sevgili peygamberimizi ve onun aydınlık şehrini ziyaret, mü'minin İslam tarihini yeniden ve yerinden okumasını sağlar, Rasûlullah (a.s.)'a karşı olan bağlılığını artırır ve Sünnete daha sıkı sarılmasına vesile olursa, amacına ulaşmış demektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAC DÖNÜŞÜ ve SONRASI

“Hepinizin dönüşü Allah’adır.
O size ne yaptığınızı haber verecektir.” (Maide, 105)

Yüce Allah’ın verdiği en büyük nimetlerden biri olan zaman, su gibi akar ve bir daha geri gelmez. Hele bu “sayılı günler” olursa, bir de Kutsal İklim’de coşku ve heyecanla geçirilen sınırlı bir zaman dilimi ise, bir rüya gibi gelir insana. Daha o mübarek mekanlara alışayım, doyasıya yaşayayım derken, yoğun hac görevlerinin tamamlanmasıyla bir de bakarsınız ayrılık vakti gelivermiştir. “Kavuşmak güzel de, bir de ayrılık olmasa!” diye hüzünlenir hacı. Belki de ilk defa kendi evine dönüşüne sevinemez. Allah’ın evinden ayrılıp, kendi evine gidesi gelmez. Zoraki annesinden koparılan küçük bir çocuk misali, boynu bükük, gözü yaşlı, yüreği dağlı, hüzünlü bir şekilde çaresiz veda eder.

Aslında fani olan insanın geçici ömrü de böyle değil mi? İnsanın hayatı da nihayet sayılı günlerden ibaret değil mi? Keşke geçirdiğimiz zamanlar, hep bu iklimde geçirdiğimiz günler kadar bereketli ve iyi değerlendirilmiş olsa...

Kâbe’den ayrılırken, kalbinde fırtınalar eser hacının. Bir taraftan böyle bir imkana kavuştuğu için içinde taşıdığı sonsuz şükür duygusu, dünya Müslümanlarıyla beraber olmanın sevinci, İslam tarihini yerinde okumanın kazancı, Allah’ın misafiri olmanın verdiği iç huzur, hacı ifa etmenin verdiği hoşnutluk... Diğer taraftan henüz Kâbe’ye, Zemzem’e ve Arafat’a doymadan, belki de bir daha kavuşamamak üzere ayrı-

lık... Haccının kabul edilip edilmediğinden emin olamadan ayrılık... Belki de Şeytanı dize getiremeden, nefsini dizginleyemeden ayrılık...Yeterince arınamadan, manevi dirilişi ve silkinişi tam olarak gerçekleştiremeden ayrılık... Kardeşleriyle bile tanışmadan, konuşmadan ayrılık... Birbirlerinin dertlerini dinlemeden, hallerini sormadan, sorunlarını halletmeden ayrılık... Bu duygu ve düşünceler içerisinde, bedeni ayrılmak zorunda olan hacı, kalbini Kâbe’de bırakamayacağı için, Kâbe’yi yükler yüreğine. Allah’ın evi olan Kâbe ile, Allah’ın na-

zargâhı olan kalbini birleştirir. Bundan sonra yüzünü her namazda Kâbe’ye çevirmekle kalmayacak, damarlarındaki kan her an tavaf edecek yüreğindeki Kâbe’yi. Ölünceye kadar şirkin, küfrün, nifakın, fıskın giremeyeceği bir Harem bölge ilan ettiği Kalbini. Ruhunu, iman, ihsan, takva ve sabır duygularıyla güçlendirdiği Mekke’den, yüreğine Kâbe’yi yükleyerek ayrılır. Allah’a verdiği ahdi, sözü yineleyerek Hacer-i Esved’de bey’atini tazeleyerek döner.

Yüklendiği sadece Kâbe değildir aslında. Allah aşkı, Allah sevgisi, peygamber sevgisi, saha-be sevgisi, Müslümanlara karşı sevgi, saygı, kardeş-

lik duyguları... Bunların yanında, kardeşlerinin dertleri, sıkıntıları, yoksullukları, geri kalmışlıkları ve bütün bu olumsuzluklar karşısında bir şey yapamamanın üzüntüsü vb. nice duygular yüklenmiştir. Yoğunlaştırılmış hac eğitiminde bütün Müslümanların kardeş olduklarını, aynı inanç, ibadet ve ahlâka sahip olduklarını yaşayarak öğrenmiştir. Dilleri farklı olduğu için konuşamaları da, beden dilleriyle yek vücut olduklarını kavramıştır. Malezya, Endonezya gibi gayet medenî, kibar ve nazik kardeşlerinin varlığıyla sevinmiş, özellikle yoksul ve geri kalmış bölgelerden gelen veya savaş mağduru olan kardeşlerinin içler acısı hallerini gördükçe üzölmüştür. Müslüman kardeşlerinin bu halde olmasının mahcubiyeti, mesuliyeti onu derinden yaralamıştır. Bu duyguları derinden hissederek, orada gördüğü olumsuz manzaralar sebebiyle bu kardeşlerini değil, onların elinden tutmayanları, onlara arka çıkmayanları sorumlu tutar. Zira hac, dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar, bütün Müslümanların aynı değerlere sahip oldukları ve bu değerlerin kendileri için ortak bir zemin oluşturduğu gerçeğini ortaya koyar. Hacca giden Müslüman bir ailenin ferdi, bir köyün, bir kasabanın veya bir şehrin sakini ve bir devletin vatandaşı olarak ülkesinden ayrılır, bir ümmetin ferdi olarak memleketine döner.

Allah'ın evinden kendi evine dönerken, bu dönüşün

“Biz Allah içiniz ve yine Allah'a
döneceğiz.”

aslında yine Allah'a yapılan bir dönüş olduğunu bilir. *"Biz Allah içiniz ve yine Allah'a döneceğiz"* (Bakara, 156) şuuruyla hareket eder. Bunun, sembolik ve geçici bir vuslattan gerçek ve nihâî bir vuslata dönmek olduğunu farkındadır. Yolculuğun devam ettiğini ve bir gün onun da sona ereceğini düşünür.

Hacı, evine dönünce iki rekât namaz kılarak önemli bir ibadeti eda etmeyi nasip ettiğinden dolayı Cenab-ı Hakk'a şükreder. Hacı, kendisini ziyarete gelenlere hacda şahit olduğu güzellikleri anlatır. Bu mübarek zaman ve mekanda yaşadığı birçok feyzi, bereketi ve muazzam sahneleri onlarla paylaşır. Milyonların bir arada bulunduğu bir yoğunlukta birtakım rahatsızlıklar, olumsuzluklar müşahade etse de, Kutsal İklim'e vefanın gereği, edeben bu tür anekdotları anlatmaz. Orada şahit olduğu birtakım olumsuzlukların nasıl bertaraf edilebileceği üzerinde İslâm toplumunun bir parçası olarak kafa yorar.

Bunları aktarmak yerine -başkalarını teşvik olsun diye- gönlünde iz bırakan iyi intibaları, olumlu sahneleri anlatır.

Mahşer provası yapmış olan hacı için artık hayat, hacdan önce ve hacdan sonra olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Elbette hac sonrasında açılmış beyaz bir sayfa, lekesiz bir kalp ve inşallah günahları silinmiş bir amel defteri vardır. Hem geçmişe, hem de ahirete bir yolculuk yapan hacı, bu gördüğü ve yaşadığı hakikatlerden sonra, elde ettiği bu safiyetini korumaya gayret edecektir. İslâm'a göre, hacdan döndükten sonra, sorumlulukta herhangi bir değişiklik yok ise de, halkımızın muhayyilesinde onun "iyi bir Müslüman" haline dönüşmüş olması beklentisi yatmaktadır.

Halk arasında "hacı tutmak" diye bir tabir kullanılmaktadır. Aslında beklenti, tıpkı orucun, oruçluyu tutmasında olduğu gibi, bu hac tecrübesinin hacıyı tutmasıdır. Her ne kadar "oruç tutmak", "hacı tutmak" diye ifade ediliyorsa da, ger-

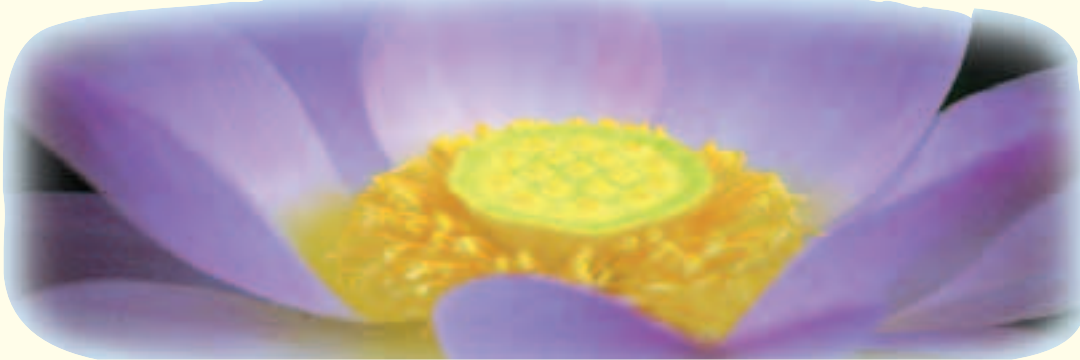
çekte oruç ve hac, sahibini tutmaktadır. Bu hac; haram kazanca, her türlü olumsuz davranışlara, nefsine, şehvetine ve şeytana karşı sahibini tutarsa, hac tutulmuş olacaktır. Aksi taktirde, oruç tuttuğu halde, kendini tutamayan kişinin durumu ne ise, haccettiği halde hac tarafından korunmayan kişinin durumu da böyledir.

Müslüman olmak kadar Müslüman ölmek nasıl şart ise, hac yapmak kadar hacdan döndükten sonra, orada kazanılan güzel hasletlerin korunması da o kadar önem taşır. Kıyamete kadar insanlığın yoluna ışık saçacak aydınlığın ilk çıktığı kutsal mekanlarda hac yaparak günahlarından arındıktan sonra bu arınmışlığın korunması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi için gereken gayreti göstermek hacının en başta gelen görevidir.

İnsanlar hacıyı örnek bir Müslüman olarak görmek isterler. Bu bakımdan bilhassa olumsuz tutum ve davranışlarının İslam'ın aleyhinde propaganda malzemesi yapılacağını göz önüne alarak hacı, kesinlikle doğruluktan, dürüstlükten taviz vermemeli, hakkı hukuku gözetmelidir.

Her Müslüman'ın görevi olmakla birlikte özellikle hacı, İslâm'ın güzelliğini yaşantısıyla fiili olarak göstermelidir. Bu sebeple İslâm'a aykırı düşecek tavır ve davranışlardan şiddetle sakınmalıdır. Bunun için yalan, haksızlık, hıyanet, ahde vefasızlık, aldatma, kandırma, eksik ölçme ve tartma... gibi gayr-ı ahlâkî tutum ve davranışlardan daima uzak durmalıdır.

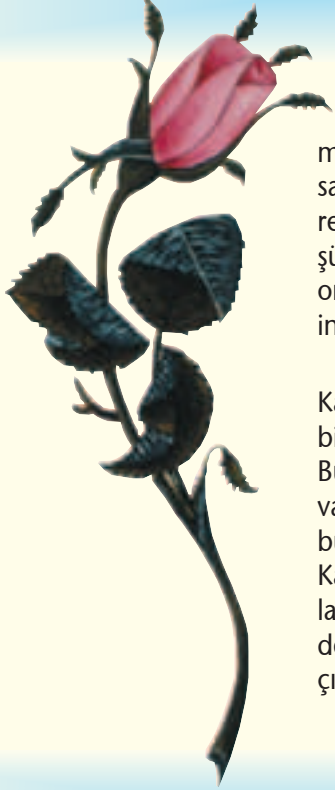
Gerek dürüstlük, doğruluk, özü sözü bir olmak... gibi ahlâkî nitelikler açısından ve gerekse İslâmi bilinçlen-

me noktasından bir hacının, hacdan sonraki İslâmî hayatının hac öncesinden daha ileride olması, makbul (mebrur) hacın en açık belirtisidir. Yaptığı hac, Allah'a saygısını, takvasını ve Ahiret hayatına daha iyi hazırlanma şevkini ne derece artırmışsa, Allah nezdinde hacı o derece kabul görmüş demektir. Bundan dolayı hacı, hacdan sonraki hayatını, hac günlerinde konsantre olduğu İslâmî yaşantı doğrultusunda sürdürme çabası içinde olmalıdır. Allah'a verdiği sözü daima hatırlanarak kötülüklerden, İslâm'ın onaylamadığı her türlü söz, fiil ve davranıştan uzak durmalıdır. Hacer-i Esved'de yaptığı sözleşmeyi, ahdi bozmamalıdır. Çünkü o bu hareketiyle, bundan böyle Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmeyeceğine söz vermiş olmaktadır. Bu itibarla hacı, yaptığı bu sözleşmeyi ihlal edecek her türlü söz, fiil ve davranıştan uzak kalmaya özen göstermelidir. Şeytanın ya da heva ve hevesinin peşine takılarak ahde vefasızlık etmemelidir.

Hac, Müslüman'a, Müslümanların derdini dert edinme bilincini kazandırmış olmalıdır. Çünkü Müslümanların derdini dert edinmeyen, onlardan değildir. Kâ'be'nin etrafında, Arafat'ta, Müzde-life'de, Mina'da müminler denizinden bir damla olarak onlarla aynı kalıba girip de hacdan sonra bu denizin bir damlası olmayı reddetmek, bir hacı için nasipsizliğin en büyüğü olur. Bu yüzden hacının gönlünde din kardeşine karşı en ufak bir kin, husumet ve nefret kalmamalıdır.

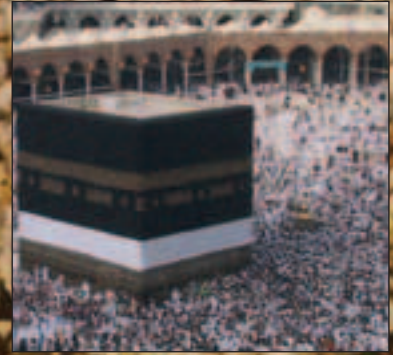
Hacı, zaman zaman zihnen ve ruhen İslam tarihine gider ve önce Hz. Peygamber'in hayatının Mekke dönemini yaşar: Gizlilik, endişe, davet, baskı ve işkence, abluka yılları, önce Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret... Kırk yıl risalet öncesi, on üç yıl da Mekke dönemi olmak üzere tam elli üç yıllık bir hayat mücadelesi bir film şeridi gibi geçer gözlerinin önünden. Mekke'nin sarp kayaları kadar keskin ve katı kalpli müstekbirlere karşı tek başına çıktığı yolda Allah Rasûlü'nün ortaya koyduğu çabaları düşünür. Çok sevdiği Mekke'den ayrıldıktan tam on sene sonra orayı kan dök-

meden nasıl ele geçirdiğini tahayyül eder. İnancın, azmin, sabrın yirmi üç sene gibi çok da uzun sayılmayacak bir sürede nasıl bir zafere dönüştüğünü ve bu değişim ve dönüşümün mimarı olan önderi ve rehberi daha iyi tanımaya, onun örnek mücadelesini yerinde anlamaya çalışır ve inancını, bilincini güçlendirerek döner hacdan.

Haccını eda edip döndükten sonra her gün beş vakit Kâbe'ye dönüp, Rabbine yönelirken kişi Kâbe'ye manevî bir yolculuk yapabilme bilinci kazanmış olarak dönmelidir. Bunun için kulluk şuuruna ermek gerekmektedir. Kâbe'ye varış bu şuura ermenin fırsatını sunmaktadır. Önemli olan bu fırsatı iyi değerlendirebilmektir. Bunun yolu ise Kâbe'de kişinin, kendini Allah'tan uzaklaştıran tüm unsurlardan arınma kararlılığına ermesi ve bu kararlılığın önünde engel teşkil edebilecek tüm nefsi eğilimlerden sıyrılıp çıkmasıdır.

E K L E R

EK 1: Hz. Peygamber'in Veda Hacı

(Vakidî Anlatımı): (22 Şubat-27 Mart 632)

- 25 Zilkade C.tesi : Hz. Peygamber, Medine'den çıkıp, 9 km. mesafedeki Zu'l-Huleyfe'de kılınan öğle namazı sonrası ihrama girdi ve oradan hareket edip Beydâ'da telbiye getirdi.¹
- 26 Zilkade Pazar : 41 km. mesafedeki Melel'de sabahlayıp, es-Seyyâle Tepesi'ne vardı, akşam yemeğini yeyip, akşam ve yatsı namazlarını burada kıldı.
- 27 Zilkade P.tesi : Sabah namazını 71 km. mesafedeki Irku'z-Zabye'de kıldı. Sonra 3 km. ilerideki Ravhâ'ya vardı. Oradan Munsaraf'a geçip, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kı-lıp, akşam yemeğini burada yedi.
- 28 Zilkade Salı : Sabah namazını 110 km. mesafedeki el-Esâye'de kı-lıp 3 km. ilerideki Arc'a var-dı. Lahyey Cemel'e varınca ihramlı olduğu halde başının ortasından hacamat yaptırdı.
- 29 Zilkade Çarşamba : Sukyâ'ya ulaştı.
- 1 Zilhicce Perşembe : Sabahleyin Medine'ye 190 km. uzaklıktaki Ebvâ'ya vardı.
- 2 Zilhicce Cuma : Cuhfe'ye ulaştı. Cuhfe'de ihrama girilen mescidde namaz kıldı.
- 3 Zilhicce C.tesi : Kudeyd'e vardı, Muşellel Mescidi'nde namaz kıldı.
- 4 Zilhicce Pazar : Mekke'ye 80 km. mesafedeki Usfan'a, oradan da Ğamîm'e vardı.
- 5 Zilhicce P.tesi : Günbatımında Mekke'ye 22 km. mesafedeki Merru'z-Zehrân'a vardı, Seniyye-teyn ile Kudâ arasında geceyi geçirdi

¹ Başka bir rivayete göre ise, Zu'l-Huleyfe'ye öğleyin vardı, ashabının toparlanması için geceyi orada geçirdi. İhrama ertesi gün öğleyin girdi. Zu'l-Huleyfe mescidinde öğle namazını kıldı, iki rekat daha kıldı ve kurbanlarına nişan taktı, sonra devesine binip Beydâ'ya varınca ihrama girdi. Vâkidî, Meğâzî, III. 1089-1090.

- 6 Zilhicce Salı : Sabahleyin gusledip Kasvâ adlı devesi üzerinde Kudâ'dan Ebtah'a gelip, Mekke'ye üst tarafından girdi ve bu mübarek yolculuğu Benî Şeybe kapısından girdiği Kâbe-i Muazzama'da sona ermiş oldu. İçerisine de girdiği Kâbe'yi tavaf edip, Safa ve Merve arasında sa'y etti. Mekke'deki evlerde kalmayıp çadırını Ebtah'a kurdurdu (ve diğer müslümanlarla birlikte kalmayı tercih etti).²
- 7 Zilhicce Çarşamba : Mekke'de kaldı, öğleden sonra insanlara hitap etti.
- 8 Zilhicce Perşembe : Mina'ya gidip orada konakladı. (Terviye günü)
- 9 Zilhicce Cuma : Güneşin doğuşundan sonra Arafat'a hareket etti, Gurub zamanına kadar orada kaldıktan sonra Arafat'tan döndü.
- 10 Zilhicce Cumartesi : (Kurban Bayramı'nın ilk günü) Akabe'de cemreleri attıktan sonra Mina'ya döndü, ihram içinde olduğu halde birtakım hutbeler (Veda Hutbeleri) irad etti, kurban kesti, saçlarını kısalttı ve ihramdan çıktı, sonra Mekke'ye giderek ziyaret tavafını yaptı, buradan Mina'ya döndü ve öğle namazını kıldı.
- 11-13 Zilhicce Pazar- Salı : Mina'da kaldı.
- 14 Zilhicce Çarşamba : Seher vakti Mekke'ye girdi, veda tavafını yaptı, sabah namazı ve güneşin tulu-undan sonra Mekke'den ayrıldı, Medine'ye yöneldi.
- 15-17 Zilhicce
Perşembe- C.tesi : Yola devam etti.
- 18 Zilhicce Pazar : Cuhfe'den üç mil mesafedeki Hum ırmağı yanında konakladı.
- 19 Zilhicce P.tesi : Yola devam etti.
- 20 Zilhicce Salı : Zu'l-Huleyfe'ye vardı, burada geceledi.
- 21 Zilhicce Çarşamba : Muarres yolundan Medine'ye girdi. (8. gün)

2 Age., III. 1090-1097.

EK 2: Hac Takvimi (Temettu Haccına Göre)

Mikat'ta Ihram: Gusledip, niyet ve telbiye ile ihrama girilir ve iki rekat namaz kılınır.

Umre Tavafı : Mescid-i Haram'a ulaşınca ilk önce umre tavafı yapılır. Haceru'l-Esved selamlanarak başlanır, ilk üç şavtta sağ omuz açık bir şekilde çalımlı yürünür (ıztıba ve remel), Kâbe 7 kez tavaf edilir, iki rekat tavaf namazı kılınır.

Safa-Merve'de Sa'y: Safa Tepesi'nden Kâbe'ye yönelerek başlanır, tekbir ve tehlille yürünür, yeşil ışıklı sütunlar arasında koşar gibi (hervele) yapılır. 4 defa Merve'ye gider, 3 defa gelir. Merve'de de aynı şeyleri okur. Merve'ye 4. varıştan sonra tıraş olur ve ihramdan çıkar.

Terviye günü: Sabahtan itibaren gusledip hac için ihrama girilir. Nafile olarak Kâbe tavaf edilebilir (istenirse haccın sa'yi de yapılır) ve Mekke'den (Mina'ya intikal edilir, Yahut da organizasyonun durumuna göre doğrudan Arafat'a çıkılır. Mina'ya gidildiği takdirde öğle dahil 5 vakit namaz orada kılınır. Güneş doğduktan sonra Arafat'a hareket edilir.

Arefe günü: Öğle ve ikindi namazları cem-i takdim ile kılınır, telbiye, tekbir, tehlil, zikir, tevbe, istiğfar ve dualarla vakfe yapılır. Güneş battıktan sonra Müzdelife'ye intikal edilir. Akşam ile yatsı namazları cem-i te-

hirle kılınır. Cemreler için taş toplanır Bol bol dua ve zikir edilir, dinlenilir.

Bayram'ın 1. günü: Sabah namazından sonra hava aydınlanıncaya kadar dualarla Müzdelife'de vakfe yapılır, güneş doğmadan Mina'ya hareket edilir. (İhtiyaç ve zarurete binaen gece yarısından sonra da vakfe yapıp Müzdelife'ye intikal edilebilir.) Uygun bir zamanda Mina sağa, Kâbe sola alınarak, Akabe Cemresi'ne 7 taş atılır. Hedy Kurbanı kestirilir veya kesilir, tıraş olunup ihramdan çıkılır. Mekke'ye giderek ziyaret tavafı yapılır. Terviye günü Haccın sa'yi yapılmamışsa sa'y yapılır. Tekrar Mina'ya dönülerek orada kalınır (veya Mekke'de) gecelenir.

Bayram'ın 2. ve 3. günü: Uygun zamanlarda sırasıyla Küçük, Orta ve Akabe Cemre'lerine 7'şer taş atılır. İlk ikisine taş attıktan sonra uygun bir yerde dua edilir. 4. gün taş atılmayacaksa en geç 4. gün fecr-i sadıktan evvel Mina'dan ayrılır.

(Bayram'ın 4. günü Mina'da kalınmışsa fecr-i sadıktan itibaren sırasıyla Küçük, Orta ve Akabe Cemre'lerine 7'şer taş atılır ve Mina'dan Mekke'ye dönlür.)

Veda Tavafı: Mekke'den ayrılmadan evvel tavaf yapıp Makam'da iki rekat namaz kılarak Kâbe'ye veda edilir.

EK 3: Hacda Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar

Bu başlık altında yıllardır ülkemizden giden bazı hacılarda görülen eksiklikler dikkate alınarak bazı tavsiye ve uyarılarda bulunulacaktır:

İbadetler Hakkında

- Hacılarımızın Mescid-i Haram'da ve Mescid-i Nebevî'de kendi aralarında çok konuştukları görülmektedir. Bunun yerine hacı, zamanını, nafile namaz, dua, zikir, tefekkür ve Kur'an okuma gibi amellerle değerlendirmelidir.

- Mescid-i Haram'a ve Mescid-i Nebevî'ye girdiğinde, kerahet vakti değilse, iki rekat Tahiyatu'l-Mescid adı verilen "Mescidi Selamlama" namazı kılmalıdır. Bu sünnettir.

- Namaz için saflar arasına girmek isteyenlere yardımcı olmalı, yer vermelidir. Bu hususta Kur'an'da *"Ey iman edenler! Size, 'Meclislerde yer açın!' denildiği zaman yer açın ki, Allah da size genişlik versin"* buyurulmaktadır. (Mücadele, 11) Önünden geçenlere, safı aralayıp geçmek isteyenlere müdahale etmemelidir.

- Mecbur kalmadıkça namaz kılanların önünden geçmemelidir. Bu konuda birçok müslüma-

nın hassas olduğu ve önünden geçenleri namaz içinde kolunu uzatarak engellemeye çalıştığını unutmamalıdır.

- Hacılarımızın Cuma namazından sonra, Mescid-i Haram'da ve Mescid-i Nebevî'de dahi Zuhr-i Ahir namazı kıldıkları görülmektedir. Bunun yerine nafile veya kaza namazı kılmaları daha uygundur.

- Bayan hacılar, Kâbe'de mümkün mertebe hanımların namaz kıldığı yerleri kullanmalıdır.

- Yaptığı ibadetleri, tavafları başkalarına söylememeli, riyadan, gösterişten sakınmalıdır.

- Defalarca umre yaptıktan sonra, fazla tavaf yapmayı tercih etmemelidir.

- Farz namazları evde, otele veya otele yakın mescidde kılmak yerine, çok daha sevap olduğu için Mescid-i Haram'da ve Mescid-i Nebevî'de kılmalıdır.

- Hacılar, yer bulamama ihtimaline karşı yanlarında, üzerinde namaz kılabilcekleri bir seccade veya ince bir bez taşımalıdır.

- Gerek Mekke ve Medine’de yaşayan, gerekse dışarıdan gelen ve yoksul olduğu anlaşılan kişilere sadaka vererek yardımcı olmalıdır.

Davranışlar Hakkında

- Haccın her şeyden önce bir sabır eğitimi olduğunun bilinciyle, şartlar ne olursa olsun kimseye kızmamalı, kimseyi kırmamalı, haklı da olsa sabretmeli, Kur’an’ın ifadesiyle “öfkesini yutmalıdır.”

- Hac esnasında alış-veriş caiz olmakla birlikte, yapılan gereksiz yere çarşılarda dolaşılması, hem bedeni, hem zihni yormakta, orada yapılacak ibadetleri de olumsuz etkilemektedir. Sayılı günlerde orada yapılacak en kârlı ticaretin, ibadetle, Kâbe tavafıyla gerçekleşeceği bilinmelidir.

- Hediye veya eşya satın almada rekabet yerine, hizmet ve ibadette yarışmalıdır.

- İslam ahlâkına yaraşır davranışlar sergilemeli, kaba ve sert tavırlardan sakınmalıdır. Hem bir müslüman olarak, hem de milletimizi temsil açısından olumsuz imaj bırakmamalıdır.

- Müslüman kardeşlerine karşı anlayışlı ve hoşgörülü olmalı, her gördüğü olumsuz davranışa müdahale etmemelidir.

- Haccın, İslam kardeşliğinin en fazla kendini göstermesi gereken yerlerden biri olması gereği göz önüne alınarak diğer Müslümanlarla selamlaşma, iletişim kurma ve kaynaşma cihetine gitmelidir. Müslümanın, kardeşine tebessümü bile bir sadakadır.

- Hac, farklı ülke ve bölgelerden gelen kardeşlerin tanışma yeridir. Herhangi bir ülkenin hacıları, diğer ırk ve ülke hacılarına karşı üstünlük taslamamalıdır. Bu, cahiliyye âdeti olup, İslâm tarafından kesinlikle yasaklanmıştır. Arabın Arap olmaya, Arap olmayanın da Araba üstünlüğü yoktur. Üstünlük, ancak takva ile olur.

- Hacda başkalarını hakir görme gibi bir anlayıştan şiddetle sakınmalıdır. Çünkü mü’min kardeşini hakir görmesi, günah olarak kişiye yeter.

- Diğer Müslümanları tenkitle meşgul olmak yerine kendi eksikliklerini ve kusurlarını telafi imkanlarına yoğunlaşmalıdır.

- Hacda olumlu düşünmeye, uyum göstermeye ve uyumlu hareket etmeye özen göstermelidir.

- Kardeşleri hakkında hüsnü zan sahibi olmalı, su-i zandan şiddetle sakınmalıdır.

- Kul haklarına riayete ayrı bir özen göstermelidir. İnsanlarla eşitlenilmesi gereken bir ortamda kendisi için birtakım ayrıcalıklar aramak hacın ruhuyla bağdaşmaz.

- Hacta îsar (başkalarını kendisine tercih) ahlâkına sahip olmalıdır. Bencil davranışlardan sakınmalı, diğer hacılara öncelik verip yardımcı olmasıdır.

- Kendisi için istediğini başkası için de istemeli, kendisi için arzulamadığını başkaları için de arzulamamalıdır.

- Küçüklere sevgi, büyüklere saygı göstermeli, yaşlı, özürli ve yardıma muhtaçların yardımına koşmalıdır.

- Mütevazı olmalı, kibirden, enaniyetten ve gururdan sakınmalıdır.

- Arafat'ta kumdan öbekler yapmak, mektup, çocuk çamaşırı bırakmak, oradan deve dili getirmek, mübarek olduğu zannıyla oralardan taş-toprak almak vb. İslâm inancına ters düşen bazı hurafelere kesinlikle yeltenmemelidir.

Sağlık Hakkında

- Temizlik imanın gereğidir, ortak kullanım alanlarını temiz tutmalı, kirletmemelidir.

- Gerek yeme-içmeye, gerekse güneş, klima ve hava akımına karşı sağlığını korumalıdır.

- Hem sağlık, hem de israf açısından zararlı olan sigara alışkanlığına, bu mukaddes iklimde son verilebilir. Özellikle ihram içerisinde dahi sigara içilmesi, ihram yasaklarının yeterince anlaşılmadığının göstergesidir.

- Özellikle yaşlı, kilolu, tansiyon, kalp ve solunum yetersizliği olan hacılarımız, hayli yüksek ve yorucu olan Hira ve Sevr mağaralarına kesinlikle çıkmamalıdır.

- Özel ilaç kullananlar veya hastalıkları için özel ilgi gerekenler, bu durumlarını arkadaşlarına ve ilgililere mutlaka bildirmelidir.

Güvenlik Hakkında

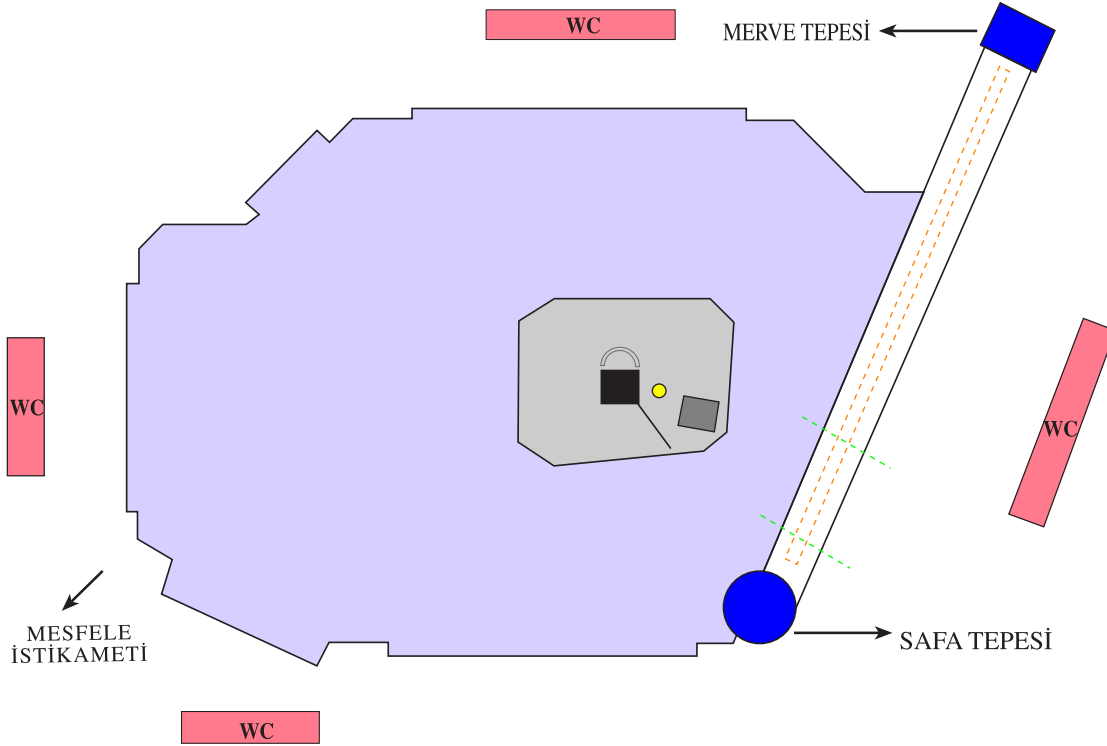
- Hırsızlık ve yankesicilik olaylarına karşı dikkatli olmalı, yanında fazla para veya değerli eşya taşımamalı, gerekli tedbiri almalıdır.

- Güvenlik açısından, özellikle bayanlar yalnız dolaşmamalı, yalnız başına vasıtaya binmemelidirler.

- Güvenlik açısından, gerek Suud polisi veya askerinin, gerekse kafile başkanlarının uyarılarına uyulmalıdır.

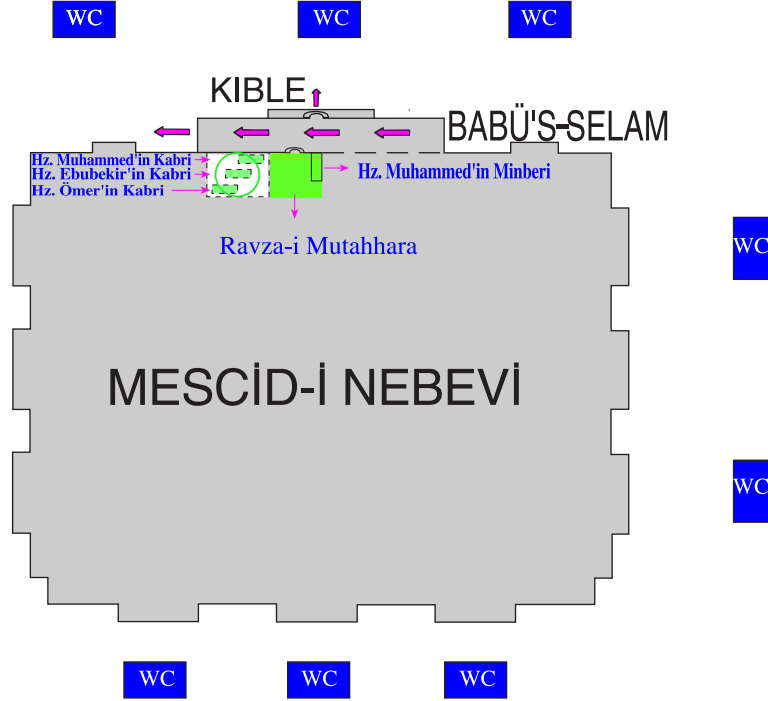
EK 4 : Krokiler

- a. Mescid-i Haram'ın krokisi
- b. Mescid-i Nebevi'nin krokisi
- c. Arafat alanı ve Müzdelife krokisi
- d. Mina'da Türk çadırlarını gösteren kroki
- e. Cemerat krokisi
- f. Mekke Yerleşim Planı
- g. Medine Yerleşim Planı

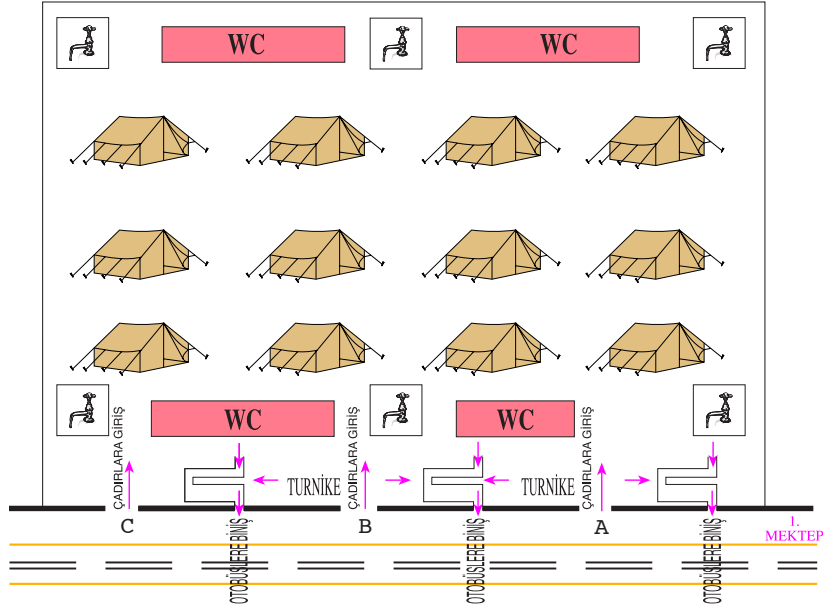

MESCİD-İ HARAM'IN KROKİSİ

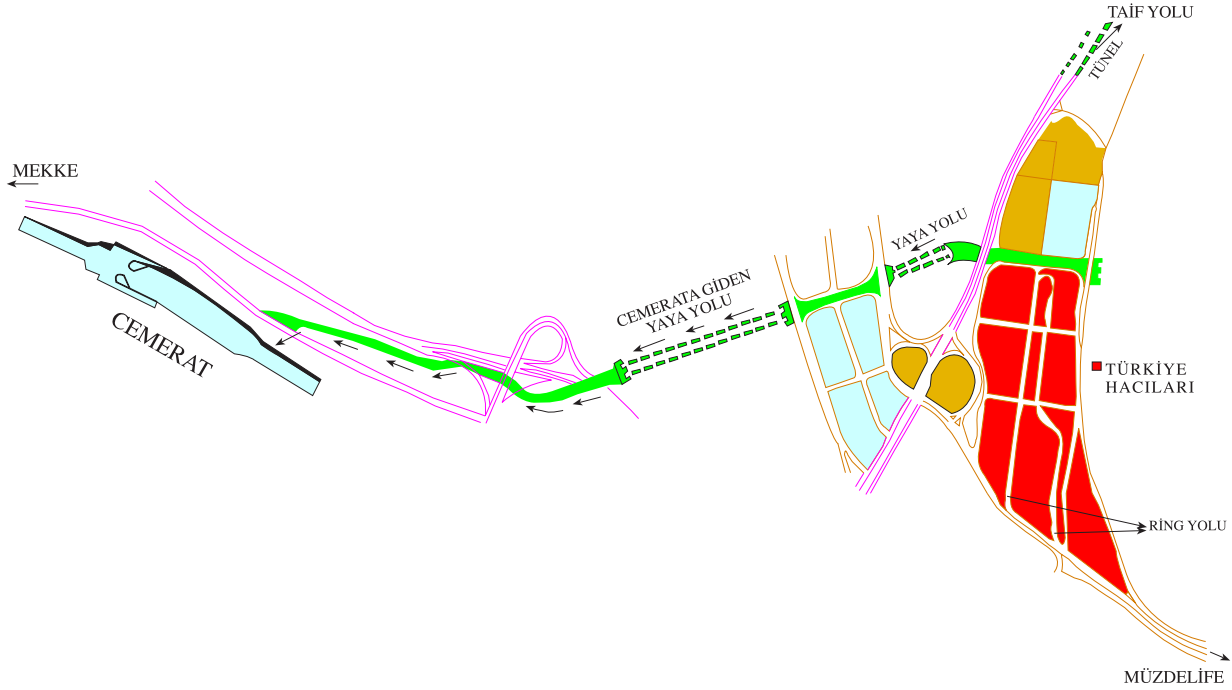
**BAKÎ
MEZARLIĞI**

MESCID-İ NEBEVÎ'NİN KROKİSİ

Arafat Yerleşim Planı

Mina - Müzdelife Krokisi

MEKKE ←

Büyük Cemre

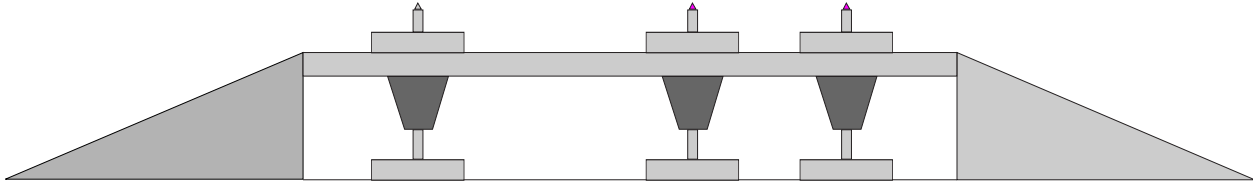
Orta Cemre

Küçük Cemre

→ MİNA

Cemerat - Üstten Görünüş

Cemerat - Yandan Görünüş

MEKKE YERLEŞİM PLANI

MA'ABDE

CENNETÜL
MUALLA

ŞİŞE

MAHBES'UL CİN

MINA

AZİZE

MESFELE

KUR'Y
BİBİLİ

SEVR
DAGI

HAC DAİRESİ BAŞKANLIĞI

